
MONTENEGRIN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

Catalogues 3

The Section of Natural Sciences
Volume 2

MARKO G. KARAMAN

A CATALOGUE OF THE ANTS
(HYMENOPTERA, FORMICIDAE)
OF MONTENEGRO

Editor
Gordan S. Karaman

Podgorica, 2011

CRNOGORSKA AKADEMIJA NAUKA I UMJETNOSTI

Katalozi 3

Odjeljenje prirodnih nauka
Knjiga 2

MARKO G. KARAMAN

KATALOG FAUNE MRAVA
(HYMENOPTERA, FORMICIDAE)
CRNE GORE

Urednik
Gordan S. Karaman

Podgorica, 2011.

SADRŽAJ

<i>Rezime</i>	7
<i>Abstract</i>	7
<i>Uvod</i>	9
<i>Biogeografske karakteristike područja istraživanja</i>	10
<i>Pregled dosadašnjih istraživanja faune mrava u Crnoj Gori</i>	10
<i>Materijal i metode</i>	12
<i>Taksonomski dio:</i>	13
Subfamilia PONERINAE Lepeletier de Saint-Fargeau, 1835	13
Genus <i>Hypoponera</i> Santschi, 1938	13
Genus <i>Ponera</i> Latreille, 1804	14
Genus <i>Proceratium</i> Roger, 1863	15
Subfamilia MYRMICINAE Lepeletier de Saint-Fargeau, 1835	16
Genus <i>Aphaenogaster</i> Mayr, 1853	16
Genus <i>Cardiocondyla</i> Emery, 1869	21
Genus <i>Crematogaster</i> Lund, 1831	22
Genus <i>Leptothorax</i> Mayr, 1855	26
Genus <i>Temnothorax</i> Mayr, 1861	28
Genus <i>Manica</i> Jurine, 1807	35
Genus <i>Messor</i> Forel, 1890	36
Genus <i>Monomorium</i> Mayr, 1855	42
Genus <i>Myrmecina</i> Curtis, 1829	43
Genus <i>Myrmica</i> Latreille, 1804	44
Genus <i>Myrmoxenus</i> Ruzskii, 1902	48
Genus <i>Pheidole</i> Westwood, 1839	48

Primljeno na sjednici Odjeljenja prirodnih nauka 1. oktobra 2010. godine na osnovu recenzija akademika Gordana Karamana i prof. dr Željka Tomanovića.

Crnogorska akademija nauka i umjetnosti zadržava sva prava. Nijedan dio ove knjige ne smije biti reproducovan u bilo kojoj formi bez pismene dozvole izdavača.

Genus <i>Pyramica</i> Roger, 1862	51
Genus <i>Solenopsis</i> Westwood, 1840	51
Genus <i>Stenamma</i> Westwood, 1839	53
Genus <i>Tetramorium</i> Mayr, 1885.....	54
Subfamilia DOLICHODERINAE Forel, 1878	61
Genus <i>Bothriomyrmex</i> Emery, 1869	61
Genus <i>Dolichoderus</i> Lund, 1831	62
Genus <i>Liometopum</i> Mayr, 1861	63
Genus <i>Tapinoma</i> Förster, 1850.....	64
Subfamilia FORMICINAE Latreille, 1809.....	67
Genus <i>Camponotus</i> Mayr, 1861	67
Genus <i>Cataglyphis</i> Förster, 1850	75
Genus <i>Formica</i> Linnaeus, 1758	76
Genus <i>Lasius</i> Fabricius, 1804	84
Genus <i>Lepisiota</i> Santschi, 1926	94
Genus <i>Plagiolepis</i> Mayr, 1861	95
Genus <i>Polyergus</i> Latreille, 1804	97
Genus <i>Prenolepis</i> Mayr, 1861	97
Problematični i sporni taksoni	99
Zaključak	103
Conclusion	105
Zahvalnost	107
Literatura	109
Prilog 1: Spisak lokaliteta	129
Index	137

REZIME

Rezultati dosadašnjih istraživanja faune mrava na teritoriji Crne Gore (Montenegro), u vidu literarnih podataka i rezultata naših višegodišnjih terenskih istraživanja, sumirani su u ovom radu. Listu čini ukupno 140 vrsta (1 podvrsta među njima) iz 31 roda i 4 podfamilije. Najznačajnija sinonimika, lokaliteti, broj sakupljenih primjeraka po kastama, datum sakupljanja i ime legatora su dati za svaki navedeni takson. Dosadašnja istraživanja su se, u najvećoj mjeri, odnosila na mediteranski i oro-mediteranski dio Crne Gore, a ovo je prvi prikaz faune mrava koji, osim primorskog, uključuje i centralni i sjeverni dio Crne Gore.

Ključne riječi: mravi, Hymenoptera, Formicidae, Crna Gora (Montenegro), katalog

ABSTRACT

This study represents general review of the myrmecofauna in Crna Gora (Montenegro). Previously published data on ants found in territory of Montenegro, as well as material from our personal investigations, were used. List of ant taxa brings 140 species (including 1 subspecies), belonging to 31 genus and 4 subfamilies. Most valuable synonymy, localities, number of collected specimens of each casta, date of collection and name of legator are given for each taxa. The investigations in the past were mainly restricted to the Mediterranean and oro-Mediterranean part of the country and this study is the first comprehensive review of the ants containing also central and northern part of Crna Gora (Montenegro).

Keywords: ants, Hymenoptera, Formicidae, Crna Gora (Montenegro), catalogue

UVOD

Insekti su ekološki dominantna grupa u skoro svim terestričnim ekosistemima. Među njima, socijalni insekti dominiraju kako po broju jedinki tako i biomasom, u većini kopnenih staništa, od visokih planina do obalnog pojasa. Mravi i termiti, u tropskoj prašumi Manaus, čine oko 30% životinjske biomase, a zajedno svi socijalni insekti čine oko 80% ukupne biomase insekata. Mravi čine, po broju vrsta, 1.5% ukupne faune insekata [od oko 750000 vrsta insekata, oko 10000 su mravi (Alonso & Agosti, 2000)], a po biomasi učestvuju sa više od 10% totalne biomase životinja u tropskim šumama, a vjerovatno i u drugim staništima. Spadaju u glavne predatore zglavkara i glavni su čistači lešina sitnih kopnenih životinja (oko 90% uginulih insekata i drugih zglavkara uklone mravi). Kopajući gnijezda preokrenu više zemlje nego kišne gliste (Lyford, 1963). Jedno 6,5 godina staro gnijezdo tropske vrste mrava lisnih sjekića *Atta sexdens* preokrenulo je oko 40000 kg zemlje i za to vrijeme sakupilo oko 5800 kg listova. Mravi lisni sjekići su glavne herbivore u tropskim šumama (Wilson, 1971).

Broj vrsta mrava na kvadratnom kilometru u tropskim prašumama se kreće od 20–30 (na Antilima) do preko 500 (Amazonska prašuma u Peruu). Jedno drvo u Peruanskoj prašumi nastanjuju 43 vrste iz 26 rodova mrava (Wilson, 1987). Sjemeni 35% viših biljaka rasprostire se pomoću mrava (Beattie, 1985). Nije iznenadujuće da, na osnovu svoje raznolikosti i biomase, mravi igraju veoma važnu ulogu u funkcionišanju ekosistema, oni su tzv. ekološki inžinjeri – organizmi koji reorganizuju životnu sredinu na način da to utiče na druge žive organizme.

Gore navedene činjenice su dovoljan razlog za taksonomska i zoogeografska istraživanja mrava u Crnoj Gori. Međutim, možda važnija u ovom trenutku je činjenica da se prirodni ekosistemi u Crnoj Gori, pogotovo na primorju, devastiraju, ubrzano se zamjenjuju urbanizovanim područjima. Osnovu podataka navedenih u katalogu čine rezultati višedecenijskog proučavanja mrava od strane autora i akademika prof. Dr. Gordana Karamana (CANU, Podgorica). Rezultati ovih istraživanja su upotpunjeni literarnim podacima drugih autora. Tako se ovaj katalog može posmatrati kao presjek kroz sadašnje poznavanje faune mrava i predstavlja osnovu za dalji monitoring vrsta mrava, pogotovo u procesu urbanizacije na crnogorskem primorju.

BIOGEOGRAFSKE KARAKTERISTIKE PODRUČJA ISTRAŽIVANJA

Crna Gora se nalazi na Balkanskom poluostrvu, na istočnoj obali Jadranskog mora. Površine je 13.812 km². U geomorfološkom pogledu podijeljena je na tri dobro izražene cjeline: Crnogorsko primorje, Stara Crna Gora (centralni, dijelom ravničarski predio) i Crnogorska Brda (sjeverni, planinski predio) (Bešić, 1975). Crnogorsko primorje čini uzan obalni pojas dužine 293,5 km, samo na pojedinim mjestima širi od nekoliko kilometra, iznad kojeg se uzdižu planinski masivi sa vrhovima iznad 1500 mm (Orjen 1895 mm, Lovćen 1749 mm i Rumija 1594 mm). Ovaj vijenac primorskih planina zatvara prema jugozapadu starocrnogorskiju zaravan. Primorje i starocrnogorska zaravan su izgrađeni od moćnih kompleksa krečnjaka i pojedinih dolomitnih oblasti, debljine preko 1500 metara. Na ovoj podlozi razvila se uglavnom crvenica, a rjeđe i flišno zemljiste. Od centralne zaravni, ka sjeveru se pruža oblast visokih planina, koje kao i primorske, pripadaju Dinaridima. Najviši vrhovi su Maja Koluta (2534 mm) u masivu Prokletija i Bobotov Kuk (2523 mm) u masivu Durmitora. Zbog blizine mora i orografije u Crnoj Gori se sreće nekoliko biogeografskih zona: mediteranska, submediteranska, subkontinentalna i subalpska. Svaku od ovih zona karakteriše različita klima, kao posledica toga i različit sastav flore i faune.

Flora Crne Gore je dobro istražena. Autohtonih je preko 3400 vrsta i podvrsta viših biljaka, od čega su 223 endemi Balkanskog poluostrva (Petrović, D., pers. comm.). Diverzitet faune je dobro istražen samo u pojedinim grupama životinja (ptice, sisari, ribe, pojedine grupe beskičmenjaka).

PREGLED DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA FAUNE MRAVA U CRNOJ GORI

Istraživanja faune mrava istočne obale Jadranskog mora počela su još polovinom 19. vijeka. Uglavnom su istraživači bili prirodnjaci iz Austro-Ugarske: Mayr (1853a, 1853b, 1855, 1870, 1886) opisuje nove vrste iz Slovenije i Dalmacije: *Tapinoma nitens* (=*Prenolepis nitens*), *Acrocoelia schmidti* (=*Crematogaster schmidti*), *Acrocoelia mayri* (=*Crematogaster sordidula*), *Hypoclinea frauenfeldi* (=*Lepisiota frauenfeldi*) i daje druge zabilješke o pojedinim vrstama sakupljenim u tom regionu; Frauenfeld (1856), pogred spiska 15 vrsta sakupljenih duž dalmatinske obale, dopunjuje i opis vrste *Hypoclinea frauenfeldi* Mayr iz Sinja; Roger (1859) po prvi put opisuje ženke vrste *Acantolepis frauenfeldi* Mayr (=*Lepisiota frauenfeldi*); Katurić (1887) daje ekološka opažanja, a Gasperini (1887) listu od 29 vrsta dalmatinskih mrava. U prvoj trećini 20. vijeka trend proučavanja mirmekofaune na teritoriji nekadašnje Austro-Ugarske se nastavlja. Cobeli (1906), Emery (1908–1912, 1914, 1916), Finzi (1921, 1922, 1923, 1924,

1927a, 1927b, 1928), Müller (1921, 1923), Maidl (1922), Soudek (1925), Zimmermann (1934), bavili su se istraživanjem mirmekofaune istočne obale Jadranskog mora.

Prvi put se mravi iz Crne Gore spominju u radu Maidla (1922). Ovaj autor je proučavao *Hymenoptera* u Dalmaciji, Crnoj Gori i Albaniji, dajući i listu od 16 taksona mrava, a kao lokalitet sa teritorije sadašnje Crne Gore navodi Krivošije (sjevero-istočne padine Orjena, 600 do 1277 mm).

Müller, početkom²⁰. vijeka, u nekoliko navrata boravi na terenima Venecije Đulije i Dalmacije radi prikupljanja mirmekološkog materijala. U radu koji zatim objavljuje (1923) bilježi i nekoliko lokaliteta na Crnogorskome primorju: Krivošije i Boku Kotorsku (Meljine, Oko, Risan, Savina, Tivat, Zelenika). Na ovim lokalitetima je sakupio 22 vrste, 6 podvrsta i 2 varijeteta mrava.

Soudek (1925) objavljuje rad „Dalmatinski mravenci (*Formicidae*)“ (Dalmatinski mravi) u koji je uključio i nekoliko lokaliteta sa Jadranske obale Crne Gore: Igalo, Radoštak, Savina, Zelenika, dok za neke vrste navodi samo opšti lokalitet – Boku Kotorsku. Autor ukupno navodi 23 vrste, 3 podvrste i 7 varijeteta mrava, pri čemu sa lokalitetom Savina Soudek opisuje novi parazitski rod mrava *Myrmetaerus* i novu vrstu *Myrmetaerus microcellatus*, a sa lokaliteta Igalo novi varijetet *Cardiocondyla elegans* var. *dalmatica*. Kasnije je ustanovljeno (Buschinger et al., 1984) da je *Myrmetaerus microcellatus* mlađi sinonim za *Myrmoxenus (Myrmoxenus) gordigiani* Ruzskii, 1902 (locus typicus: Koktschetaw, Rusija).

Zimmermann (1934) objavljuje do tada najopširniji rad o fauni mrava istočne obale Jadrana. Sopstvene nalaze on dopunjuje Müller-ovim istraživanjima, pa sa Crnogorskog primorja daje listu od 66 vrsta, 24 podvrste, 2 varijeteta i 1 forme mrava. Zimmermann navodi slijedeće lokalitete na Crnogorskome primorju: Budva, Crkvice, Herceg-Novi, Igalo, Kamenari, Kameni, Kotor, Meljine, Oko, Radoštak, Risan, Sutorina, Sv. Savina, Tivat, Topla, Zelenika. Sa nekoliko lokaliteta u Boki Kotorskoj opisuje novu podvrstu *Lasius alienus illyricus*, a sa lokaliteta Sv. Savina *Crematogaster auberti savinae*, kao i varijetet *Crematogaster scutellaris schmidti atratula* (= *Crematogaster montenegrinus*, Karaman, M., 2008). Zimmermann daje detaljan opis gotovo svake vrste, neke ekološke karakteristike, ali, kao i prethodna dva autora, ne dopunjenu je opise vrsta ni jednim crtežom.

U narednih, nešto više od pet decenija, nije bilo novih istraživanja faune mrava Crne Gore. Jedini podatak u tom periodu je iz rada „Hymenoptera-Aculeata Jugoslavije“ Vogrina iz 1955. godine. Ovaj autor, sa lokaliteta Tivat i Budva, navodi vrstu *Cataglyphis viaticus* Fabricius, 1787.

Agosti i Collingwood (1987a) daju listu od 171 vrste mrava sakupljenih na teritoriji SFR Jugoslavije. Međutim, u ovom radu, osim spiska vrsta, nema drugih podataka, tako da nismo bili u mogućnosti da utvrdimo koje od pomenutih vrsta su nađene na

teritoriji Crne Gore. Po istom principu urađen je i rad Petrov & Collingwood (1992), kojim je prethodna lista proširena za još 39 vrsta.

Sa lokaliteta Sutomore i Bar na Crnogorskem primorju, Petrov (1993) navodi 13 vrsta mrava. Na osnovu personalne komunikacije sa Collingwood-om, Petrov sopstvenom spisku dodaje i 7 vrsta koje je u Budvi sakupio Collingwood.

Petrov (1995) objavljuje rad o fauni mrava Jugoslavije, na osnovu sopstvene kolekcije, i iz Crne Gore navodi 44 vrste sa sledećih lokaliteta: Tivat, Budva, Sutomore, Bar, Ulcinj i Durmitor.

Karaman, M. et al. (1998) objavljuje rad o fauni mrava poluostrva Vrmac u Boki Kotorskoj i daje listu 39 vrsta mrava, sa kratkom ekologijom svake vrste. Iste godine Karaman, M. objavljuje rad kojim rezimira dotadašnja istraživanja mirmekofaune Crne Gore i navodi ukupno 94 vrste. Spisak je dopunjena novim podacima (Karaman, M., 1999; Karaman, M., 2004; Karaman, G. & Karaman, M., 2005, 2006), tako da je do 2006. ukupno registrovano 134 taksona mrava iz Crne Gore. Ovom broju treba dodati i dvije nove vrste za nauku, *Crematogaster gordani* Karaman, M., 2008 i *Crematogaster montenigrinus* Karaman, M., 2008, opisane sa teritorije Crne Gore.

MATERIJAL I METODE

U radu su objedinjeni rezultati naših terenskih istraživanja i literarni podaci o fauni mrava na teritoriji Crne Gore. Uvršteni su i do sada neobjavljeni rezultati istraživanja studenata biologije iz Ljubljane, koji su, tokom proljeća 2009., sakupili 13 vrsta u okolini Ulcinja. U listu nismo uvrstili taksone koji danas nisu validni, odnosno oni koji su sinonimizirani sa drugim vrstama, kao i sporne taksone navedene za teritoriju Crne Gore. Njihova lista data je na kraju rada pod „Problematični i sporni taksoni“

Za svaku vrstu data je najvažnija sinonimika. U okviru dijela „PROUČAVANI MATERIJAL“ dati su podaci naših terenskih istraživanja.

Sakupljene jedinke su date po kastama:

r – radnici; rt – ratnici; ž – ženke; m – mužjaci.

Radi lakšeg pregleda lokalitete smo redali ne po datumima, kako je uobičajeno, već po geografskom položaju, od krajnje zapadne tačke istraživanog područja prema istoku. Nakon toga slijede „LITERATURNI PODACI“ koji sadrže podatke iz literature. Literaturni podaci često ne sadrže datum sakupljanja, ime legatora ili broj sakupljenih jedinki pa u tom slučaju nisu navedeni u ovom katalogu.

Nadmorska visina je data na osnovu naših podataka kao i podataka iz literature.

Podatke iz rada Petrov (1995) smo uzeli sa rezervom, jer autor neke borealne (*Formica lemani*, *Formica rufa*) i kontinentalne vrste (*F. sanguinea*, *F. pratensis*) navodi za obalni, mediteranski dio Crne Gore (Ulcinj).

TAKSONOMSKI DIO

Classis INSECTA Linnaeus, 1758

Ordo HYMENOPTERA Linnaeus, 1758

Familia FORMICIDAE Latreille, 1804

Subfamilia PONERINAE Lepeletier de Saint-Fargeau, 1835

Ponerinae Lepeletier de Saint-Fargeau, 1835: 185.

Typus subfamiliae: *Ponera* Latreille, 1804

Genus HYPOPONERA Santschi, 1938

Hypoponera Santschi 1938: 79; Taylor, 1967: 9, stat. n.

Typus generis: *Ponera abeillei* André, 1881.

***Hypoponera eduardi* (Forel, 1894)**

Ponera eduardi Forel, 1894: 15 (locus typicus: forêt de Msila, Alžir); Zimmermann, 1934: 9.

Hypoponera eduardi Tayler, 1967: 12; Kutter, 1977: 27, figs. 20, 23, 25; Petrov, 2008: 247.

PROUČAVANI MATERIJAL: Opatovo, hrastova šuma, 10. 08. 2001, 3r. (leg. Karaman, M.); Tivat, 26. 03. 1991, 3r. (leg. Karaman, G.); Jaz, ispod kamena na livadi, u podnožju topole, 05. 04. 2006, 1r. (leg. Karaman, M.); Jaz, livada, gnijezdo ispod kamena, uz ivicu makije, 05. 04. 2006, 2r. (leg. Karaman, M.); Šasko jezero, livada uz obalu, ispod opalog drveta, 26. 08. 2001, 1ž. (leg. Karaman, M.); Donji Štoj, zaledje Velike plaže, u pijesku sa malo humusa u podnožju žbuna, 20. 04. 1997, 6r. (leg. Karaman, M.); Ulcinj, sađena borova šuma uz obalu mora, u humusu, 06. 05. 2000, 2r. (leg. Karaman, M.); Valdanos, u humusu pored izvora, makija, 11. 05.

2000, 4r. (leg. Karaman, I.); Gornji Štoj, 15. 07. 2004, 12r. (leg. Karaman, G.); Uvala Utjeha, Ulcinj, 2009 (Bračko, pers. com.).

LITERATURNI PODACI: Zimmermann, 1934: Sutorina; Zelenika.

NADMORSKA VISINA: 0.5–60 mm.

Genus PONERA Latreille, 1804

Ponera Latreille, 1804: 179.

Typus generis: *Formica coarctata* Latreille, 1802 [na osnovu Westwood, 1840].

Ponera coarctata (Latreille, 1802)

Formica coarctata Latreille, 1802b: 65, pl. 3, fig. 1 (locus typicus: Luxembourg).

Formica contracta Latreille, 1802a: 195, pl. 7, fig. 40.

Ponera coarctata Latreille, 1804: 178; Emery, 1909c: 368, fig. 7; Petrov, 1995: 152; Csösz & Seifert, 2003: 215, figs. 5, 7, 9, 11; Karaman, M., 2004: 84.

LITERATURNI PODACI: Petrov, 1995: Ulcinj.

NADMORSKA VISINA: do 50 mm.

Ponera testacea Emery, 1895

Ponera coarctata var. *testacea* Emery, 1895a: 294 (locus typicus: Gallia merid., Francuska); Taylor, 1967: 21.

Ponera testacea Csösz & Seifert, 2003: 219, figs. 4, 6, 8, 10; Scupola, 2006: 162.

Ponera coarctata + *coarctata testacea* Zimmermann, 1934: 8.

Ponera coarctata Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 53; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 92.

PROUČAVANI MATERIJAL: Orjen, Bijela Gora, selo Dubovac, 09. 06. 2005, 2r. (leg. Karaman, I.); Vrmac, Trojica, u humusu, makija, 10. 09. 1998, 6r. (leg. Karaman, M.); brdo Spas, Prijedor, u humusu u grabovoј šumi, 15. 03. 2002, 3r. (leg. Karaman, M.); Rijeka Crnojevića, Komarno, 29. 04. 1997, 9r. (leg. Karaman, G.); Rijeka Crnojevića, Trnovo, u humusu u mješovitoj listopadnoj šumi, 03. 05. 1997, 15r. (leg. Karaman, G.); Crmnica, Donji Limljani, gnijezdo ispod kamena u grabovoј šumi, 01. 03. 2002, 2r. (leg. Karaman, M.); Crmnica, Gornji Limljani, u humusu grabove šume, 10. 10. 2001, 2r. (leg. Karaman, M.); Rumija, Lonac, gnijezdo ispod kame na, kamenita livada uz šumu, 28. 07. 2002, 1r. (leg. Karaman, M.); Vrsuta, Miljev-

ci, gnijezdo ispod kamena u mješovitoj listopadnoj šumi graba, hrasta i kostrike, 18. 03. 2002, 2r. (leg. Karaman, M.); Valdanos, maslinjak, gnijezdo ispod kamena u zemlji, 03. 09. 1997, 1r. (leg. Karaman, M.); Valdanos, u zemlji pored izvora, makija, 08. 05. 2000, 2r. (leg. Karaman, I.); Valdanos, makija uz obalu mora, u humusu, 10. 05. 2005, 8r. (leg. Karaman, I.); Valdanos, u humusu pored izvora, makija, 11. 05. 2005, 4r. (leg. Karaman, I.); Ulcinj, sađena borova šuma blizu obale mora, gnijezdo ispod kamena, 09. 05. 2000, 10r. (leg. Karaman, M.);

LITERATURNI PODACI: Zimmermann, 1934: Zelenika; Kameno.

Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Đurđevića Tara (kao *P. coarctata*).

Karaman, G. & Karaman, M. 2006: Tunjevo; Podgorica (kao *P. coarctata*).

NADMORSKA VISINA: 2–950 mm.

NAPOMENA: Emery (1895a, 1909c) navodi vrstu *Ponera testacea* za Mediteran (južna Francuska, cijela Italija, Korzika i Španija). Međutim, sve do nedavno, ovaj podatak su mnogi autori ignorisali i smatrali su da Evropu nastanjuje samo jedna vrsta iz roda *Ponera* (*P. coarctata*). Možemo smatrati, s velikom vjerovatnoćom, da su mnogi autori previdjeli male morfološke razlike između radnika *testacea* i *coarctata*. Zato podaci o rasprostranjenju *P. testacea* sigurno nisu kompletni, jer pojedina citiranja *P. coarctata* se odnose, u stvari, na *P. testacea*. Na osnovu sigurnih literarnih podataka *P. testacea* nikad nije nađena u urbanim sredinama, kao ni u vlažnim šumama. U Njemačkoj i Mađarskoj su tipični habitatovi ove vrste otvorene i suve livade na krečnjačkoj ili silikatnoj podlozi, kao i na pijesku (Csösz & Seifert, 2003).

Genus PROCERATIUM Roger, 1863

Proceratium Roger, 1863: 171.

Sysphingta Roger 1863: 175.

[*Sysphingta* mlađi sinonim od *Proceratium* na osnovu Mayr, 1886: 437.]

Typus generis: *Proceratium silaceum* Roger, 1863, po monotipiji.

Proceratium melinum (Roger, 1860)

Ponera melina Roger, 1860: 291 [locus typicus: Carolina, USA (?)].

Sysphingta europea Forel, 1886: 163, fig. 2. (locus typicus: Élide, Grčka); Zimmermann, 1934: 8; Bernard, 1968: 82.

Proceratium europea Brown 1958: 248 (mlađi sinonim od *P. melinum*).

Proceratium melinum Atanassov & Dlusskii, 1992: 64, fig. 15; Karaman, M., 2000: 72, fig. 2.; Bolton et al., 2006.

PROUČAVANI MATERIJAL: Lovćen, Prijeradi, gnijezdo na livadi ispod sitnog kamenja, 30. 04. 2002, 1r. (leg. Karaman, M.).

NADMORSKA VISINA: 230 mm.

NAPOMENA: Nova vrsta za faunu Crne Gore.

Subfamilia MYRMICINAE Lepeletier de Saint-Fargeau, 1835

Myrmicinae Lepeletier de Saint-Fargeau, 1835: 169.

Typus subfamiliae: *Myrmica* Latreille, 1804

Genus APHAENOGASTER Mayr, 1853

Aphaenogaster Mayr, 1853b: 103.

Typus generis: *Aphaenogaster sardoa* Mayr, 1853 (na osnovu Bingham, 1903: 270).

Aphaenogaster epirotes Emery, 1895

Stenamma (Aphaenogaster) epirotes Emery, 1895a: 304 (locus typicus: Albanija).

Aphaenogaster obsidiana subsp. *epirotes* Müller, 1923: 50; Zimmermann, 1934: 10.

Aphaenogaster obsidiana var. *epirotes* Emery, 1908a: 336.

Aphaenogaster gibbosa (part.) Karaman, M. et al.: 1998: 42.

Aphaenogaster epirotes Agosti & Collingwood, 1987a: 53; Atanassov & Dlusskii, 1992: 108; Petrov, 2008: 247; Karaman, G. & Karaman, M. 2006: 92.

PROUČAVANI MATERIJAL: Rt Sveta Nedjelja, gnijezdo ispod kamena u plitkom sloju humusa, u podnožju zida. Ispod istog kamena i gnijezdo termita, 10. 06. 1998, 10r. (leg. Karaman, M.); na istom lokalitetu vrsta je sakupljena i 18. 03. 2002, (leg. Karaman, M.); Činovica, 02. 05. 1994, 6r. (leg. Karaman, G.); Lepetani, 18. 08. 1985, 7r. (leg. Karaman, G.); Lepetani, 18. 08. 1985, 1r. (leg. Karaman, G.); Lepetani, hrastova šuma, u zemlji, 20. 08. 1985, 14r., 2m. lutke, (leg. Karaman, G.); Lepetani, u zemlji, 20. 08. 1987, 32r. (leg. Karaman, G.); Tivat, 26. 03. 1991, 8r. (leg. Karaman, G.); Tivat, 26. 03. 1991, 5r. (leg. Karaman, G.); Donji Stoliv, 27. 03. 1991, 2r. (leg. Karaman, G.); Donji Stoliv, 27. 03. 1991, 1r. (leg. Karaman, G.); Donji Stoliv, 27. 03. 1991, 1r. (leg. Karaman, G.); Donji Stoliv, 27. 03. 1991, 7r. (leg. Karaman, G.); Pržno, 27. 03. 1991, 21r., 3ž., 11m. (leg. Karaman, M.); Goražda,

Lovćen, livada, ispod kamena, 21. 09. 1995, 1r. (leg. Karaman, M.); Crmnica, Bojjevići, gnijezdo na livadi ispod opalog drveta u zemlji, 15. 03. 2002, 3r. (leg. Karaman, M.); Sutorman, južne padine, ispod kamena u zemlji, ivica mješovite šume graba, hrasta i kostrike, 18. 03. 2002, 2r. (leg. Karaman, M.); Vrsuta, Sozina, livada, ispod kamena, 18. 03. 2002, 2r. (leg. Karaman, M.); Vrsuta, Sozina, livada, ispod kamena, 18. 03. 2002, 8r. (leg. Karaman, M.); Sutorman, južne padine, ispod kamena, proplanak u proredenoj grabovoј šumi, 18. 03. 2002, 17r. (leg. Karaman, M.); Sutomore, ivica grabove šume, ispod kamena, 18. 03. 2002, 13r. (leg. Karaman, M.); Stari Bar, 15. 05. 1993, 12r. (leg. Karaman, G.); Ulcinj, borova šuma, 08. 05. 1998, 1r. (leg. Karaman, M.); Ulcinj, borova šuma na obali mora, 08. 05. 1998, 21r. (leg. Karaman, M.); Ulcinjsko polje, Crveni brije, hrastova šuma, 12. 06. 2002, 1r. (leg. Karaman, M.); Utjeha, Ulcinj, 2009 (Bračko, pers. com.).

LITERATURNI PODACI: Müller, 1923: Meljine.

Zimmermann, 1934: Topla; Zelenika; Savina; Trebesin; Šipljari (Kotor).

Karaman, G. & Karaman, M., 2006: obala rijeke Zete blizu ušća; Glizica; Ledenice; Podgorica; Fundina (Kuči); Medun (Kuči).

NADMORSKA VISINA: 0–650 mm.

Aphaenogaster finzii Müller, 1921

Aphaenogaster pallida subsp. *finzii* Müller, 1921: 47 (locus typicus: Žegar, Dalmacija); Finzi, 1930: 153; Zimmermann, 1934: 12.

Aphaenogaster finzii Agosti & Collingwood, 1987a: 53; Petrov, 1993: 7P; Karaman, M., 2004: 84; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 92.

PROUČAVANI MATERIJAL: Lovćen, Kaluđerovići, ispod kamena, 15. 03. 2002, 5r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Kaluđerovići, ispod kamena u zemlji (ispod istog kamena i gnijezdo *Prenolepis nitens*), 15. 03. 2002, 16r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Kaluđerovići, ivica gariga, ispod kamena, 15. 03. 2002, 2r. (leg. Karaman, M.); južne padine Lovćena, Bojetići, pored puta, u šljunku ispod mahovine, 15. 03. 2002, 6r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Prijeradi, ispod kamena, šuma graba, 15. 03. 2002, 16r. (leg. Karaman, M.); Sutorman, južne padine, proplanak, ispod kamena, 18. 03. 2002, 1r. (leg. Karaman, M.); Sutorman, južne padine, proplanak u proredenoj grabovoј šumi, ispod kamena, 18. 03. 2002, 3r. (leg. Karaman, M.); Sutomore, mješovita listopadna šuma graba i hrasta, ispod kamena, 18. 03. 2002, 5r. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Petrov, 1993: Budva.

Karaman, G. & Karaman, M. 2006: Podgorica.

NADMORSKA VISINA: 10–600 mm.

***Aphaenogaster gibbosa* (Latreille, 1798)**

Formica gibbosa Latreille, 1798: 50 (locus typicus: Brive, Francuska).

Aphaenogaster subterranea gibbosa Dalla Torre, 1893: 107.

Aphaenogaster gibbosa Emery, 1908a: 332, figs. 19a, 21, 22; Atanassov & Dlusskii, 1992: 109, fig. 30d; Agosti & Collingwood, 1987a: 53; Petrov, 2008: 247.

NAPOMENA: Petrov (2008) citira ovu vrstu za Crnu Goru, bez navođenja bližeg lokaliteta.

***Aphaenogaster lesbica* Forel, 1913**

Aphaenogaster pallida var. *lesbica* Forel, 1913a: 429 (locus typicus: Lesbos, Greece).

Aphaenogaster lesbica Agosti & Collingwood, 1987a: 53; Petrov, 1993: 7P.

LITERATURNI PODACI: Petrov, 1993: Budva.

NADMORSKA VISINA: do 50 mm.

***Aphaenogaster muelleriana* Wolf, 1915**

Aphaenogaster ovaticeps subsp. *muelleriana* Wolf, 1915: 44, figs. 5, 6 (locus typicus: Miramar bei Trst, Italija).

Aphaenogaster ovaticeps mülleriana Emery, 1914: 156 (locus typicus: Kephalonia, Grčka) *Nomen nudum*.

Aphaenogaster ovaticeps mülleriana Müller, 1923: 55; Zimmermann, 1934: 13.

Aphaenogaster ovaticeps mülleriamus Soudek, 1925: 14.

Aphaenogaster muelleriana Agosti & Collingwood, 1987a: 54; Karaman, M., 2004: 85; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 93.

PROUČAVANI MATERIJAL: Morinj, gnezdo u zemlji, na siparu, 11. 06. 1998, 2r. (leg. Karaman, M.); Kamenari, Rt Sv. Nedelja, gnezdo u podnožju betonskog zida, 10. 05. 1998, 11r. (leg. Karaman, M.); Lepetani, 18. 08. 1985, 1r. (leg. Karaman, G.); Lepetani, 11. 08. 1988, 1r. (leg. Karaman, G.); Lepetani, 11. 08. 1988, 1r. (leg. Karaman, G.); Opatovo, u zemlji, 05. 07. 1989, 4r. (leg. Karaman, M.); Opatovo, 23. 04. 1997, 19r. (leg. Karaman, G.); Gornji Stoliv, kestenova šuma, ispod kamena; 21. 08. 1987, 1r. (leg. Karaman, M.); Rijeka Crnojevića, ivica grabove šume, 13. 05. 1999, 1r. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Soudek, 1925: Savina.

Zimmermann, 1934: Herceg Novi; Manastir Savina; Zelenika; Šmiljari (Kotor); Budva. Karaman, G. & Karaman, M., 2006: Ledenice; Danilovgrad.

NADMORSKA VISINA: 0–200 mm.

***Aphaenogaster obsidiana* Mayr, 1861**

Atta obsidiana Mayr, 1861: 67 (locus typicus: Kaukasischen Alpen, Rusija).

Aphaenogaster obsidiana Emery, 1908a: 335, fig. 23; Karavaiev, 1926b: 97; Agosti & Collingwood, 1987a: 54; Petrov, 2008: 247.

PROUČAVANI MATERIJAL: Lovćen, Ivanova korita, šuma, u humusu, 27. 06. 2001, 1r. (leg. Karaman, M.); Rumija, Lonac, ivica grabove šume, ispod kamena, 28. 07. 2002, 17r. (leg. Karaman, M.); Rumija, Lonac, gnezdo u humusu između kamenja, 28. 07. 2002, 18r. (leg. Karaman, M.).

NADMORSKA VISINA: 950–1300 mm.

***Aphaenogaster sangiorgii* Emery, 1901**

Stenamma (Aphaen.) Sangiorgii Emery 1901: 57 (locus typicus: Cefalonia, Grčka).

Aphaenogaster sp. 1 Agosti & Collingwood, 1987a: 270.

LITERATURNI PODACI: Budva, leg. Collingwood, C. A. (Pers. comm.).

NADMORSKA VISINA: 20 mm.

NAPOMENA: Nova vrsta za faunu Crne Gore. Karaman, M. (2002, 2009) nalazi radnike ove vrste u Makedoniji.

(?) *Aphaenogaster sicula* Emery, 1908

Aphaenogaster crocea subsp. *sicula* Emery 1908a: 331 (locus typicus: Palermo, Italija).

Aphaenogaster sicula Petrov, 2000: 245; Petrov, 2008: 247.

NAPOMENA: Ova vrsta je nalažena na ostrvima: Sicilija, Malta i Gozo. Morfološki je slična sa *A. crocea* i *A. subterranea* u sjevernoj Africi i južnoj Evropi. Petrov (2000, 2008) je navodi za Crnu Goru, ne navodeći lokalitet. Smatramo da ova vrsta ne nastanjuje teritoriju Crne Gore.

***Aphaenogaster subterranea* (Latreille, 1798)**

Formica subteranea Latreille, 1798: 49 (locus typicus: Brive, Francuska).

Aphaenogaster subterranea Emery 1916: 129; Stitz, 1939: 113; Bernard, 1968: 134; Müller, 1923: 51; Soudek, 1925: 15; Zimmermann, 1934: 12; Petrov, 1995: 152; Karaman, M. et al., 1998: 44; Karaman, G. & Karaman, M. 2005: 54; Karaman, G. & Karaman, M. 2006: 93.

PROUČAVANI MATERIJAL: Morinj, Donje Polje, ivica livade, u opalom lišću, 11. 06. 1998, 14r. (leg. Karaman, M.); Činovica, hrastova šuma, ispod kamena, 01. 05. 2001, 10r. 1ž. (leg. Karaman, M.); Činovica, hrastova šuma, ispod kamena, 01. 05. 2001, 19r. (leg. Karaman, M.); Gornji Stoliv, u kestenovoj šumi, 21. 08. 1987, 39r., 5ž., 2m. (leg. Karaman, M.); Gornji Stoliv, u kestenovoj šumi, 21. 08. 1987, 95r., 8ž., 4m. (leg. Karaman, M.); Gornji Stoliv, u kestenovoj šumi, 21. 08. 1987, 134r., 13ž., 9m. (leg. Karaman, M.); Donji Stoliv, 27. 03. 1991, 4r. (leg. Karaman, G.); Donji Stoliv, 27. 03. 1991, 3r. (leg. Karaman, G.); Trojica, mješovita šuma, 10. 09. 1998, 19r. (leg. Karaman, M.); Trojica, mješovita šuma, 10. 09. 1998, 4r. (leg. Karaman, M.); Trojica, mješovita šuma, 10. 09. 1998, 5r. (leg. Karaman, M.); Crmnica, Boljevići, u humusu, ivica šume, pored česme, 07. 09. 2001, 1r. (leg. Karaman, M.); Prijevor, Budva, grabova šuma, u humusu, 15. 03. 2002, 8r. (leg. Karaman, M.); Prijevor, Budva, grabova šuma, ispod lišća, 30. 04. 2002, 1r. (leg. Karaman, M.); Prijevor, Budva, grabova šuma, ispod lišća, 30. 04. 2002, 8r. (leg. Karaman, M.); Ulcinj, borova šuma, ispod kamena, plitko u zemlji, 09. 05. 2000, 2r. (leg. Karaman, M.); Ulcinj, 2009 (Bračko, pers. com.).

LITERATURNI PODACI: Müller, 1923: Savina.

Soudek, 1925: Savina.

Zimmermann, 1934: Manastir Savina; Kotor.

Petrov, 1995: Ulcinj.

Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Brštanovica.

Karaman, G. & Karaman, M., 2006: Tunjevo.

NADMORSKA VISINA: 10–540 mm.

Aphaenogaster subterraneoides (Emery, 1881)

Aphaenogaster pallida var. *subterraneoides* Emery, 1881: 534 (locus typicus: Zante [=Zakintos], Grčka).

Aphaenogaster pallida cypriodes Emery, 1908a: 329 (locus typicus: Kipar).

Aphaenogaster subterraneoides Agosti & Collingwood, 1987a: 54; Bračko, 2006: 125; Petrov, 2008: 247.

NAPOMENA: Kao areal ove vrste Arnoldi (1976) navodi istočno Sredozemlje, Krim, severo-zapadni Kavkaz; Bernard (1968), navodi zapadni Mediteran (istočni Pirineji, Maroko, Tunis), a vrstu tretira kao mladi sinonim od *A. pallida*. Müller (1923) sakuplja, na istočnoj obali Jadrana, ovu vrstu na samo jednom lokalitetu – ostrvu Hvar (selo Vrbanj), gdje je našao jednu koloniju (5. mart 1911). Emery (1914), na-

vodeći je kao *A. cyproides*, sakuplja ovu vrstu na ostrvu Krf i u Dalmaciji. Petrov (2000; 2008) ne navodi druge podatke izuzev opšteg lokaliteta: Crna Gora.

Genus *CARDIOCONDyla* Emery, 1869

Cardiocondyla Emery, 1869a: 20.

Typus generis: *Cardiocondyla elegans*; po monotipiji.

Cardiocondyla elegans Emery, 1869

Cardiocondyla elegans Emery, 1869a: 21, pl. 1, fig. 10 (locus typicus: Capodimonte [Napoli], Italija); Agosti & Collingwood, 1987b: 276; Radchenko, 1995: 449; Karaman, M., 2002: 54; Seifert, 2003: 225; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 93.

Cardiocondyla elegans var. *dalmatica* Soudek, 1925: 14 (locus typicus: Herceg Novi, Crna Gora); Zimmermann, 1934: 20.

Cardiocondyla dalmatica Petrov, 2000: 246.

Cardiocondyla dalmatica (sic!) Petrov, 2008: 249.

PROUČAVANI MATERIJAL: Ulcinj, Port Milena, sakupljeni na šljunkovitoj stazi, 12. 06. 2002, 6r. (leg. Karaman, M.); Gornji Štoj, ivica livade, sakupljen na lišću, 02. 09. 1997, 1r. (leg. Karaman, M.); Donji Štoj, gnijezdo u pijesku, na pješčanoj livadi, 14. 07. 2004, 8r. (leg. Karaman, M.); Gornji Štoj, gnijezdo u pijesku, na pješčanoj livadi, 14. 07. 2004, 8r. (leg. Karaman, M.);

LITERATURNI PODACI: Soudek, 1925: Igalo.

Karaman, G. & Karaman, M., 2006: Podgorica.

NADMORSKA VISINA: 0.5–20 mm.

NAPOMENA: Soudek (1925) je opisao istočni varijetet *Cardiocondyla elegans* var. *dalmatica* koji se razlikuje od tipske vrste po sjajnoj površini glave kod radnika (kod *C. elegans* glava je mat), petiolus je 2X uži od postpetiolusa, a jame na glavi su rjeđe nego kod tipske vrste. Kasnija istraživanja su pokazala još neke razlike: odnos dužine skapule i širine glave je različit kod zapadnih i istočnih populacija, propodeum je bez seta, a trnovi su nešto sitniji kod istočnih populacija (Seifert, 2003). Smatra se da je izolacija u Pleistocenim refugijalnim centrima vodila ka morfološkim razlikama između istočnih i zapadnih populacija, ali nije dovela i do reproduktivne izolacije (Seifert, 2003). Pokušaj Seiferta, da na osnovu raspoloživog materijala, odvoji istočnomeditersku grupu kao vrstu ili podvrstu, nije dala zadovoljavajuće rezultate, tako da je on sinonimizirao *C. dalmatica* sa *C. elegans* (Sei-

fert, 2003). Bračko (2007) za Sloveniju navodi *C. elegans*, Legakis (pers. comm.) za Grčku, takođe, navodi *C. elegans*. Karaman (2002, 2008) za Makedoniju navodi *C. elegans*, na osnovu radnika koji morfološki odgovaraju nalazima sa crnogorske obale Jadranskog mora. Radnici sakupljeni na istraživanom području morfološki odgovaraju istočnoj populaciji po Seifert-u (2003). Međutim, dok se ne uporede radnici i polne jedinke zapadno i istočnomediterske populacije, nalaze iz Crne Gore ipak se vode pod imenom vrste.

Genus **CREMATOGASTER** Lund, 1831

Crematogaster Lund, 1831: 132.

Typus generis: *Formica scutellaris* (Olivier, 1792) na osnovu Bingham, 1903: 124.

Crematogaster auberti savinae Zimmermann, 1934

Crematogaster auberti savinae Zimmermann, 1934: 25 (locus typicus: Savina, Crna Gora); Karaman, M., 2004: 86; Bolton et al., 2006.

Crematogaster auberti Karaman, M. et al., 1998: 46; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 93.

PROUČAVANI MATERIJAL: Kamenari, 09. 08. 1988, 2r. (leg. Karaman, G.); Činovica, na hrastu, 09. 07. 1992, 1r. (leg. Karaman, M.); Opatovo, 23. 07. 1996, 8m. (leg. Karaman, G.).

LITERATURNI PODACI: Zimmermann, 1934: Manastir Savina.

Karaman, G. & Karaman, M., 2006: Podgorica.

NADMORSKA VISINA: 0–100 mm.

Crematogaster gordani Karaman, 2008

Crematogaster gordani Karaman, M., 2008: 6, 1–8, 16; plate 1: A–F, (locus typicus: Podgorica, Crna Gora); Karaman, M., 2010: 426, figs. 2A–2D.

Crematogaster schmidti (part.) Karaman, M. et al., 1998: 46; Karaman, M., 2004: 86.

PROUČAVANI MATERIJAL: Vrmac, ulaz u Vilinu pećinu, 28. 07. 1989, 1r. (leg. Karaman, G.); Podgorica, kamenita obala rijeke Morače, u podnožju barake, 15. 10. 1985, 18ž., 64m., 20r. (leg. Karaman, G.);

NADMORSKA VISINA: 45–450 mm.

Crematogaster ionia Forel, 1911

Crematogaster scutellaris var. *ionia* Forel: 1911, 340 (locus typicus: Smyrne [İzmir], Turska).

Crematogaster scutellaris Schmidti var. *jonia* Müller, 1923: 73; Soudek, 1925: 16.

Crematogaster scutellaris schmidti jonia Zimmermann, 1934: 23.

Crematogaster ionia Agosti & Collingwood, 1987a: 54; Petrov, 2008: 248; Karaman, M., 2010: 428.

PROUČAVANI MATERIJAL: Trojica, gnijezdo u mješovitoj šumi, ispod kamena, u zemlji, 10. 09. 1998, 1r. (leg. Karaman, M.); Ulcinj, borova šuma, 08. 05. 1998, 3r. (leg. Karaman, M.); Gornji Štoj, pješčana livada, u humusu u podnožju žbuna, 06. 10. 1999, 2r. (leg. Karaman, M.);

LITERATURNI PODACI: Müller, 1923: Zelenika.

Soudek, 1925: Zelenika.

Zimmermann, 1934: okolina Herceg Novog; Budva.

NADMORSKA VISINA: 0–230 mm.

Crematogaster jehovae Forel, 1907

Crematogaster auberti subsp. *jehovae* Forel, 1907: 207 (locus typicus: Jérusalem).

Crematogaster jehovae Emery, 1926: 3; Menozzi, 1933: 58; Agosti & Collingwood, 1987a: 54; Karaman, M., 1999: 96, fig. 2; Petrov, 2008: 248.

PROUČAVANI MATERIJAL: Kamenari, Jeremino brdo, 09. 08. 1988, 1r. (leg. Karaman, G.).

NADMORSKA VISINA: 100 mm.

(?) *Crematogaster lorteti* Forel, 1910

Crematogaster lorteti Forel, 1910b: 435 (locus typicus: Damas, Syria); Petrov, 2000: 245; Petrov, 2008: 248.

NAPOMENA: Ova vrsta je opisana iz Sirije (Forel, 1910b), a nalažena je i u mediteranskom dijelu Orijenta [Mersina, Turska] (Santschi, 1934) i u Palestini (Wheeler & Mann, 1916). Petrov (2000; 2008) je navodi za Crnu Goru, bez dodatnih informacija. Vrsta se ne navodi ni za jedan drugi balkanski lokalitet i smatram da ne naseljava Crnu Goru.

***Crematogaster montenigrinus* Karaman, 2008**

Crematogaster montenigrinus Karaman, M., 2008: 14, figs: 13–16, plate 1: G–I; Karaman, M., 2010: 429, fig. 3.

Crematogaster scutellaris schmidti atratula Zimmermann, 1934: 24 (locus typicus: Manastir Savina, Crna Gora).

Crematogaster scutellaris smidti (sic!) var. *atratula* Santschi, 1937: 311.

Crematogaster scutellaris subsp. *schmidti* var. *atratula* Bolton, 1995: 148 (nevažeće ime), Johnson, 2007 (mladi sinonim od *C. schmidti*).

PROUČAVANI MATERIJAL: Lepetani, 18. 08. 1985, 2r. (leg. Karaman, G.); Zapadno ušće rijeke Bojane, mješovita šuma graba i vrbe, 16. 07. 2004, 1r. (leg. Karaman, M.).

NADMORSKA VISINA: 1–40 mm.

NAPOMENA: Endem Crne Gore.

***Crematogaster schmidti* (Mayr, 1853)**

Acrocoelia Schmidti Mayr, 1853a: 149 (locus typicus: Kranjska, Slovenija).

Crematogaster scutellaris Schmidti Müller, 1923: 72; Zimmermann, 1934: 23.

Crematogaster schmidti Agosti & Collingwood, 1987a: 54; 1987b: 272; Petrov, 1995: 152; Karaman, M. et al., 1998: 46; Karaman, M., 2004: 86; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 56; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 93; Karaman, M., 2008: 20, figs: 9–11; Karaman, M., 2010: 422, figs: 1A–1D.

PROUČAVANI MATERIJAL: Kamenari, 09. 08. 1988, 39r. (leg. Karaman, G.); Činovica, 11. 08. 1988, 16r. (leg. Karaman, G.); Opatovo, 18. 08. 1991, 11r. (leg. Karaman, G.); Lepetani, 18. 08. 1985, 28r. (leg. Karaman, G.); Lepetani, na bršljanu na kamenitom zidu, 12. 07. 1992, 21r. (leg. Karaman, G.); Tivatska Solila, 09. 10. 1977, 10ž., 12m. (leg. Karaman, G.); Donji Stoliv, 27. 03. 1991, 3r. (leg. Karaman, G.); Tivat, 02. 05. 1991, 2r. (leg. Karaman, G.); Tivat, 06. 07. 1991, 11r. (leg. Karaman, G.); Pržno, 24. 06. 1995, 19r. (leg. S. Pešić); Brajići, 16. 11. 1995, 1ž. (leg. Karaman, G.); Oblatna, kamenita obala, 17. 08. 1998, 3r. (leg. Karaman, M.); Jaz, gniazdo u podnožju žbuna na ivici plaže, 12. 05. 2004, 10r. (leg. Karaman, M.); Rijeka Crnojevića, 13. 05. 1999, 9r. (leg. Karaman, G.); Virpazar, na vrbi, 26. 08. 1983, 39r. (leg. Karaman, G.); južna obala Skadarskog jezera, Seoce, livada uz hrastovu šumu, u opalom lišču, 30. 04. 2001, 1r. (leg. Karaman, M.); Ivanina špila, južni obod Skadarskog jezera, na žbunu u gustoj žbunastoj vegetaciji, 05. 05. 2003, 4r. (leg. Karaman, M.); Sveti Stefan, ivica borove šume uz more, 09. 06. 1999, 9r. (leg. Karaman, M.); Miločer, livada, na maslini, 14. 09. 2003, 7r. (leg. Karaman, M.); Gor-

nji Štok, pješčana livada sa oskudnom vegetacijom, na žbunu, 02. 06. 2000, 5r. (leg. Karaman, M.); Crveni briješ, Ulcinjsko polje, hrastova šuma, u stabljici trske, 12. 06. 2002, 11r. (leg. Karaman, M.); Crveni Briješ, Ulcinjsko polje, hrastova šuma sa elementima makije, 12. 06. 2002, 5r. (leg. Karaman, M.); Zapadno ušće Bojane, mješovita šuma graba, vrbe i tamarisa, na opalom lišču, 18. 06. 2003, 1r. (leg. Karaman, M.); Zapadno ušće Bojane, mješovita šuma graba, vrbe i tamarisa, formiraju kolonu radnika od izvora hrane do ulaza u gnijezdo, 01. 09. 2003, 2r. (leg. Karaman, M.); Zapadno ušće Bojane, gnijezdo u opaloj grani, 02. 09. 2003, 22r. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Müller, 1923: Tivat; Risan.

Zimmermann, 1934: Sutorina; Igalo; Topla; Trebesin; Kameni; Savina; Zelenika; Kotor; Budva.

Petrov, 1995: Budva.

Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Durmitor.

Karaman, G. & Karaman, M., 2006: obala rijeke Zete; Piperi; Plavnica; Podgorica; Premići (Kuči); kombinat Aluminijuma Podgorica; Rogami; Ledenice; Han; Zlatica; Dahna; Virpazar.

NADMORSKA VISINA: 0–800 mm.

NAPOMENA: Smatram da nalaz jednog radnika na Durmitoru (oko 1500 mm) ne predstavlja nativnu koloniju. Radnik je, pretpostavljam, donešen, a preživio je zbog toplih ljetnjih vremenskih uslova u vrijeme sakupljanja. Pošto nikad više nije nađen ni jedan drugi radnik, niti kolonija, a imajući u vidu ekološke zahtjeve ove vrste, smatram da vrsta nije autohton za Durmitor.

Crematogaster schmidti je dugo smatran podvrstom *C. scutellaris* koja je nalažena na jugu Zapadne Evrope, od Iberijskog do Balkanskog poluostrva. Agosti & Collingwood (1987a) mu dodjeljuju status vrste. Istraživanja istočnih populacija (istočne i jugo-istočne obale Mediterana) su pokazala da u zoni transgresije (od Slavonije u Hrvatskoj, preko Bosne i Hercegovine do srednje Dalmacije) nema prelaznih oblika. *Crematogaster schmidti* nastanjuje Zakavkazje, Krim, Tursku i istočni dio Balkana, a *C. scutellaris* jug zapadne Evrope, od Španije, Italije do Hrvatske. Na osnovu Karaman, M. (2010) Crnu Goru ne nastanjuje *C. scutellaris*.

***Crematogaster sordidula* (Nylander, 1849)**

Myrmica sordidula Nylander, 1849: 44 (locus typicus: Messina, Sicilija).

Acrocoelia Mayri Mayr, 1853b: 114 (locus typicus: Zara [= Zadar], Dalmacija).

Crematogaster sordidula Mayri Müller, 1923: 74.

Crematogaster sordidula mayri (=var. *flachi* Forel) Zimmermann, 1934: 26; Karaman, M., 1999: 96; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 94.

PROUČAVANI MATERIJAL: Gornji Morinj, na siparu, u zemlji, 11. 06. 1998, 1r. (leg. Karaman, M.); Donji Morinj, makija, ispod kamena, 11. 06. 1998, 10r. (leg. Karaman, M.); Vrmac, Šipanje, u zemlji, 30. 04. 1994, 18r. (leg. Karaman, M.); Tivat, 26. 03. 1991, 1ž., 60r. (leg. Karaman, G.); Kaluđerovići, Lovćen, makija, ispod kamena, u zemlji, 15. 03. 2002, 43r. (leg. Karaman, M.); Trsteno, makija, ispod kamena, 12. 05. 2004, 47r. (leg. Karaman, M.); Rijeka Crnojevića, na stijeni, 01. 05. 1982, 28r. (leg. Karaman, G.); Rijeka Crnojevića, ispod daske, u zemlji, 13. 05. 1999, 6r. (leg. Karaman, M.); Crmnica, Boljevići, ivica šume, gnijezdo u oborenom stablu, 07. 09. 2001, 12r. (leg. Karaman, M.); Crmnica, Boljevići, mješovita šuma, 10. 10. 2001, 7r. (leg. Karaman, M.); Reževići, u zemlji, ispod kamena, 20. 04. 1997, 3r. (leg. Ivanović, Č.); Stari Bar, 01. 04. 1994, 2r. (leg. Karaman, G.); Vrsuta, kamenita livada na vrhu, gnijezdo ispod kamena, 29. 04. 2002, 5r. (leg. Karaman, M.); Sutorman, južne padine (300 mm), zajednica graba, hrasta i kostrukcije, 18. 03. 2002, 11r. (leg. Karaman, M.); Sutorman, južne padine, mješovita šuma hrasta i graba, nađeni na kamenu, 18. 03. 2002, 3r. (leg. Karaman, M.); Valdanos, maslinjak, ispod kamena, u zemlji, 03. 09. 1997, 1ž., 30r. (leg. Karaman, M.); Šestani, kamenita livada, 08. 05. 1998, 3r. (leg. Karaman, M.); Ulcinj, borova šuma, 08. 05. 1998, 8r. (leg. Karaman, M.);

LITERATURNI PODACI: Zimmermann, 1934: Sutorina; Topla; Trebesin; Savina; Zelenika; Kotor; Budva.

Karaman, G. & Karaman, M., 2006: ušće rijeke Zete; Selišta; Ljubović; Dajbabska Gora; Medun (Kuči).

NADMORSKA VISINA: 0–1183 mm.

NAPOMENA: Baroni Urbani (1971) smatra da je podvrsta *mayri* dobra podvrsta i da je njen areal od Balkana do Male Azije, na jugu do Krita. Nominalna podvrsta *C. sordidula sordidula* bi, na osnovu ovoga, imala zapadno-mediteransko rasprostranjenje. Neki autori smatraju da je ssp. *mayri* mlađi sinonim od *sordidula* (Agosti & Collingwood, 1987a; Atanassov & Dlusskii, 1992). Na osnovu istraživanja Karaman, M. (in press), potvrđeno je mišljenje da je podvrsta *mayri* mlađi sinonim od *sordidula*.

Genus LEPTOTHORAX Mayr, 1855

Leptothorax Mayr, 1855: 431

Typus generis: *Formica acervorum* Fabricius, 1793, na osnovu Bingham, 1903: 214.

Leptothorax acervorum (Fabricius, 1793)

Formica aceruorum Fabricius, 1793: 358 (locus typicus: Sehefted, Danska).

Leptothorax acervorum Mayr, 1855: 436; Kutter, 1977: 128, figs. 202, 205–209; Radchenko, 2004: 130; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 54.

PROUČAVANI MATERIJAL: Lovćen, Međuvršje, ivica livade, na stijeni ispod drveta, 18. 05. 2000, 3r. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Bobotov Kuk; Vrela; Šavnik.

NADMORSKA VISINA: 830–2000 mm.

Leptothorax gredleri Mayr, 1855

Leptothorax gredleri Mayr, 1855: 438 (locus typicus: Austrija); Baroni Urbani, 1971: 98; Petrov, 2008: 248; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 56.

Leptothorax muscorum var. *Gredleri* Emery, 1916: 176.

Leptothorax muscorum var. *gredleri* Stitz, 1939: 163.

Leptothorax Gredleri Bondroit, 1918: 122, fig. 60.

LITERATURNI PODACI: Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Aluge.

NADMORSKA VISINA: 1300 mm.

Leptothorax muscorum (Nylander, 1846)

Myrmica muscorum Nylander, 1846: 1054 (locus typicus: Helsingfors, Finska).

Leptothorax Muscorum André, 1883: 294.

Leptothorax muscorum Agosti & Collingwood, 1987a: 55; Petrov, 2008: 248; Bolton et al., 2006.

NAPOMENA: Loc. typ. ove vrste je Finska. Na Balkanu vrsta je nalažena u Sloveniji (Bračko, 2000), Hrvatskoj (Bračko, 2006), Grčkoj, evropskom dijelu Turske, Bugarskoj i SFR Jugoslaviji (Agosti & Collingwood, 1987a). Petrov (2008) je navodi za Crnu Goru, ne navodeći precizniji lokalitet.

Genus TEMNOTHORAX Mayr, 1861

Temnothorax Mayr, 1861: 68.

Typus generis: *Myrmica recedens* Nylander, 1856, po monotipiji.

Temnothorax affinis Mayr, 1855

Leptocephalus affinis Mayr, 1855: 442 (locus typicus: Wien, Austrija); Müller, 1923: 93; Baroni Urbani, 1971: 102; Kutter, 1977: 130, figs. 219–224; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 55.

Leptocephalus tuberum subsp. *affinis* Emery, 1916: 174, fig. 47–1.

Temnothorax affinis Bolton, 2003: 271.

PROUČAVANI MATERIJAL: Cerovik, Orjen, 19. 07. 2001, 23r., 1ž. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Pošćenje.

NADMORSKA VISINA: 800–1530 mm.

Temnothorax crassispinus (Karavaiev, 1926)

Leptocephalus nylanderi var. *crassispina* Karavaiev, 1926a: 69 (locus typicus: Kiew, Ukrajina).

Leptocephalus nylanderi subsp. *slavonicus* Seifert, 1995: 4, figs: 4, 10, 15, 17 (locus typicus: Görlitz, Njemačka).

Leptocephalus nylanderi Petrov, 1995: 153; 2008: 248; Karaman, M., 1999: 97, fig 2.

Leptocephalus slavonicus Seifert, 1996: 256 (status vrste).

Leptocephalus crassispinus stat. nov. Radchenko, 2000: 44; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 94.

Temnothorax crassispinus Bračko, 2006: 141; Bolton et al., 2006.

PROUČAVANI MATERIJAL: Orjen, Crkvice, ivica bukove šume, u humusu, 19. 07. 2001, 2r. (leg. Karaman, M.); Orjen, Crkvice, ivica bukove šume, na kamenu, 19. 07. 2001, 1r. (leg. Karaman, M.); Orjen, Poda, ivica šume, 19. 07. 2001, 1r. (leg. Karaman, M.); Morinj, Donje Polje, ivica livade, u opalom lišću, 11. 06. 1998, 1r. (leg. Karaman, M.); Lepetani, 18. 08. 1985, 3r. (leg. Karaman, G.); Opatovo, hrastova šuma, ispod kamenja, 01. 05. 2001, 4r. (leg. Karaman, M.); Žanjice, maslinjak, 30. 05. 1996, 1r. (leg. Karaman, M.); Trojica, makija, u humusu, 10. 09. 1998, 1ž., 19r. (leg. Karaman, M.); Sveti Stefan, mješovita šuma hrasta, bora i masline, u opalom lišću, 09. 06. 1999, 7r. (leg. Karaman, M.); Crmnica, Boljevići, ivica šume, u humusu pored izvora, 07. 09. 2001, 24r. i njihove larve, (leg. Karaman, M.); Crmnica,

Boljevići, ivica livade, ispod kamenja u podnožju drveta, 11. 04. 2002, 9ž. (leg. Karaman, M.); Crmnica, Limljani Gornji, grabova šuma, u humusu, 10. 10. 2001, 2r. (leg. Karaman, M.); Skadarsko jezero, Seoce, hrastova šuma šikara, ispod kamenja, 30. 04. 2001, 1r. (leg. Karaman, M.); Skadarsko jezero, Seoce, ivica livade uz hrastovu šumu, na opalom lišću, 30. 04. 2001, 2r. (leg. Karaman, M.); Skadarsko jezero, Ivanina špila, u zemlji, 05. 05. 2003, 1r. (leg. Karaman, M.); Vrsuta, sjeverne padine, mješovita šuma hrasta i bukve, gnijezdo u opaloj grani, 21. 03. 2002, 6r. (leg. Karaman, M.); Vrsuta, sjeverne padine, mješovita šuma hrasta i bukve, ispod kamenja, 21. 03. 2001, 1r. (leg. Karaman, M.); Sutorman, mješovita šuma hrasta i bukve, ispod kamenja, 29. 04. 2002, 1r. (leg. Karaman, M.); Vrsuta, bukova šuma, 29. 04. 2002, 2r. (leg. Karaman, M.); Sutorman, Ljubin grad, livada, sakupljen u gnijezdu *T. unifasciatus*, ali nije sigurno da se nalazio u gnijezdu ove vrste i prije otvaranja gnijezda, 02. 04. 2003, 1r. (leg. Karaman, M.); Sutorman, u humusu, 05. 05. 2003, 4r. (leg. Karaman, M.); zaledje Velike plaže, gusta žbunasta vegetacija, vlažan pjesak sa malo humusa, 20. 04. 1997, 2r. (leg. Karaman, M.); Gornji Štoj, ivica livade u pjesku, 02. 09. 1997, 1r. (leg. Karaman, M.); Gornji Štoj, u podnožju stabla, 13. 07. 2004, 1r. (leg. Karaman, M.); Gornji Štoj, između korijenja pana, pored bare, 15. 07. 2004, 1r. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Petrov, 1995: Ulcinj (kao *L. nylanderi*).

Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Đurđevića Tara; Durmitor.

NADMORSKA VISINA: 0–1200 mm.

NAPOMENA: Seifert (1995) je prethodno poznatu vrstu *Leptocephalus* (= *Temnothorax*) *nylanderi* (sensu auct.) podijelio na dvije podvrste, *L. nylanderi nylanderi* (Foerster, 1850) koja naseljava zapadnu Evropu i *L. nylanderi slavonicus* n. ssp. koja naseljava istočnu Evropu. Kasnije je podvrsta *slavonicus* podignuta na nivo vrste (Seifert, 1996), ali je Radchenko (2000) ustanovio da je *slavonicus* mladi sinonim od vrste *L. crassispinus* Karavaiev, 1926. Ove dvije vrste su alopatričke. Kontaktna zona je istočna Njemačka i zapadna Poljska. Bračko (2003) sugerira da se svi navodi *L. nylanderi* za Sloveniju, istočnu Austriju i sjevernu Italiju odnose u stvari na vrstu *L. crassispinus*. U tom smislu zaključujemo da se navodi za Crnu Goru (Petrov 1995, 2000; Karaman 1999) i Balkan uopšte, vrste *T. nylanderi* odnose na vrstu *T. crassispinus*. Lako uočljiva razlika između radnika ove dvije vrste je dužina trnova. Dok *T. nylanderi* ima kratke, gotovo trouglaste trnove, *T. crassispinus* ima duže trnove koji su povijeni ventralno. Kod ženki dužina trnova *T. nylanderi* je 2.5–3.0 puta kraća od rastojanja između njihovih vrhova. Kod *T. crassispinus* trnovi su 1.5–2.0 puta kraći od rastojanja vrhova.

***Temnothorax exilis* (Emery, 1869)**

Leptothorax exilis Emery, 1869a: 15, pl. 1, fig. 9 (locus typicus: Portici, Italija); Müller, 1923: 89; Zimmermann, 1934: 30; Petrov, 1995: 152; Karaman, M., 2004: 86.

Temnothorax exilis Bolton, 2003: 271.

LITERATURNI PODACI: Zimmermann, 1934: Budva.

Petrov, 1995: Budva.

NADMORSKA VISINA: 2 mm.

***Temnothorax flavigaster* (Emery, 1870)**

Leptothorax flavigaster Emery, 1870: 197 (locus typicus: Napoli, Italia); Müller, 1923: 97; Zimmermann, 1934: 34; Karaman, M., 2004: 86; Petrov, 2008: 248.

Temnothorax flavigaster Bolton, 2003: 271.

LITERATURNI PODACI: Müller, 1923: Risan.

NADMORSKA VISINA: 10 mm.

***Temnothorax interruptus* (Schenck, 1852)**

Myrmica interrupta Schenck, 1852: 106 (locus typicus: Njemačka).

Leptothorax interrupta Bernard, 1968: 212.

Leptothorax interruptus Müller, 1923: 94; Zimmermann, 1934: 33; Baroni Urbani, 1971: 109; Kutter, 1977: 131, fig. 233–256; Agosti & Collingwood, 1987b: 275; Petrov, 2008: 248.

Temnothorax interruptus Bračko, 2006: 141; Bolton, 2003: 271; Bolton et al., 2006.

PROUČAVANI MATERIJAL: Tivat, 26. 03. 1991, 9r. (leg. Karaman, G.).

LITERATURNI PODACI: Müller, 1923: Oko.

Zimmermann, 1934: Manastir Savina.

NADMORSKA VISINA: 5–50 mm.

***Temnothorax lichtensteini* (Bondroit, 1918)**

Leptothorax Lichtensteini Bondroit, 1918: 123 (locus typicus: Montpellier, Francuska); Bernard, 1968: 162.

Leptothorax nylanderi lichtensteini Müller, 1923: 95; Zimmermann, 1934: 34.

Leptothorax lichtensteini Collingwood & Yarrow, 1969: 70.

Temnothorax lichtensteini Bolton, 2003: 271.

LITERATURNI PODACI: Müller, 1923: Oko.

Zimmermann, 1934: Herceg Novi; Manastir Savina.

NADMORSKA VISINA: 5–50 mm.

***Temnothorax melanocephalus* (Emery, 1870)**

Leptothorax melanocephalus Emery, 1870: 197 (locus typicus: Asinao, Korzika); Agosti & Collingwood, 1987a: 55; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 55.

Leptothorax melanocephalum Collingwood, 1978: 70.

Leptothorax tuberum Casevitz-Weulersse, 1990: 418.

Temnothorax tuberum Bolton et al., 2006.

LITERATURNI PODACI: Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Vrela.

NADMORSKA VISINA: 1290–1320 mm.

NAPOMENA: Casevitz-Weulersse (1990) i Bolton (1995; 2006) smatraju da je *T. melanocephalus* mlađi sinonim od *T. tuberum*.

***Temnothorax nigriceps* Mayr, 1855**

Leptothorax nigriceps Mayr, 1855: 441 (locus typicus: Pottenstein, Austrija); Kutter 1977: 132, figs. 215e, 245–248; Zimmermann, 1934: 33; Agosti & Collingwood, 1987b: 276.

Leptothorax tuberum var. *nigriceps* Emery, 1916: 180.

Temnothorax nigriceps Bolton, 2003: 271; Bračko, 2006: 141.

PROUČAVANI MATERIJAL: Orjen, Poljana, livada, 19. 07. 2001, 1r. (leg. Karaman, M.); Orjen, Crkvice, livada, 19. 07. 2001, 1r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Ivanova koračta, Blatište, kamenita livada, gnijezdo u pukotini kamena, 15. 05. 2000, 12r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Jezerski vrh, na vrhu, sakupljeni na šljunku, 16. 05. 2000, 1r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Jezerski vrh, na vrhu, sakupljeni na kamenju, 16. 05. 2000, 2r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Jezero, kamenita livada, ispod kamena, 16. 05. 2000, 6r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Meduvršje, ivica livade, u pukotini kamena, 18. 05. 2000, 1ž., 9r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Meduvršje, ivica livade, na stijeni ispod drveta, 18. 05. 2000, 2r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Dolovi, kamenita padina, gnijezdo ispod kamena, 19. 09. 2002, 1ž., 8r (leg. Karaman, M.).

NADMORSKA VISINA: 950–1657 mm.

NAPOMENA: Nova vrsta za faunu Crne Gore.

***Temnothorax parvulus* (Schenck, 1852)**

Myrmica parvula Schenck, 1852: 103 (locus typicus: Njemačka).

Leptothorax Nylanderi v. parvula Müller, 1923: 95.

Leptothorax nylanderi parvulus Zimmermann, 1934: 34.

Leptothorax parvulus Baroni Urbani, 1971: 119; Agosti & Collingwood 1987a: 56; Atanassov & Dlusskii, 1992: 140, fig. 39-b; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 95.

Temnothorax parvulus Bolton, 2003: 271; Bračko, 2006: 142.

PROUČAVANI MATERIJAL: Boka Kotorska, Kamenari, 12. 08. 1988, 1r. (leg. Karaman, G.); Lovćen, Jezero, proplanak u bukovoj šumi, ispod kamena, 15. 05. 2000, 1r. (leg. Karaman, M.); Sveti Stefan, mješovita šuma hrasta, bora i masline, na zemlji, u lišcu, 09. 06. 1999, 8r. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Zimmermann, 1934: Savina.

Karaman, G. & Karaman, M., 2006: Manastir Ćelija Piperska.

NADMORSKA VISINA: 20–1350 mm.

***Temnothorax racovitzai* Bondroit, 1918**

Leptothorax Racovitzai Bondroit, 1918: 133 (locus typicus: Francuska).

Leptothorax racovitzai Baroni Urbani, 1971: 121; Agosti & Collingwood, 1987b: 275; Petrov, 2008: 248; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 95.

Temnothorax racovitzai Bolton, 2003: 271.

PROUČAVANI MATERIJAL: Zapadno ušće rijeke Bojane, sakupljeni na trulom drvetu, 16. 06. 2003, 5r. (leg. Karaman, M.); Zapadno ušće rijeke Bojane, gnijezdo nije nađeno, sakupljeni na daskama, 01. 09. 2003, 3r. (leg. Karaman, M.); Zapadno ušće rijeke Bojane, gnijezdo nije nađeno, 02. 09. 2003, 1r. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Karaman, G. & Karaman, M., 2006: Beri.

NADMORSKA VISINA: 0.5–1 mm.

***Temnothorax recedens* (Nylander, 1856)**

Myrmica recedens Nylander, 1856: 94, pl. 3, fig. 41 (locus typicus: Gallia meridionalis, Francuska).

Temnothorax recedens rogeri Zimmermann, 1934: 29.

Temnothorax rogeri Emery, 1869a: 18 (locus typicus: Grčka).

Temnothorax recedens Dlusskii & Sojunov, 1988: 31, figs. 1a, 1b; Bolton et al., 2006.

Leptothorax rogeri Petrov, 2008: 248.

LITERATURNI PODACI: Zimmermann, 1934: Savina.

NADMORSKA VISINA: 30 mm.

***Temnothorax rottenbergii* (Emery, 1870)**

Macromischa Rottenbergii Emery, 1870: 199 (locus typicus: Catania, Sicilija).

Leptothorax rottenbergi (sic!) Bernard, 1968: 206.

Leptothorax rottenbergii Baroni Urbani, 1971: 121; Karaman, M., 1999: 98, fig. 5.

Temnothorax rottenbergii Bolton, 2003: 271; Bolton et al., 2006.

PROUČAVANI MATERIJAL: staza Velji Zalazi-Kotor, kamenita padina sa oskudnom vegetacijom, gnijezdo ispod kamena u zemlji, 23. 10. 1998, 10r. (leg. Karaman, M.); Vrsuta, vrh, kamenita padina, ispod kamena, 22. 03. 2002, 13r. (leg. Karaman, M.); Vrsuta, na vrhu, ispod kamena, 29. 04. 2002, 5r. (leg. Karaman, M.).

NADMORSKA VISINA: 700–1183 mm.

***Temnothorax sordidulus* (Müller, 1923)**

Leptothorax sordidulus Müller, 1923: 96 (locus typicus: Roditti [= Rodik], Slovenija); Soudek, 1925: 14; Zimmermann, 1934: 34; Baroni Urbani, 1971: 123; Seifert, 1996: 258.

Leptothorax carinthiacus Bernard, 1957: 46 (locus typicus: Viktring, Austrija) (mladi sinonim); Karaman, M., 2004: 86; Petrov, 2008: 248.

Temnothorax sordidulus Bolton, 2003: 271.

PROUČAVANI MATERIJAL: Lepetani, na hrastu, 09. 07. 1992, 2r. (leg. Karaman, G.); Trojica, makija, ispod kamena, 10. 09. 1998, 33r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Ivanova korita, livada, na kamenu, 15. 05. 2000, 1r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Meduvske, ivica livade, na stijeni ispod drveta, 18. 05. 2000, 5r. (leg. Karaman, M.); Rumija, Lonac, pored puta, ispod kamena, 28. 07. 2002, 1ž., 3r. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Soudek, 1925: Radoštak.

Petrov, 1995: Bar (kao *L. carinthiacus*).

NADMORSKA VISINA: 40–1445 mm.

***Temnothorax saxonicus* (Seifert, 1995)**

Leptothorax sordidulus saxonicus Seifert, 1995: 14, figs. 2, 7, 12, 14 (locus typicus: Löbauer Berg, Njemačka).

Temnothorax sordidulus saxonicus Bolton et al., 2006.

Temnothorax saxonicus stat. n., comb. n. Seifert, 2006: 4.

PROUČAVANI MATERIJAL: Njeguši, borova šuma, ispod kamena, skupljeni u grozdu za prezimljavanje, 23. 10. 1998, 1ž., 70r. (leg. Karaman, M.).

NADMORSKA VISINA: 960 mm.

NAPOMENA: Nova vrsta za faunu Crne Gore.

Temnothorax tuberum (Fabricius, 1775)

Formica tuberum Fabricius, 1775: 393 (locus typicus: Švedska).

Leptothorax (Myrafant) tuberum Atanassov & Dlusskii, 1992: 142, fig: 41b.

Temnothorax tuberum Bolton, 2003: 271; Bračko, 2006: 142.

PROUČAVANI MATERIJAL: Lovćen, Krstac, borova šuma, 17. 05. 2000, 5r. (leg. Karaman, M.); Zapadno ušće rijeke Bojane, proplanak u mješovitoj listopadnoj šumi, 24. 06. 2003, 11r. (leg. Karaman, M.); ibid., 01. 09. 2003, 2r. (leg. Karaman, M.).

NADMORSKA VISINA: 0.5–1000 mm.

NAPOMENA: Nova vrsta za faunu Crne Gore.

Temnothorax unifasciatus (Latreille, 1798)

Formica unifasciata Latreille, 1798: 47 (locus typicus: Brive, Francuska).

Leptothorax unifasciatus unifasciatus Müller, 1923: 91; Zimmermann, 1934: 32.

Leptothorax unifasciata Bernard, 1968: 211, fig. 213, 217.

Leptothorax unifasciatus Baroni Urbani, 1971: 125; Collingwood, 1979: 76; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 56; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 95; Petrov, 2008: 248.

Temnothorax unifasciatus Bračko, 2006: 142; Bolton et al., 2006.

PROUČAVANI MATERIJAL: Lepetani, 18. 08. 1985, 2r. (leg. Karaman, G.); Verige, Bočka Kotorska, 25. 07. 1997, 1r. (leg. Karaman, M.); Skadarsko jezero, Rajca, obala, ispod kamena, gusta žbunasta vegetacija, 30. 04. 2001, 1r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, put Jezero-Jezerski vrh, ivica bukove šume, ispod kamena, 31. 05. 2001, 1r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Ivanova korita, kamenita padina, ispod kamena, 27. 06. 2001, 5r. (leg. Karaman, M.); ibid., 27. 06. 2001, 1r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Ivanova korita, kamenita padina pored potoka, gniazdo u pukotini između dva kamena, 22. 04. 2002, 1ž., 53r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Ivanova korita,

ta, ivica livade ispod bukve, 14. 06. 2002, 5r. (leg. Karaman, M.); Sutorman, Ljubin grad, livada uz šumarak, u panju, 02. 04. 2003, 1ž., 23r. (leg. Karaman, M.);

LITERATURNI PODACI: Müller, 1923: Risan (kao *L. unifasciatus* subspec. „b“).

Zimmermann, 1934: Savina.

Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Bistrica.

Karaman, G. & Karaman, M., 2006: Piperi; Grahovo.

NADMORSKA VISINA: 15–1500 mm.

Temnothorax sp.

Leptothorax kraussei Karaman, M. et al., 1998: 47; Karaman, M., 2004: 86.

PROUČAVANI MATERIJAL: Verige, 25. 06. 1995, 1r. (leg. Karaman, M.).

NADMORSKA VISINA: 8 mm.

NAPOMENA: Ovaj nalaz je u Karaman, M. et al. (1998) determinisan kao *Leptothorax kraussei* (Emery, 1916). Morfološke karakteristike uzorka ne odgovaraju u potpunosti originalnom opisu *L. kraussei*, tako da ostavljamo, za sada, samo zadovoljavajuću determinaciju do nivoa roda.

Genus MANICA Jurine, 1807

Manica Jurine, 1807: 276.

Type generis: *Formica rubida* (Latreille, 1802) [na osnovu Wheeler, 1911: 166]

Manica rubida (Latreille, 1802)

Formica rubida Latreille, 1802a: 267, pl. 10, fig. 65 (locus typicus: Lyon, Francuska).

Myrmica rubida Mayr, 1855: 128; Müller, 1923: 39.

Manica rubida Agosti & Collingwood, 1987a: 53; Atanassov & Dlusskii, 1992: 77, fig. 19; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 53.

PROUČAVANI MATERIJAL: Orjen, Zubački Kabao, brojna gniazda u proredenoj četinarskoj šumi na padinama sa oskudnom vegetacijom trava, 14. 07. 2007, 6r. (leg. Karaman, M.); Orjen, Sedlo, kamenita livada, gniazdo u vidu kupe visine 10 cm, prečnika 15–20 cm, izgrađena od zemlje, 14. 07. 2007, 21r. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Barno jezero; Đurđevića Tara; Žabljak.

NADMORSKA VISINA: 1650–1890 mm.

Genus MESSOR Forel, 1890

Aphaenogaster subgen. *Messor* Forel, 1890: 68.

Typus generis: *Formica barbara* Linnaeus, 1767 [na osnovu Bingham, 1903: 277].

***Messor aralocaspicus* (Ruzskii, 1902)**

Aphaenogaster barbara var. *aralocaspia* Ruzskii, 1902: 20 (locus typicus: obala Aralskog mora, Rusija).

Messor barbarus capitatus var. *aralocaspicus* Ruzskii, 1905: 744.

Messor minor st. *aralocaspicus* Santschi, 1927: 239.

Messor barbarus aralocaspicus Kuznetzov Ugamskij, 1927: 90.

Messor aralocaspicus Agosti & Collingwood, 1987a: 54.

PROUČAVANI MATERIJAL: Skadarsko jezero, obala rijeke Obod, livada, ulaz gniazežda je uz osnovu stablike maslačka (*Taraxacum* sp.), 13. 05. 1999, 3r. (leg. Karaman, M.); Skadarsko jezero, obala rijeke Obod, livada, u zemlji, 13. 05. 1999, 4r. (leg. Karaman, M.); Virpazar, Zabes, livada, gniazeždo u zemlji, 02. 04. 2002, 8r. (leg. Karaman, M.); Crmnica, Boljevići, pored puta, ispod kamena, ispod istog kamena i gniazeždo vrste *Tetramorium forte*, 02. 04. 2003, 15r. (leg. Karaman, M.); Virpazar, pored puta u šljunku, 02. 04. 2003, 6r. (leg. Karaman, M.); Sutomore, livada, ispod kamena, 18. 03. 2002, 18r. (leg. Karaman, M.); Vrsuta, južne padine iznad Sutomora, prorijeđena šuma graba, ispod kamena, 18. 03. 2002, 1r. (leg. Karaman, M.); Stari Bar, 15. 05. 1993, 1r. (leg. Karaman, G.).

NADMORSKA VISINA: 20–300 mm.

NAPOMENA: Nova vrsta za faunu Crne Gore.

***Messor capitatus* (Latreille, 1798)**

Formica Capitata, Latreille, 1798: 46 (locus typicus: Bordeaux, Francuska).

Stenamma (*Messor*) *barbarum* r. *capitatum* Forel, 1902: 148.

Messor barbarus capitatus Emery, 1908b: 449; Zimmermann, 1934: 17.

Messor capitatus Bondroit, 1918: 153, figs. 73, 74; Baroni Urbani, 1964: 40; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 95.

Messor barbarus niger Müller, 1923: 63.

Messor barbarus subsp. *capitatus* Finzi, 1929: 80.

LITERATURNI PODACI: Karaman, G. & Karaman, M., 2006: Golubovci; Zlatica; Zabjelo; Medun (Kuči).

NADMORSKA VISINA: 30–450 mm.

***Messor denticulatus* Santschi, 1927**

Messor minor st. *denticulatus* Santschi, 1927: 247 (locus typicus: Aschabat, Utschadshi, Bagir, Turkmenistan).

Messor barbarus meridinalis var. *denticulatus* Kuznetzov-Ugamsij, 1927: 90.

Messor denticulatus Tarbinskij, 1976: 61; Agosti & Collingwood, 1987a: 54; Petrov, 2008: 248.

PROUČAVANI MATERIJAL: Skadarsko jezero, Vranjina, 16. 06. 1982, 4r. (leg. Karaman, G.).

NADMORSKA VISINA: 60 mm.

NAPOMENA: Petrov (2008) ne navodi bliži lokalitet, izuzev opšte odrednice „Crna Gora”.

(?) *Messor ebeninus* Santschi, 1927

Messor semirufus var. *ebeninus* Santschi, 1927: 229 (locus typicus: Djebel Kasioun, Liban).

Messor ebeninus Petrov, 2000: 245; Petrov, 2008: 248.

NAPOMENA: Santschi (1927) je ovu vrstu opisao iz Libana. Agosti & Collingwood (1987a) su ovu vrstu nalazili u Turskoj, Forel (1913a) u Palestini, Tohme & Tohme (1981) u Siriji, Collingwood & Agosti (1996) u Saudijskoj Arabiji. Smatramo da *Messor ebeninus*, uzimajući u obzir njegov areal, ne nastanjuje Crnu Goru i da bi trebalo ponoviti determinaciju primjeraka koje je Petrov (2000; 2008) za Crnu Goru naveo kao *M. ebaninus*.

(?) *Messor minor* (André, 1883)

Aphaenogaster barbara var. *minor* Andre, 1883: 355 (locus typicus: Sardinija, Sicilija, Korzika).

Messor minor Petrov, 2000: 245; Petrov, 2008: 248.

NAPOMENA: Areal ove vrste je: Korzika, Sardinija, jug Italije, sjeverna Afrika, Kanarska ostrva, veoma je rijetka u Maroku (Bernard, 1968). U Italiji (Baroni Urbani, 1971) je nalažena isključivo na lokalitetima koji gravitiraju Tirenskom moru (Toscana, Umbria, Campania), Siciliji, Sardiniji, Korzici, ne i na Jadranskoj obali ili lokalitetima koji njemu gravitiraju. Bernard (1979) je navodi za jug Italije, Alžir i Maroko; Collingwood & Agosti (1996) za Saudijsku Arabiju.

Agosti & Collingwood ovu vrstu ne navode u svojoj listi sinonima balkanskih mrava (1987a), a navode je u drugom dijelu istog rada – ključu za mrade Balkana (1987b). Petrov (2000) navodi ovu vrstu za Crnu Goru, bez preciznog lokaliteta.

Messor structor Latreille, 1798

Formica Structor Latreille, 1798: 46 (locus typicus: Brive, Francuska).
Messor structor structor Müller, 1923: 60; Zimmermann, 1934: 14; Vogrin, 1955: 20.
Messor barbarus structor var. *tyrrhena* Soudek, 1925: 15.
Messor structor Baroni Urbani, 1971: 66; Agosti & Collingwood, 1987a: 54; 1987b: 271; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 95.
Messor muticus Petrov, 1993: 7P; 2008: 248.

PROUČAVANI MATERIJAL: Malovići (Bijela), u šljunku pored puta, otvor grijezda u podnožju kamenog zida, 10. 06. 1998, 34r. (leg. Karaman, M.); Bijela, grijezdo u zemlji na šljunkovitoj livadi, 10. 06. 1998, 7r. (leg. Karaman, M.); Bijela, u zemlji na šljunkovitoj livadi, 10. 06. 1998, 10r. (leg. Karaman, M.); Bijela, grijezdo u zemlji u voćnjaku, 11. 06. 1998, 1r. (leg. Karaman, M.); Kamenari, Rt Sveta Nedelja, grijezdo ispod kamena, ivica šume. Ispod istog kamena je i grijezdo termita, kao zasebna kolonija, 10. 06. 1998, 3r. (leg. Karaman, M.); Kamenari, Rt Sv. Nedelja, livada, grijezdo u zemlji, 10. 06. 1998, 119r. (leg. Karaman, M.); Kamenari, Rt Sv. Nedelja, u pukotini stijene, u nakupljenom sloju zemlje, 10. 06. 1998, 7r. (leg. Karaman, M.); Kamenari, Rt Sv. Nedelja, grijezdo u podnožju čempresa, u zemlji između stijena, 10. 06. 1998, 14r. (leg. Karaman, M.); Kamenari, 09. 08. 1988, 2r. (leg. Karaman, G.); Kamenari, 09. 08. 1988, 21r. (leg. Karaman, G.); Morinj Donji, ivica garige, u zemlji, 11. 06. 1998, 19r. (leg. Karaman, M.); Morinj Gornji, ivica makije, ispod kamena u zemlji, 11. 06. 1998, 1ž., 30r. (leg. Karaman, M.); Morinj Gornji, makija, u zemlji, 11. 06. 1998, 19r. (leg. Karaman, M.); Pajovica, grijezdo na šljunkovitoj livadi, u zemlji, 11. 06. 1998, 2r. (leg. Karaman, M.); Lepetani, 18. 08. 1985, 7r. (leg. Karaman, G.); Lepetani, 18. 08. 1985, 20r. (leg. Karaman, G.); Lepetani, 11. 08. 1988, 1r. (leg. Karaman, G.); Lepetani, 27. 03. 1991, 3ž., 50r. (leg. Karaman, G.); Donja Lastva (bez datuma), 16r. (leg. Karaman, G.); Tivat, 26. 03. 1991, 24r. (leg. Karaman, G.); Tivat, 26. 03. 1991, 28r. (leg. Karaman, G.); Tivat, 26. 03. 1991, 15r. (leg. Karaman, G.); Verige, u zemlji, livada pored obale mora, 30. 04. 1994, 26r. (leg. Karaman, M.); Donji Stoliv, u zemlji između kamenja, 30. 04. 1994, 23r. (leg. Karaman, M.); Turski rt, livada pored obale mora, grijezdo u zemlji, 22. 07. 1998, 4r. (leg. Karaman, M.); Turski rt, livada, grijezdo ispod kamena, u zemlji, 22. 07. 1998, 9r. (leg. Karaman, M.); Kotor, 23. 08. 1992, 10r. (leg. Karaman, G.); Trojica, ivica makije, ispod kamena, 10. 09. 1998,

7r. (leg. Karaman, M.); Velji Zalazi, kamenita padina, ispod kamena, 23. 10. 1998, 11r. (leg. Karaman, M.); Velji Zalazi, 23. 10. 1998, 11r. (leg. Karaman, M.); staza Velji Zalazi-Kotor, na oko 500 mm, ispod kamena, 23. 10. 1998, 3r. (leg. Karaman, M.); Velji Zalazi, kamenita livada, ispod kamena, 23. 10. 1998, 11r. (leg. Karaman, M.); Velji Zalazi, livada, ispod kamena, 23. 10. 1998, 25r. (leg. Karaman, M.); staza Velji Zalazi-Kotor, na oko 850 mm, ispod kamena u zemlji, 23. 10. 1998, 5r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Gorovići, u zemlji pored puta, 15. 03. 2002, 8r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Krstac, grijezdo na livadi ispod mahovine, 30. 04. 2002, 2ž., 2m., 19r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Prijeradi, grijezdo na livadi, ulaz je uzdignut u vidu kupe, od zemlje i ostataka sjemena, 30. 04. 2002, 9r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Prijeradi, pločnik ispred crkve, otvor grijezda u pukotini između ploča, 30. 04. 2002, 5r. (leg. Karaman, M.); Budva, Prijedor, grijezdo pored puta, šljunkovita livada, 15. 03. 2002, 6r. (leg. Karaman, M.); Bečići, livada, 21. 07. 1997, 19r. (leg. Ivanović, Č.); Bar, Tomba, u zemlji na obali potoka Rikavac, 08. 05. 1998, 14r. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Müller, 1923: Risan.

Zimmermann, 1934: Zelenika; Sv. Ana; Manastir Savina; Sutorina; Kamenari; Budva.

Petrov, 1993: Budva (kao *M. muticus* Nylander).

Karaman, G. & Karaman, M., 2006: Navotino; Fundina (Kuči); Krivošije; Han; Tuži; Nikšić.

NADMORSKA VISINA: 0.5–1000 mm.

NAPOMENA: Problematično je pitanje sinonimike taksona *muticus* i *structor*:

Myrmica mutica Nylander, 1849: 39 (locus typicus: južna Rusija).

Messor structor var. *mutica* Emery, 1898: 19; 1908b: 456.

Messor structor var. *muticus* Ruzskii, 1903: 315; 1905: 733; Bondroit, 1918: 151.

Messor structor st. *muticus* Santschi, 1934: 275.

Messor structor st. *rufitarsis* v. *muticus* Santschi, 1934: 275.

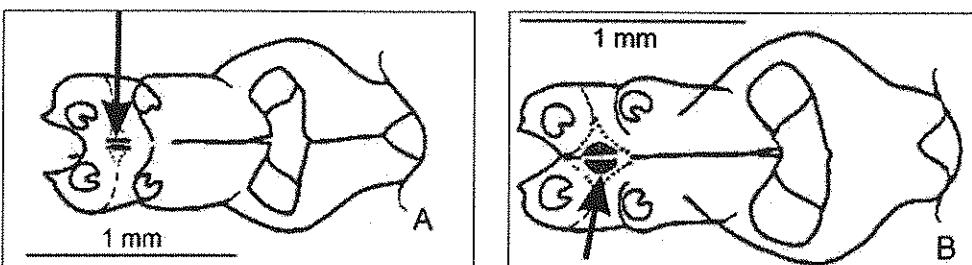
Messor rufitarsis Fabricius, 1804: 406; Bernard, 1968: 144.

Messor rufitarsis *muticus* Arnoldi, 1977: 1643.

Messor muticus Agosti & Collingwood, 1987a: 54.

Originalni opis *Messor mutica* (Nylander, 1849), iz južne Rusije, ne daje detalje na osnovu kojih možemo razlikovati *M. mutica* od *M. structor*. Isti autor, Nylander (1856) je kasnije i sinonimizirao *mutica* sa *structor*, bez objašnjenja. Ruzskii (1903, 1905) takođe smatra da je *mutica* mlađi sinonim od *structor*, ne dajući razloge za takvo mišljenje. Emery (1898) i Bondroit (1918) odvajaju *mutica* kao varijetet čiji se radnici razlikuju od tipske vrste (*M. structor*) po uglu epinotuma, boji tijela i ve-

ličini radnika. Bernard (1968) smatra da je *mutica* mladi sinonim od *M. rufitarsis*. Agosti & Collingwood (1987b) daju taksonu *muticus* status vrste na osnovu oblika metasternalnih nastavaka i indeksa skapule (SI – odnos dužine skapule i širine glave). Prema Agosti & Collingwood (1987b) metasternalni nastavci su kod radnika vrste *muticus* u vidu napumpanih polukružnih ispupčenja, dok su kod *structor* u vidu uskih pravolinijskih lamela (slika 1A i 1B). Upoređujući lamele kod većeg broja radnika iz istog gnijezda, ustanovio sam da se jasno razlikuju primjerici sa debljim i primjerici sa tanjim lamelama metasternalnih nastavaka, i to nezavisno od veličine radnika. Ukoliko imamo sakupljen samo jedan ili dva radnika iz jednog gnijezda, pri čemu oba imaju debele lamele, može se doći do pogrešnog zaključka da postoji vrsta *muticus*. Smatram da je to slučaj i sa determinacijom kod Agosti & Collingwood (1987b). Agosti & Collingwood odvajaju vrstu *muticus* od vrste *structor* i po dužini skapule kod radnika u odnosu na širinu glave (SI indeks). Međutim, ovaj odnos zavisi od veličine jedinke, kod većih radnika i kod ratnika je vrijednost SI indeksa manja, dok je kod manjih radnika veća. Tako se ovaj parametar ne može uzeti kao validan za odvajanje vrsta. Takođe, ugao epinoturna i boja tijela, koje kao karakteristike za razlikovanje *mutica* od *structor* navode Emery i Bondroit, zavise od veličine radnika i njegove starosti, tako da nisu validni kao taksonomski karakteri. Pošto u ovom radu nisu proučavani primjerici iz tipskog područja opisa taksona *mutica* (južna Rusija), postoji mogućnost da ove populacije ipak predstavljaju poseban specijski takson, ali se za njegovo definisanje i prepoznavanje ne mogu koristiti navedeni karakteri.

Slika 1: *Messor structor*, radnik, metasternalni nastavci u obliku uskih lamela (A) i u obliku napumpanih polukružnih ispupčenja (B). Na osnovu Agosti & Collingwood, 1987b.

Messor wasmanni Krause, 1910

Messor barbarus Wasmanni Krausse, 1910: 524 (locus typicus: Sardinija).

Messor meridionalis ssp. *wasmanni* Baroni Urbani, 1971: 59.

Messor meridionalis Müller, 1923: 64; Petrov, 1993: 7P; Petrov, 1995: 152.

Messor semirufus wasmanni (Krausse) Zimmermann, 1934: 17.

Messor semirufus (Forel, 1880) Bernard, 1968: 147 (fig. 138).

Messor semirufus v. concolor Santschi, 1927: 229 (locus typicus: Krit, Grčka).

Messor semirufus v. wasmanni Santschi, 1927: 230.

Messor concolor Tohme & Tohme, 1981: 143; Agosty & Collingwood, 1987b: 271.

Messor wasmanni Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 96; Bolton et al., 2006.

PROUČAVANI MATERIJAL: Vranjina, 16. 06. 1982, 4r. (leg. Karaman, G.); Kamenari, Jeremijino brdo, 12. 08. 1988, 12r. (leg. Karaman, G.); Verige, 11. 06. 1998, 21r. (leg. Karaman, M.); Turski rt, Verige, livada uz obalu mora, 22. 07. 1998, 11r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Prijeradi, gnijezdo u zemlji na livadi, 30. 04. 2002, 13r, (leg. Karaman, M.); Crmnica, Boljevići, ivica šume, gnijezdo u zemlji, 07. 09. 2001, 9r. (leg. Karaman, M.); Crmnica, Boljevići, gnijezdo u zemlji na livadi, 07. 09. 2001, 13r. (leg. Karaman, M.); Miločer, gnijezdo između kamenih ploča na livadi, 15. 09. 2003, 10r. (leg. Karaman, M.); Stari Bar, u zemlji između ruševina, 30. 03. 2002, 14r. (leg. Karaman, M.); Valdanos, maslinjak, u zemlji, 03. 09. 1997, 11r. (leg. Karaman, M.); Valdanos, livada, 03. 09. 1997, 22r. (leg. Karaman, M.); Ulcinj, ivica borove šume iznad obale mora, gnijezdo u zemlji, 08. 05. 1998, 18r. (leg. Karaman, M.); Šasko jezero, kamenita livada sa rijetkom žbunastom vegetacijom, u zemlji, 26. 08. 2001, 16r. (leg. Karaman, M.); Ulcinjsko polje, Crveni brije, hrastova šuma, na stazi ispod kamena, 12. 06. 2002, 12r. (leg. Karaman, M.); Ulcinjsko polje, Crveni brije, hrastova šuma, na stazi ispod kamena, 12. 06. 2002, 1r. (leg. Karaman, M.); Ulcinj, ušće Port Milena, u šljunku, 12. 06. 2002, 8r. (leg. Karaman, M.); Donji Štoj, livada sa oskudnom vegetacijom na pjeskovitom zemljištu, 15. 05. 1993, 40r. (leg. Karaman, M.); Ulcinjska Solana, gnijezdo na nasipu između bazena, u zemlji, 04. 08. 1996, 26r. (leg. Karaman, M.); ibid., 04. 09. 1996, 15r. (leg. Karaman, M.); ibid., 04. 09. 1996, 12r. (leg. Karaman, M.); ibid., 04. 09. 1996, 16r. (leg. Karaman, M.); Gornji Štoj, u pijesku, 02. 09. 1997, 30r. (leg. Karaman, M.); Ada Bojana, livada, u pjeskovitoj zemlji, 19. 06. 2003, 10r. (leg. Karaman, M.); Donji Štoj, u pjeskovitoj zemlji, 13. 07. 2004, 8r. (leg. Karaman, M.); Gornji Štoj, gnijezdo u šljunku na pjeskovitoj livadi, 13. 07. 2004, 4r. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Müller, 1923: Tivat.

Zimmermann, 1934: Sutorina; Kameno; Savina; Trebesin; Budva; Bečići.

Petrov, 1993: Sutomore; Bar.

Petrov, 1995: Ulcinj; Budva (kao *M. meridionalis*).

Karaman, G. & Karaman, M., 2006: Parci; Rijeka Crnojevića; Bioče; Podgorica; Golubovići; Zabjelo; Ljubović; Dahnna.

NADMORSKA VISINA: 0–400 mm.

NAPOMENA: Opis koji daje Müller (1923) za vrstu *M. meridionalis* odgovara opisu vrste *M. wasmanni* Krause, 1910. Agosti & Collingwood (1987a) navode *M. meridionalis* za Albaniju, Grčku i Jugoslaviju, dok u ključu za radnike mrava Balkana isti autori (1987b) ne navode ovu vrstu, kao ni *M. wasmanni*. Collingwood (pers. comm.) smatra da se *M. concolor*, naveden u ključu (1987b), odnosi na *M. wasmanni*. Poldi et al. (1995), u čeklisti mrava Italije, vrstu *M. wasmanni* vode pod *M. meridionalis*. Bračko (2006), u pregledu mrava Hrvatske, nalaze *M. meridionalis* Müller-a (1923) podvodi pod vrstu *M. wasmanni*, bez daljeg objašnjenja. U radu Emery (1908b) nalazimo i vrstu *M. concolor* i *M. meridionalis*, ali prema opisima koje daje autor, ne može se zaključiti u čemu se razlikuju. Na osnovu Bolton et al. (2006) sve tri vrste (*M. concolor* Santschi, 1927; *M. meridionalis* (André, 1883); *M. wasmanni* Krausse, 1910) su validne, ali su mišljenja različitih autora o tome neujednačena.

Genus MONOMORIUM Mayr, 1855

Monomorium Mayr, 1855: 451.

Typus generis: *Monomorium minutum* Mayr, 1855 (mladi drugi homonim u *Monomorium*, zamijenjen sa *Monomorium monomorium*), po monotipiji.

Monomorium monomorium Bolton, 1987

Monomorium minutum Mayr, 1855: 453 (locus typicus: Lombardia, Venice, Italija); Müller, 1923: 77; Soudek, 1925: 16; Zimmermann, 1934: 26; Baroni Urbani, 1971: 89.

Monomorium monomorium Bolton 1987: 287; Agosti & Collingwood, 1987a: 55; 1987b: 272; Petrov, 1993: 7P; Petrov, 1995: 152; Karaman M. et al., 1998: 44; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 96.

PROUČAVANI MATERIJAL: Bećići, 21. 07. 1997, 1r. (leg. Č. Ivanović); Rijeka Crnojevića, između kamenja, 13. 05. 1999, 1r. (leg. Karaman, M.); Šasko jezero, na zidu hotela, gnijezdo nije nađeno, 26. 08. 2001, 1r. (leg. Karaman, M.); Ulcinj, 2009 (Bračko, pers. com.).

LITERATURNI PODACI: Zimmermann, 1934: Savina, Sutorina, Igalo, Budva.

Petrov, 1993: Sutomore.

Petrov, 1995: Ulcinj.

Karaman, G. & Karaman, M., 2006: Gornja Gorica; Podgorica; Kolašin; Ulcinj.

NADMORSKA VISINA: 10–40 mm.

Monomorium pharaonis (Linnaeus, 1758)

Formica Pharaonis Linnaeus, 1758: 580 (locus typicus: Egipat).

Monomorium Pharaonis Emery 1916: 161.

Monomorium pharaonis Müller, 1923: 77; Zimmermann, 1934: 27; Petrov, 2008: 248; Vogrin 1955: 20; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 96.

PROUČAVANI MATERIJAL: Lepetani, 18. 08. 1985, 1r. (leg. Karaman, G.).

LITERATURNI PODACI: Zimmermann, 1934: Kotor.

Karaman, G. & Karaman, M., 2006: Podgorica.

NADMORSKA VISINA: 10–45 mm.

Genus MYRMECINA Curtis, 1829

Myrmecina Curtis, 1829: 265.

Typus generis: *Myrmecina latreillii* Curtis, 1829 (mladi sinonim od *Myrmecina graminicola*), na osnovu monotipije.

Myrmecina graminicola (Latreille, 1802)

Formica graminicola Latreille, 1802a: 255 (locus typicus: Danska).

Myrmecina graminicola graminicola Müller, 1923: 81; Zimmermann, 1934: 29.

Myrmecina graminicola Emery 1916: 170, fig. 45; Bondroit, 1918: 116, fig. 58; Soudek, 1925: 16; Finzi, 1927a: 10; Petrov, 1995: 152; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 56; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 96.

PROUČAVANI MATERIJAL: Donji Stoliv, 27. 03. 1991, 2r. (leg. Karaman, G.); Trojica, mješovita listopadna šuma, u humusu, 10. 09. 1998, 3r. (leg. Karaman, M.); Trojica, pored puta u opalom lišću, ivica šume, 10. 09. 1998, 9r. (leg. Karaman, M.); Crmnica, Limljani Gornji, grabova šuma, u humusu, 10. 10. 2001, 7r. (leg. Karaman, M.); Skadarsko jezero, Rajca, ispred Ivanine spile, gusta žbunasta vegetacija, 05. 05. 2003, 1r. (leg. Karaman, M.); Sutorman, južne padine, zajednica graba, hrasta i kostrukcije, gnijezdo ispod kamena, na oko 300 mm, 18. 03. 2002, 1r. (leg. Karaman, M.); Sutorman, u humusu, ivica bukove šume, 05. 05. 2003, 4r. (leg. Karaman, M.); Gornji Štoj, u pijesku sa malim sadržajem humusa, 02. 09. 1997, 1ž. (leg. Karaman, M.); uvala Utjeha, Ulcinj, 2009 (Bračko, pers. com.).

LITERATURNI PODACI: Müller, 1923: Oko.

Soudek, 1925: Savina; Zimmermann, 1934: Topla; Kameno; Savina.

Petrov, 1995: Ulcinj.
 Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Tepca.
 Karaman, G. & Karaman, M., 2006: Tunjevo; Podgorica.
 NADMORSKA VISINA: 0.5–800 mnm.

Genus MYRMICA Latreille, 1804

Myrmica Latreille, 1804: 179.
 Typus generis: *Formica rubra* Linnaeus, 1758, na osnovu Latreille, 1810: 437.

Myrmica hellenica Finzi, 1926

Myrmica scabrinodis r. *rugulosa* v. *hellenica* Forel, 1913a: 431 (locus typicus: Patras, Krf, Grčka).
Myrmica rugulosa var. *hellenica* Finzi, 1926: 93.
Myrmica hellenica Agosti & Collingwood 1987b: 267; Seifert, 1988a: 13, figs. 31–33, 37–39, 42–45, 50–53, 103; Petrov, 1995: 152; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 96.

PROUČAVANI MATERIJAL: Rijeka Crnojevića, u panju na trgu, 25. 04. 1996, 13r. (leg. Karaman, M.); Crnica, Limljani, glijezdo u panju na ivici plavne livade, 10. 04. 2002, 17r. (leg. Karaman, M.); Gornji Štoj, vlažna pjeskovita livada, glijezdo nije nađeno, 02. 09. 1997, 13r. (leg. Karaman, M.); Zapadno ušće rijeke Bojane, mješovita listopadna šuma, na opalom lišću, 20. 06. 2003, 6r. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Petrov, 1995: Sutomore.
 Karaman, G. & Karaman, M., 2006: Tunjevo; Tološko polje.
 NADMORSKA VISINA: 1–70 mnm.

Myrmica lobicornis Nylander, 1846

Myrmica lobicornis Nylander, 1846: 932, pl. 18, figs. 32, 33 (locus typicus: Finska); Agosti & Collingwood, 1987a: 53; Seifert, 1988a: 38, figs. 22, 78–82, 117, 150; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 53.
 LITERATURNI PODACI: Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Vrela; Gornja Ališnica.
 NADMORSKA VISINA: 2000 mnm.

Myrmica rubra (Linnaeus, 1758)

Formica rubra Linnaeus, 1758: 580 (locus typicus: Evropa); Latreille, 1802a: 246, pl. 10, fig. 62A.
Myrmica rubra Latreille, 1804: 179; Petrov, 1993: 7P; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 97.

LITERATURNI PODACI: Petrov, 1993: Bar.
 Karaman, G. & Karaman, M., 2006: Podgorica.
 NADMORSKA VISINA: 1–45 mnm.

Myrmica ruginodis Nylander, 1846

Myrmica ruginodis Nylander, 1846: 929, pl. 18, figs. 5, 30 (locus typicus: Finska); Agosti & Collingwood, 1987a: 53; Seifert, 1988a: 6, figs. 12–14, 18, 20; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 53.

LITERATURNI PODACI: Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Aluge; Tepce; Žabljak; put Aluge-Đurđevića Tara (Rasova); Šavnik; Radovan Luka.
 NADMORSKA VISINA: 550–1300 mnm.

Myrmica rugulosa Nylander, 1849

Myrmica rugulosa Nylander, 1849: 32 (locus typicus: Helsingfors, Finska); Agosti & Collingwood, 1987a: 53; Seifert, 1988a: 11, figs. 29, 30, 40, 103, 106, 124, 138; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 53.

LITERATURNI PODACI: Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Radovan Luka; Tepce.
 NADMORSKA VISINA: 550–750 mnm.

Myrmica sabuleti Meinert, 1861

Myrmica sabuleti Meinert, 1861: 327 (locus typicus: Nørre-Vosborg, Danska); Bon-droit 1918: 102; Santschi 1931: 345; Seifert, 1988a: 31, figs. 89, 90, 93–96, 120, 137, 153, 173, 184; Petrov, 1995: 152; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 54; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 97.
Myrmica scabrinodis var. *sabuleti* Emery 1916: 120; Zimmermann, 1934: 10.
Myrmica scabrinodis Müller, 1923: 43 (part.).
Myrmica scabrinodis sbsp. *lonae* Finzi, 1926: 103, fig. 11.

PROUČAVANI MATERIJAL: Orijen, Crkvice, Vuči do, 19. 07. 2001, 6ž., 25m. (leg. Karaman, M.); Lepetani, 18. 08. 1985, 5r. (leg. Karaman, G.); Lepetani, u zemlji, 20. 08. 1985, 27r. (leg. Karaman, G.); Cuce, Grab, ivica šume, kamenita padina, gnijezdo nije nađeno, 26. 05. 2005, 8r. (leg. Karaman, M.); Njeguši, borova šuma, ispod kamena, 17. 05. 2000, 1r. (leg. Karaman, M.); Njeguši, Vrh polja, borova šuma, ispod kamena, 17. 05. 2000, 8r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Jezero-Jezerski vrh, bukova šuma, 16. 05. 2000, 12r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, livada, ispod kamena, 17. 05. 2000, 14r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, Duge njive, kamenita padina, ispod kamena, 18. 05. 2000, 22r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, ivica šume, ispod kamena, 27. 06. 2001, 25r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, Ljubin potok, kamenita padina, ispod kamena pored potoka, 22. 04. 2002, 6r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, proplanak u bukovoj šumi, ispod kamena, 14. 06. 2002, 4r. (leg. Karaman, M.); ibid., 19. 09. 2002, 1m., 11r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, Glade, proplanak u bukovoj šumi, ispod kamena, 19. 09. 2002, 3m., 3r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Međuvršje, livada, ispod kamena, 18. 05. 2000, 12r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Međuvršje, livada, gnijezdo nije nađeno, 18. 05. 2000, 2r. (leg. Karaman, M.); Skadarsko jezero, Rajca, livada u hrastovoj šumi, na opalom lišću, 30. 04. 2001, 7r. (leg. Karaman, M.); Rumija, Lonac, ivica mješovite šume graba i hrasta, ispod kamena, u zemlji, 28. 07. 2002, 3ž., 8m., 15r. (leg. Karaman, M.); Vrsuta, Sutorman, ispod kamena, ivica livade, 02. 04. 2003, 16r. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Zimmermann, 1934: Savina; Budva.

Petrov, 1995: Bar; Budva.

Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Vrela; na stazi Žabljak – Bobotov Kuk; Aluge; Barno jezero; Šljivarski potok.

Karaman, G. & Karaman, M., 2006: Piperi.

NADMORSKA VISINA: 30–1400 mm. Većina lokaliteta nalazi se iznad 950 mm.

Myrmica scabrinodis Nylander, 1846

Myrmica scabrinodis Nylander, 1846: 930 (locus typicus: Finska); Müller, 1923: 43; Seifert, 1988a: 27, figs. 113, 131, 146, 159–163, 165, 167; Petrov, 2008: 247; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 54; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 97.

Myrmica scabrinodis subsp. *scabrinodis* Emery, 1916: 120.

PROUČAVANI MATERIJAL: Krivošije, Ledenice, gnijezdo u šumi, ispod opalog lišća u zemlji, 02. 05. 2005, 13r. (leg. Karaman, M.); Lepetani, u zemlji, 16. 08. 1987, 7r. + 37r. (leg. Karaman, G.); Lepetani, 18. 08. 1985, 19r. (leg. Karaman, G.); Le-

petani, 27. 03. 1991, 6r. (leg. Karaman, G.); Opatovo, 11. 08. 1988, 4r. (leg. Karaman, G.); Opatovo, Činovica, popločano dvorište, 10. 06. 1998, 1ž. (leg. Karaman, M.); Tivat, 26. 03. 1991, 2r. (leg. Karaman, G.); Tivat, 06. 07. 1991, 16r. (leg. Karaman, G.); Donji Stoliv, u zemlji, 01. 07. 1994, 21r. (leg. Karaman, M.); Gornji Stoliv, 21. 08. 1987, 3r. (leg. Karaman, G.); Njeguši, borova šuma, ispod kamena, 23. 10. 1998, 6r. (leg. Karaman, M.); Njeguši, Vrh polja, borova šuma, gnijezdo ispod kamena, 17. 05. 2000, 19r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Jezero, proplanak u šumi, ispod kamena, 31. 05. 2001, 4r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, Ljubin potok, kamenita padina, gnijezdo ispod kamena, 27. 06. 2001, 5r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, ivica bukove šume, ispod kamena, 14. 06. 2002, 25r. (leg. Karaman, M.); Rumija, Lonac, gnijezdo ispod kamena na proplanku, 28. 07. 2002, 4r. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Aluge; Pošćenje; Vrela. Karaman, G. & Karaman, M., 2006: Vidrovan; Nikšić; Grahovo; Manastir Ostrog; Ledenice.

NADMORSKA VISINA: 5–1350 mm.

Myrmica schencki Viereck, 1903

Myrmica rubra var. *schencki* Emery, 1895b: 315 (locus typicus: Evropa); Viereck, 1903: 72.

Myrmica Schencki Bondroit, 1918: 103, fig. 48; Müller, 1923: 44.

Myrmica schencki Agosti & Collingwood, 1987a: 51; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 54; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 97.

LITERATURNI PODACI: Karaman, G. & Karaman, M., 2005: put Aluge–Đurđevića Tara.

Karaman, G. & Karaman, M., 2006: Grahovo.

NADMORSKA VISINA: 690–1200 mm.

Myrmica specioides Bondroit, 1918

Myrmica specioides Bondroit, 1918: 100 (locus typicus: Belgija, Francuska); Petrov, 2008: 247.

Myrmica scabrinodis Bernard, 1968: 116.

NAPOMENA: Petrov (2008) citira ovu vrstu za Crnu Goru, bez navođenja bližeg lokaliteta.

***Myrmica sulcinodis* Nylander, 1846**

Myrmica sulcinodis Nylander, 1846: 934 (locus typicus: Finska); Bernard, 1968: 121, fig. 115; Petrov, 2008: 247.

NAPOMENA: Petrov (2008) citira ovu vrstu za Crnu Goru, bez navođenja bližeg lokaliteta.

***Myrmica vandeli* Bondroit, 1920**

Myrmica vandeli Bondroit, 1920: 148, figs. 1, 2 (locus typicus: Pontarlier, Francuska); Seifert, 1988a: 33; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 54.

LITERATURNI PODACI: Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Radovan Luka.

NADMORSKA VISINA: 550 mm.

Genus MYRMOXENUS Ruzskii, 1902

Myrmoxenus Ruzskii, 1902: 474.

Typus generis: *Myrmoxenus gordiagini*; po monotipiji.

***Myrmoxenus gordiagini* Ruzskii, 1902**

Myrmoxenus gordiagini Ruzskii, 1902: 475, figs. A-H 1-8 (locus typicus: Koktschewsk, Rusija); Buschinger et al., 1983: 335; Schulz, A. & Sanetra, M., 2002: 159.

Myrmetaerus microcellatus Soudek, 1925: 14 (locus typicus: Savina, Crna Gora); Zimmermann, 1934: 35.

Epymirma microcelatus Petrov, 2008: 248.

LITERATURNI PODACI: Soudek, 1925: Manastir Savina.

NADMORSKA VISINA: 50 mm.

Genus PHEIDOLE Westwood, 1839

Pheidole Westwood, 1839: 219.

Typus generis: *Atta providens* (Sykes, 1835); po monotipiji.

(?) *Pheidole megacephala* (Fabricius, 1793)

Formica megacephala Fabricius, 1793: 361 (locus typicus: nepoznat).

Pheidole megacephala Petrov, 2000: 245; Petrov, 2008: 248.

NAPOMENA: Ova vrsta je nativna u Neotropima i Malajskoj oblasti (Bolton et al., 2006). Povremeno, kao introdukovana vrsta, transportovana voćem ili biljnim

materijalom, može se naći i u hladnjim predjelima, ali ne uspijeva i da oformi dugotrajnu koloniju. Izuzetak su staklenici i plastenici koji se i zimi intenzivno griju u Engleskoj i Danskoj (Collingwood, 1979), u bašti palmi u Frankfurtu na Majni (Marko & Csöcz, 2002). Espadaler & Collingwood (2000) pretpostavljaju da je ova vrsta mogla povremeno nastanjivati Iberijsko poluostrvo. Na Balkanu ova vrsta je nalažena u Grčkoj (Collingwood, 1993; Petrov & Legakis, 1996) i na ostrvu Brač, Hrvatska (Petrov & Legakis, 1996). Petrov (2000; 2008) navodi ovu vrstu za Crnu Goru, bez tačnog lokaliteta i drugih podataka.

Interesantno bi bilo znati tačan lokalitet u Crnoj Gori, da li je formirala gnijezdo ili je eventualni nalaz bio van gnijezda, da li su sakupljeni samo radnici ili i ratnici, mužjaci, ženke.

***Pheidole pallidula* (Nylander, 1849)**

Myrmica pallidula Nylander, 1849: 42 (locus typicus: Sicilija).

Pheidole pallidula pallidula Müller, 1923: 68; Zimmermann, 1934: 19.

Pheidole pallidula Finzi, 1927: 10; Karaman, M., 2004: 85; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 97.

Pheidole pallidula arenarum var. *orientalis* Emery, 1915: 230 (locus typicus: Turkmenistan [région transcaspienne]); Soudek, 1925: 16.

Pheidole pallidula var. *orientalis* Müller, 1923: 69.

PROUČAVANI MATERIJAL: Gornji Stoliv, kestenova šuma, 21. 08. 1987, 17r., 11rt. (leg. Karaman, G.); Lepetani, 11. 08. 1988, 7r. (leg. Karaman, G.); Kamenari, 12. 08. 1988, 21r., 1rt. (leg. Karaman, G.); Tivat, 06. 07. 1990, 11ž., 17m., 13r., 15rt. (leg. Karaman, G.); Tivat, 02. 05. 1991, 27r., 28rt. (leg. Karaman, G.); Činovica, hrastova šuma, 09. 07. 1992, 2r. (leg. Karaman, M.); Stari Bar, 15. 05. 1993, 14r., 1rt. (leg. Karaman, G.); Donji Štoj, 15. 05. 1993, 32r., 15rt. (leg. Karaman, G.); Lepetani, Vječe brdo, u zemlji, 02. 05. 1994, 23r., 18rt. (leg. Karaman, M.); Činovica, u zidu kuće, 30. 06. 1994, 7ž., 1m., 19r. (leg. Karaman, M.); Vrmac, Kuk, između kamenja, 30. 06. 1994, 16r., 2rt. (leg. Karaman, M.); Rijeka Crnojevića, 13. 05. 1999, 2r. (leg. Karaman, M.); Pržno, livada, ispod kamena, 24. 06. 1995, 21r. (leg. Karaman, M.); Verige, suva kamenita livada, u zemlji, 25. 06. 1995, 1r. (leg. Karaman, M.); Gornji Štoj, u pjeskovitoj zemlji, 20. 04. 1997, 7r., 1rt. (leg. Karaman, M.); Virpazar, na obali jezera, ispod kamena, 05. 07. 1997, 5r., 2rt. (leg. Karaman, M.); Bečići, 21. 07. 1997, 1r. (leg. Ivanović, Č.); Činovica, ispod kamena, dvorište, 23. 07. 1997, 10r., 4rt. (leg. Karaman, M.); Gornji Štoj, u podnožju žbuna, u pijesku, 02. 09. 1997, 35r. (leg. Karaman, M.); Gornji Štoj, livada, 02. 09. 1997, 8r. (leg. Karaman, M.); Valdanos, pukotina u betonskoj stazi, 03. 09. 1997, 4r. (leg. Karaman, M.); Valdanos,

maslinjak, ispod kamena u zemlji, 03. 09. 1997, 11r., 5rt. (leg. Karaman, M.); Valdanos, maslinjak, 03. 09. 1997, 13r., 1rt. (leg. Karaman, M.); Ulcinj, obala, na stijenu blizu mora, 03. 05. 1998, 2r. (leg. Karaman, M.); Skadarsko jezero, Šestani, kamenita padina bez žbunja, ispod kamena, 08. 05. 1998, 8r., 6rt. (leg. Karaman, M.); Kamenari, rt Svetе Neđelje, gnijezdo u pukotini stijene, pored puta, 10. 06. 1998, 7r. (leg. Karaman, M.); Kamenari, rt Svetе Neđelje, gnijezdo u pukotini stijene na ivici makije, 10. 06. 1998, 6r. (leg. Karaman, M.); Kamenari, rt Svetе Neđelje, dvořište crkve, gnijezdo nije nađeno, 10. 06. 1998, 1r., 1rt. (leg. Karaman, M.); Donji Morinj, ispod kamena, u zemlji, 11. 06. 1998, 6r. (leg. Karaman, M.); Kamenari, rt Pajovica, gnijezdo na kamenitoj livadi pored obale mora, ispod kamena, 11. 06. 1998, 2r., (leg. Karaman, M.); Turski rt, Verige, gnijezdo u pukotini stijene ispunjenoj zemljom, kamera litica iznad mora, 11. 06. 1998, 1r. (leg. Karaman, M.); Oblatno, kamenita obala, 17. 08. 1998, 1r. (leg. Karaman, M.); Rijeka Crnojevića, šuma graba, gnijezdo između kamenja, 13. 05. 1999, 7r. (leg. Karaman, M.); Rijeka Crnojevića, obala rijeke Obod, livada, gnijezdo u zemlji, 13. 05. 1999, 1r., 2rt. (leg. Karaman, M.); Rijeka Crnojevića, pored puta, gnijezdo između kamenja u zemlji, 13. 05. 1999, 3r. (leg. Karaman, M.); Skadarsko jezero, Mala Čakovica, u pukotini stijene, 04. 06. 1999, 2r., 1rt. (leg. Karaman, M.); Šasko jezero, na zidu kuće, 26. 08. 2001, 1r. (leg. Karaman, M.); Vrsuta, Sutorman, bukova šuma, ispod kamena, 07. 09. 2001, 11r., 3rt. (leg. Karaman, M.); Crmnica, Limljani, kamenita padina, ispod kamena, 10. 10. 2001, 7r. (leg. Karaman, M.); Rumija, Sustaš, u presušenom korištu Crnog potoka, gnijezdo nije nađeno, 10. 10. 2001, 4r., 2rt. (leg. Karaman, M.); Lovčen, Kaluđerovići, gnijezdo ispod kamena na ivici garige, 15. 03. 2002, 7r. (leg. Karaman, M.); Sutomore, Miljevci, pored puta, ispod kamena, 18. 03. 2002, 80r., 4rt. (leg. Karaman, M.); Vrsuta, vrh, ispod kamena, 29. 04. 2002, 23r., 2rt. (leg. Karaman, M.); Ulcinjsko polje, Crveni briješ, na stazi u hrastovoj šumi, ispod kamena, 12. 06. 2002, 22r., 6rt. (leg. Karaman, M.); Ulcinjsko polje, Crveni briješ, na stazi u hrastovoj šumi sa elementima makije, ispod kamena, 12. 06. 2002, 1ž., 7r., 2rt. (leg. Karaman, M.); Ulcinj, Pinješ, Rt Đeran, među naslagama stijene, 12. 06. 2002, 1r. (leg. Karaman, M.); Rumija, Lonac, pored puta, ispod kamena, 28. 07. 2002, 2m., 10r., 1rt. (leg. Karaman, M.); Skadarsko jezero, Seoca, Ivanina spila, iznad pećine na stjeni, 05. 05. 2003, 10r., 2rt. (leg. Karaman, M.); Trsteno, ivica puta, ispod kamena, 15. 07. 2003, 4r. (leg. Karaman, M.); Miločer, livada, ispod kamena, 14. 09. 2003, 8r., 2rt. (leg. Karaman, M.); Miločer, livada pored obale, gnijezdo između kamenja, 15. 09. 2003, 3r. (leg. Karaman, M.); Jaz, ivica makije, pored puta, gnijezdo između slojeva stijene, 12. 05. 2004, 1ž., 18r., 5rt. (leg. Karaman, M.); Zapadno ušće rijeke Bojane, livada, gnijezdo u pijesku, 13. 07. 2004, 11r. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Müller, 1923: Risan.

Soudek, 1925: Boka Kotorska.

Zimmermann, 1934: Herceg Novi; Sutorina; Igalo; Topla; Manastir Savina; Zelenika; Kamenari; Kotor; Budva.

Karaman, G. & Karaman, M., 2006: Podgorica; Beri; ušće rijeke Ribnice; Premići (Kuči); Zabjelo; Fundina (Kuči); Grahovo; Ledenice; Podgorica; Tuzi; Dahna; Zlatica; Virpazar.

NADMORSKA VISINA: 0–1183 mm.

Genus PYRAMICA Roger, 1862

Pyramica Roger, 1862: 251

Typus generis: *Pyramica gundlachi* Roger, 1862 na osnovu monotipije.

Pyramica baudueri (Emery, 1875)

Epytritus Baudieri Emery, 1875: 76 (locus typicus: Sos [Bauduer], Francuska).

Strumigenys Baudieri Müller, 1923: 107.

Strumigenys baudueri Zimmermann, 1934: 40; Petrov, 2008: 249.

Smithistruma baudueri Brown, 1953: 131, pl. 2, fig. 25.

Pyramica baudueri Bolton, 1999: 1673; Bračko, 2006: 140.

LITERATURNI PODACI: Zimmermann, 1934: između Sv. Ane i Kamenova.

NADMORSKA VISINA: 450 mm.

Genus SOLENOPSIS Westwood, 1840

Solenopsis Westwood, 1840: 86.

Typus generis: *Solenopsis mandibularis* Westwood, 1840 (mlađi sinonim od *Solenopsis geminata* Fabricius, 1804); na osnovu monotipije.

Solenopsis banyulensis Bernard, 1950

Solenopsis emeryi subsp. *banyulensis* Bernard, 1950: 10, fig. 1, 3 (locus typicus: Banyuls, Francuska).

Diplorhoptrum banyulensis Bernard, 1977: 574.

Solenopsis banyulensis Bernard, 1968: 177; Kutter, 1977: 99.

PROUČAVANI MATERIJAL: Ivanova korita, Blatište, gnijezdo ispod kamena u zemlji, 15. 05. 2000, 1ž., 48r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, kamenita livada, gnijezdo ispod kamena u zemlji, 18. 05. 2000, 80r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, proplanak u bukovoj šumi, gnijezdo ispod kamena u zemlji, 16. 05. 2000, 8r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, Blatište, livada pored izvora, gnijezdo ispod kamena, 18. 05. 2000, 8r. (leg. Karaman, M.); Rumija, Limljani Gornji, u humusu, ivica grabove šume, 1r. (leg. Karaman, M.).

NADMORSKA VISINA: 400–1240 mm.

NAPOMENA: Nova vrsta za faunu Crne Gore.

Solenopsis fugax (Latreille, 1798)

Formica fugax Latreille, 1798: 46 (locus typicus: Brive, Francuska).

Solenopsis fugax f. typ. Müller, 1923: 78.

Solenopsis fugax Soudek, 1925: 16; Finzi, 1927a: 10; Vogrin, 1955: 20; Agosti & Collingwood, 1987a: 55; 1987b: 273; Bolton et al., 2006.

Solenopsis fugax fugax Zimmermann, 1934: 27; Soudek, 1925: 16.

Diplorhoptrum fugax Atanassov & Dlusskii, 1992: 168; Petrov, 1995: 152; Karaman, M., 2004: 85; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 56; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 94.

PROUČAVANI MATERIJAL: Činovica, hrastova šuma, 02. 05. 1989, 24 r. (leg. Karaman, M.); Tivat, 02. 05. 1991, 39r. (leg. Karaman, G.); Žanjice, maslinjak, 30. 05. 1996, 2r. (leg. Karaman, M.); Donji Morinj, ivica livade porod potoka, u trulom lišću, 11. 06. 1998, 6r. (leg. Karaman, M.); Trojica, u trulom lišću, 10. 09. 1998, 1m., 1r. (leg. Karaman, M.); Trojica, borova šuma, ispod kamena, 10. 09. 1998, 4r. (leg. Karaman, M.); Trojica, makija, gnijezdo ispod kamena (spojeno kanalima sa gnijezdom *Lasiurus* sp. ispod istog kamena), 10. 09. 1998, 14r. (leg. Karaman, M.); Trojica, makija, ispod kamena, 10. 09. 1998, 46r. (leg. Karaman, M.); Velji Zalazi, kamenita livada, ispod kamena, 23. 10. 1998, 15r. (leg. Karaman, M.); Budva, Spas, livada, gnijezdo ispod kamena, 31. 03. 2008, 62r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, Duge njive, kamenita livada, ispod kamena, 17. 05. 2000, 47r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, kamenita padina, ispod kamena, 17. 05. 2000, 2r. (leg. Karaman, M.); Trsteno, ivica puta, ispod kamena, 15. 07. 2003, 2r. (leg. Karaman, M.); Rijeka Crnojevića, grabova šuma, ispod daske u zemlji, 13. 05. 1999, 6r. (leg. Karaman, M.); Rijeka Crnojevića, livada na obali rijeke Obod, ispod kamena, 25. 06. 2002, 6r. (leg. Karaman, M.); Crmnica, Limljani Gornji, grabova šuma, u humusu, 10. 10. 2001, 1r. (leg. Karaman, M.); Crmnica, Limljani, u humusu, pored puta, 10. 10. 2001, 3r. (leg. Karaman, M.).

man, M.); Sutomore, južne padine Vrsute, mješovita šuma hrasta i graba, gnijezdo ispod kamena, 18. 03. 2002, 3r. (leg. Karaman, M.); Vrsuta, južne padine, ispod kamena, pored staze, 18. 03. 2002, 32r. (leg. Karaman, M.); ibid., 18. 03. 2002, 1r. (leg. Karaman, M.); Vrsuta, Sozina, livada, ispod kamena, 18. 03. 2002, 21r. (leg. Karaman, M.); Rumija, Mali Mikulići, kamenita padina sa oskudnom vegetacijom, gnijezdo ispod kamena, 25. 04. 2006, 77r. (leg. Karaman, M.); Ulcinjsko polje, Crveni brije, hrastova šuma, u zemlji, 12. 06. 2002, 8r. (leg. Karaman, M.); Rumija, Lonac, šljunkovita livada, ispod kamena, 28. 07. 2002, 50r. (leg. Karaman, M.); Zapadno ušće rijeke Bojane, mješovita šuma, u zemlji, 18. 06. 2003, 1r. (leg. Karaman, M.); Zapadno ušće rijeke Bojane, mješovita šuma, 19. 07. 2004, 1r. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Soudek, 1925: Savina.

Zimmermann, 1934: Topla; Sv. Ana; Savina.

Petrov, 1995: Budva.

Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Vrela.

Karaman, G. & Karaman, M., 2006: Manastir Ostrog; Navotino; Šavnik.

NADMORSKA VISINA: 1–1310 mm.

Solenopsis latro Forel, 1894

Solenopsis latro Forel, 1894: 21 (locus typicus: Souk Ahras, Alžir); Collingwood, 1993: 193; Petrov, 2008: 248.

NAPOMENA: Petrov (2008) navodi ovu vrstu za Crnu Goru, ne precizirajući lokalitet.

Genus *Stenamma* Westwood, 1839

Stenamma Westwood, 1839: 219.

Typus generis: *Stenamma westwoodii* Westwood, 1839, po monotipiji.

Stenamma debile (Förster, 1850)

Myrmica debilis Förster, 1850: 52 (locus typicus: Rheinprovinz [Aachen], Njemačka).
Myrmica minkii Förster, 1850: 63.

Stenamma Westwoodi Müller, 1923: 46.

Stenamma debile DuBois, 1998: 230, figs: 10–17, 32–34, 36–39, 44–45, 47, 60, 69, 82, 94, 100–109; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 54.

PROUČAVANI MATERIJAL: Ivanova korita, bukova šuma, u opalom lišću, 17. 05. 2000, 1r. (leg. Karaman, M.); Ulcinj, 2009 (Bračko, pers. com.).

LITERATURNI PODACI: Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Đurđevića Tara.

NADMORSKA VISINA: 800–1290 mm.

Genus TETRAMORIUM Mayr, 1885

Tetramorium Mayr, 1855: 423.

Typus generis: *Formica caespitum* (Linnaeus, 1758), na osnovu Girard, 1879: 1016.

***Tetramorium bicarinatum* (Nylander, 1846)**

Myrmica bicarinata Nylander, 1846: 1061 (locus typicus: Kalifornija).

Tetramorium bicarinatum Mayr, 1862: 740; Petrov, 2008: 249.

NAPOMENA: Petrov (2008) citira ovu vrstu za Crnu Goru, bez preciziranja lokaliteta i drugih podataka.

***Tetramorium biskrense* Forel, 1904**

Tetramorium caespitum var. *biskrensis* Forel, 1904b: 13 (locus typicus: Biskra, Alžir).

Tetramorium caespitum semilaeve var. *biskrensis* Emery, 1909d: 704.

Tetramorium semilaeve biskrense Zimmermann, 1934: 39.

Tetramorium biskrensis Finzi, 1940: 161; Cagniant, 1962: 89.

Tetramorium biskrense Baroni Urbani, 1971: 134; Bolton et al., 2006.

LITERATURNI PODACI: Zimmermann, 1934: Zelenika.

NADMORSKA VISINA: 5 mm.

***Tetramorium caespitum* (Linnaeus, 1758)**

Formica caespitum Linnaeus, 1758: 581 (locus typicus: Evropa).

Tetramorium caespitum Müller, 1923: 101; Finzi, 1927: 10; Vogrin, 1955: 19; Agosti & Collingwood, 1987b: 277; Radchenko, 1992b: 50, fig. 4; Atanassov & Dlusskii, 1992: 150, fig. 43; Petrov, 1993: 7P; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 56; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 98; Petrov, 2008: 249.

Tetramorium caespitum caespitum Zimmermann, 1934: 37.

Tetramorium forte Agosti & Collingwood, 1987b: 277.

PROUČAVANI MATERIJAL: Orjen, Crkvice, pored puta, gnijezdo u panju ispod kore, 19. 07. 2001, 20r. (leg. Karaman, M.); Orjen, Crkvice, livada, gnijezdo ispod kamena, 19. 07. 2001, 18r. (leg. Karaman, M.); Orjen, Poda, šumska zajednica sa ostrijom,

ivica šume, 19. 07. 2001, 2r. (leg. Karaman, M.); ibid., 19. 07. 2001, 5r. (leg. Karaman, M.); Orjen, Cerovik, ivica šume cera, gnijezdo pored puta u šljunku, iz razorenog gnijezda *Temnothorax* sp. odnosili jaja, 19. 07. 2001, 9r. (leg. Karaman, M.); Morinj, Donje Polje, ivica livade, u opalom lišću, 11. 06. 1998, 17r. (leg. Karaman, M.); Lepetani, 15. 08. 1991, 1r. (leg. Karaman, G.); Lepetani, gnijezdo u zemlji, 30. 04. 1994, 44r. (leg. Karaman, M.); Lepetani, voćnjak smokvi, 09. 08. 1997, 15r. (leg. Karaman, M.); Vrmac, Verige, u sloju zemlje na stijeni, 30. 04. 1994, 42r. (leg. Karaman, M.); Tivat, 26. 06. 1991, 39r. (leg. Karaman, G.); Vrmac, Trojica, mješovita šuma, u humusu, 10. 09. 1998, 1r. (leg. Karaman, M.); Cuce, Trešnjevik, na stijeni pored puta, 26. 05. 2005, 1r. (leg. Karaman, M.); Velji Zalazi, kamenita livada, gnijezdo ispod kamena u zemlji, 23. 10. 1998, 22r. (leg. Karaman, M.); Velji Zalazi, ibid., 23. 10. 1998, 14r. (leg. Karaman, M.); Velji Zalazi, ibid., 23. 10. 1998, 77r. (leg. Karaman, M.); Velji Zalazi, ibid., 23. 10. 1998, 62r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Krstac, kamenita livada, ispod kamena, 17. 05. 2000, 21r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Veliki Bostur, livada, gnijezdo u zemlji, ulaz od zrnaca zemlje, uzdignut 20 cm, prečnika 40 cm, 10. 09. 1998, 51r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, selo Veliki Bostur, livada, gnijezdo u zemlji, 10. 09. 1998, 3r. (leg. Karaman, M.); Ivanova Korita, Blatišta, livada, ispod kamena, u zemlji, 15. 05. 2000, 1r. (leg. Karaman, M.); Ivanova Korita, Presjeka, kamenita livada, ispod kamena, u zemlji, 17. 05. 2000, 49r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Dubovik, livada, ispod kamena, 15. 03. 2002, 17r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Dolovi, kamenita padina, ispod kamena, 19. 09. 2002, 1r. (leg. Karaman, M.); Trsteno, pored puta, u zemlji, 15. 07. 2003, 3r. (leg. Karaman, M.); Budva, Jaz, ivica plaže, u podnožju žbuna, u pijesku, 12. 05. 2004, 11r. (leg. Karaman, M.); Vrsuta, selo Sozina, livada, ispod kamena, 18. 03. 2002, 1r. (leg. Karaman, M.); Vrsuta, sjeverne padine, šuma bukve i hrasta, ispod kamena, u zemlji, 21. 03. 2002, 2r. (leg. Karaman, M.); Rumija, Lonac, pored puta, ispod kamena, 28. 07. 2002, 20r., 6ž. (leg. Karaman, M.); Rumija, Lonac, ibid., 28. 07. 2002, 11r. (leg. Karaman, M.); Gornji Štoj, Špatula, pored puta, livada, 13. 07. 2004, 1r. (leg. Karaman, M.); Ulcinjska Solana, na nasipu između bazena, 04. 09. 1996, 7r. (leg. Karaman, M.); Ulcinj, 2009 (*Tetramorium cf. caespitum* Bračko, pers. com.).

LITERATURNI PODACI: Müller, 1923: Krivošije; Herceg Novi.

Zimmermann, 1934: Savina; Kamenari; Crkvice; Budva.

Petrov, 1993: Bar; Ulcinj.

Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Žabljak; Pošćenje; Gornja Vrela; Vrela; Radovan Luka.

Karaman, G. & Karaman, M., 2006: Podgorica; Bioće; Aluminijumski kombinat Podgorica; Ledenice; Šavnik; Zabjelo; Zlatica.

NADMORSKA VISINA: 0.5–1800 mm.

***Tetramorium diomedeum* Emery, 1908**

Tetramorium caespitum var. *diomedea* Emery, 1908d: 24 (locus typicus: ostrvo Trentini, Italija).

Tetramorium ferox diomedeum Zimmermann, 1934: 38.

Tetramorium ferox ssp. *diomedaea* (sic!) Baroni Urbani, 1971: 138.

Tetramorium ferox var. *diomedaea* (sic!) Radchenko, 1992b: 55.

Tetramorium diomedaeum (sic!) Agosti & Collingwood, 1987a: 56; Petrov, 2008: 249.

Tetramorium diomedeum Sanetra et al., 1999: 324, figs. 5, 9; Bolton et al., 2006.

PROUČAVANI MATERIJAL: Kamenari, Rt Sveta Nedelja, gniazdo u podnožju kamenitog zida, u zemlji, 10. 06. 1998, 9r. (leg. Karaman, M.); Kamenari, Rt Pajovica, ispod kamena, u zemlji na ivici makije, 11. 06. 1998, 1r. (leg. Karaman, M.); Trsteno, makija, ispod kamena, 12. 05. 2004, 8r. (leg. Karaman, M.); Rijeka Crnojevića, kamenita livada, ispod kamena, u zemlji, 13. 05. 1999, 25r., 15 lutki, (leg. Karaman, M.); Rijeka Crnojevića, kamenita livada, gniazdo između kamenja, 13. 05. 1999, 4r. (leg. Karaman, M.); Skadarsko jezero, Bobija, sipar pored puta, gniazdo ispod kamena, 16. 05. 2002, 19ž., 38r. (leg. Karaman, M.); Virpazar, pored puta, ispod kamena, u zemlji, 05. 06. 1997, 8r. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Zimmermann, 1934: Herceg Novi; Topla.

NADMORSKA VISINA: 10–120 mm.

Tabela 1: Morfološke razlike kasti radnika i ženki između vrsta

Tetramorium ferox i *T. diomedeum*.

<i>Tetramorium ferox</i>		<i>Tetramorium diomedeum</i>	
radnici			
L= 2.7–3.0 mm		2.5–3.0 mm	
područje temena glave i ispod očiju nježno uzdužno isprugano		područje temena glave i ispod očiju glatko	
trnovi propodeuma mali, dužina manja od širine u osnovi		trnovi u vidu jednakostaničnog trougla	
petiolarni članci u centralnom dorzalnom dijelu glatki, ostali dio punktualno ornamentisan.		petiolarni članci na cijeloj dorzalnoj površini potpuno glatki	
ženke			
L= 5.0–5.5 mm.		L= 4.2–4.8 mm	
toraks dorzalno većim dijelom nježno isprugan		toraks dorzalno većim dijelom gladak	
trnovi propodeuma u vidu jednakostaničnog trougla		dužina trnova manja nego njihova širina u osnovi	

***Tetramorium ferox* Ruzskii, 1903**

Tetramorium caespitum var. *ferox* Ruzskii, 1903: 309 (locus typicus: Saratov, Rusija).

Tetramorium ferox ferox Zimmermann, 1934: 38.

Tetramorium diomedaeum (sic!) Agosti & Collingwood, 1987b: 277.

Tetramorium ferox Atanassov & Dlusskii, 1992: 155, fig. 44g; Csösz & Markó, 2004: 51; Petrov, 2008: 249.

PROUČAVANI MATERIJAL: Tivat, 26. 03. 1991, 1ž., 99r. (leg. Karaman, G.).

NADMORSKA VISINA: 10 mm.

NAPOMENA: U ključu za determinaciju radnika mrava Balkanskog poluostrva Agosti & Collingwood (1987b) pod *T. ferox* označavaju vrstu sa potpuno skulpturanim petiolusom i postpetiolusom. Ovaj opis bi mogao odgovarati vrsti *T. feroxoides* Dlusskii & Zabelin, kako navode Atanassov & Dlusskii (1992) ili *T. perspicax* Santschi, kako navodi Radchenko (1992b). Karakteristike koje Agosti & Collingwood (1987b) pripisuju *T. diomedaeum*, odgovaraju vrsti *T. ferox*. Bernard (1968), Radchenko (1992b) smatraju da je *diomedaeum* mlađi sinonim od *T. ferox*, a da postojeće razlike predstavljaju izmenjivost vrste na dijelu svog areala.

Upoređivanjem sintipova ženki Sanetra et al. (1999) potvrđuje validnost vrste *T. diomedaeum*. U našem materijalu takođe imamo ženke i *T. diomedaeum* i *T. ferox*, sa jasnim morfološkim razlikama, tako da smatramo da je *T. diomedaeum* validna vrsta (Tabela 1).

***Tetramorium forte* Forel, 1904**

Tetramorium caespitum var. *forte* Forel, 1904a: 371 (locus typicus: Camargue, Francuska); Bernard, 1968: 233.

Tetramorium caespitum forte Zimmermann, 1934: 37.

Tetramorium caespitum var. *fortis* Baroni Urbani, 1971: 138.

Tetramorium forte Agosti & Collingwood, 1987a: 56; Atanassov & Dlusskii 1992: 152, fig. 44b; Güsten et al., 2006: 5, figs. 2–6, 11, 16; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 98.

Tetramorium perspicax Karaman, M., 1999: 99, figs. 7a, 7b.

PROUČAVANI MATERIJAL: Morinj, ivica livade pored Suvog potoka, u opalom lišću, 11. 06. 1998, 2r. (leg. Karaman, M.); Morinj, Matovina, pored puta, u zemlji, otvor gniazda u vidu kupe uzdignut 10 cm, 11. 06. 1998, 84r. (leg. Karaman, M.); Bijela, gniazdo u podnožju betonskog zida, u zemlji, otvor gniazda uzdignut 5–10 cm od zrnaca zemlje i pijeska, 10. 06. 1998, 15r. (leg. Karaman, M.); Bijela, gniazdo

u zemlji, pored puta, otvor gnijezda izdignut 10 cm, 10. 06. 1998, 9r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Krstac, livada, ispod kamena, 17. 05. 2000, 10r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Krstac, proplanak u borovoj šumi, ispod kamena, 30. 04. 2002, 100r. (leg. Karaman, M.); Budva, Jaz, livada, gnijezdo u pukotini betonske ploče, 12. 05. 2004, 19r. (leg. Karaman, M.); Crmnica, Boljevići, livada pored puta, gnijezdo u zemlji, otvor u vidu kupe uzdignut oko 5 cm, od zrnaca zemlje, 01. 04. 2002, 31r. (leg. Karaman, M.); Crmnica, Boljevići, livada, gnijezdo u zemlji, otvor uzdignut od zrnaca zemlje, uz biljku *Stellaria media*, 01. 04. 2002, 9r. (leg. Karaman, M.); Crmnica, Boljevići, gnijezdo u podnožju panja, pored puta, 01. 04. 2002, 25r. (leg. Karaman, M.); Crmnica, Boljevići, livada, gnijezdo u zemlji, otvor gnijezda uzdignut u vidu kupe 10–15 cm, prečnika 20 cm, od zrnaca zemlje. Na istoj livadi, na udaljenosti 1–3 metra nađena još šest ulaza u kolonije iste vrste, 01. 04. 2002, 42r. (leg. Karaman, M.); Crmnica, Boljevići, ispod kamena, pored puta, ispod istog kamena i gnijezdo *Messor aralocaspicus*, 02. 04. 2003, 18r. (leg. Karaman, M.); Sutorman, livada, ispod kamena, 21. 03. 2002, 6r. (leg. Karaman, M.); Rumija, Lonac, ispod kamena, pored puta, 28. 07. 2002, 7r. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Zimmermann, 1934: Sutorina.
Karaman, G. & Karaman, M., 2006: Ledenice.

NADMORSKA VISINA: 1–927 mm.

Tetramorium impurum (Förster, 1850)

Myrmica impura Förster, 1850: 48 (locus typicus: Lousberg, Njemačka).
Tetramorium impurum Kutter, 1977: 159; Agosti & Collingwood, 1987b: 277; Seifert, 1996: 270; Sanetra et al., 1999: 321; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 98.

PROUČAVANI MATERIJAL: Njeguši, na ulazu pećine Viluštica, 17. 05. 2000, 3r. (leg. Karaman, M.); Ivanova Korita, kamenita livada, gnijezdo ispod kamena, u zemlji, 18. 05. 2000, 36r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Međuvršje, ivica livade, u podnožju žbuna, u humusu, 18. 05. 2000, 6r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Jezero, ivica livade, ispod kamena u zemlji, 18. 05. 2000, 26r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Dolovi, kamenita livada, ispod kamena, 19. 09. 2002, 5r. (leg. Karaman, M.); Budva, Jaz, livada, gnijezdo u pukotini betonske ploče, 12. 05. 2004, 14r. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Karaman, G. & Karaman, M., 2006: Cetinje; četinarska šuma pored puta Nikšić-Šavnik.

NADMORSKA VISINA: 900–1400 mm (jedna kolonija je nađena na 2 mm, lokalitet Jaz).

Tetramorium lucidulum Menozzi, 1933

Tetramorium punicum var. *lucidulum* Menozzi, 1933: 69 (locus typicus: Petah Tiqa, Palestina).

Tetramorium lucidulum Agosti & Collingwood, 1987a: 56; Karaman, M., 2002: 55; Petrov, 2008: 249.

NAPOMENA: Petrov (2008) citira ovu vrstu za Crnu Goru, bez preciziranja lokaliteta i drugih podataka.

Tetramorium moravicum Kratochvil, 1941

Tetramorium moravicum Kratochvil, 1941: 86 (locus typicus: Češka); Radchenko et al., 1998: 110; Petrov, 2008: 249.

NAPOMENA: Petrov (2008), citira ovu vrstu za Crnu Goru, bez tačnog lokaliteta.

Tetramorium semilaeve André, 1883

Tetramorium caespitum var. *semilaeve* André, 1883: 286 (locus typicus: region Mediterana).

Tetramorium semilaeve Zimmermann, 1934: 38.

Tetramorium semilaeve Bondroit, 1918: 109; Müller, 1923: 104; Santschi, 1927: 54; Atanassov & Dlusskii, 1992: 153, fig. 44v; Petrov, 1995: 153; Karaman, G. & Karaman, M. 2006: 98.

PROUČAVANI MATERIJAL: Bijela, pored puta, ispod kamena, u šljunku, 10. 06. 1998, 35r. (leg. Karaman, M.); Kamenari, Rt Sveta Nedelja, šuma čempresa, gnijezdo ispod kamena, u zemlji, 10. 06. 1998, 8r. (leg. Karaman, M.); Kamenari, Rt Pajovica, ispod kamena, u zemlji na ivici makije, 11. 06. 1998, 21r. (leg. Karaman, M.); Verige, Turski rt, gnijezdo između kamenja, u zemlji, 11. 06. 1998, 17r., 4ž. lutke, (leg. Karaman, M.); Verige, Turski rt, livada blizu obale mora, 11. 06. 1998, 4r. (leg. Karaman, M.); Morinj, sipar pored puta, u zemlji, 11. 06. 1998, 7r. (leg. Karaman, M.); Lepetani, pored puta, gnijezdo u zemlji, 10. 07. 1992, 4r. (leg. Karaman, G.); Lepetani, 10. 07. 1992, 16ž., 15r. (leg. Karaman, G.); Donji Stoliv, kestenova šuma, 30. 04. 1994, 23r. (leg. Karaman, G.); Vrmac, Vjeće brdo, ispod kamena, u zemlji, 02. 05. 1994, 21r. (leg. Karaman, M.); Luštica, uvala Pržno, na pijesku, blizu obale, 24. 06. 1995, 23r. (leg. Karaman, M.); Velji Zalazi, kamenita padina, gnijezdo ispod kamena, 23. 10. 1998, 8r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Kaluđerovići, livada, ispod kamena, 15. 03. 2002, 14r. (leg. Karaman, M.); Sveti Stefan, gnijezdo u zemlji, ispod kamena, pored puta, 20. 04. 1997, 6r. (leg. Karaman, M.); Petrovac, Reževi-

či, gnijezdo na livadi, ispod kamena, 20. 04. 1997, 10r. (leg. Karaman, M.); Rijeka Crnojevića, livada na obali rijeke Obod, u zemlji, 13. 05. 1999, 2r. (leg. Karaman, M.); Virpazar, Zabes, gnijezdo ispod mahovine i opalog lišća na stijeni, ivica boro-ve šume, 01. 04. 2002, 13r. (leg. Karaman, M.); Crmnica, Limljani, grabova šuma, ispod kamena, 01. 04. 2002, 2r. (leg. Karaman, M.); Crmnica, Zelenika, grabova šuma, ispod kamena, 01. 04. 2002, 2r. (leg. Karaman, M.); Virpazar, Besac, kamenita livada, ispod kamena, 02. 04. 2003, 2r. (leg. Karaman, M.); Skadarsko jezero, ostrvo Grmožur, ispod kamena, 26. 06. 1996, 14r. (leg. Karaman, M.); Skadarsko jezero, ostrvo Lesendro, 14. 05. 1997, 9r. (leg. Karaman, M.); Skadarsko jezero, Še-stani, kamenita padina, ispod kamena, 08. 05. 1998, 11r. (leg. Karaman, M.); Ska-darsko jezero, Mala Čakovica, kamenjar, 04. 06. 1999, 1r. (leg. Karaman, M.); Ska-darsko jezero, ibid., 04. 06. 1999, 5r. (leg. Karaman, M.); Skadarsko jezero, ostr-vo Velika Čakovica, kamenjar, ispod kamena, 04. 06. 1999, 7r. (leg. Karaman, M.); Šasko jezero, kamenita livada, ispod kamena, 26. 08. 2001, 4r. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Müller, 1923: Risan.

Zimmermann, 1934: između Sutorine i Igala; Topla; između Savine i Zelenike; Ko-tor; Budva.

Petrov, 1995: Ulcinj.

Karaman, G. & Karaman, M., 2006: Selišta; Podgorica; Tuzi; Dahna; Ljubović.

NADMORSKA VISINA: 1–400 mm.

Tetramorium taueret Bolton, 1995

Tetramorium caespitum var. *debilis* Emery, 1924: 276 (locus typicus: Egipat).

Tetramorium caespitum var. *debilis* (part.) Emery, 1909d: 701.

Tetramorium caespitum debile Zimmermann, 1934: 37.

Tetramorium debilis Bernard, 1968: 235.

Tetramorium taueret Bolton, 1995: 415 (replacement name: *taueret*).

LITERATURNI PODACI: Zimmermann, 1934: Sutorina.

NAPOMENA: Ovu vrstu ne treba miješati sa vrstom *Tetramorium debile* Forel, 1894 koja je opisana iz Etiopije, a danas se smatra mlađim sinonimom od *T. sericei-ventre* Emery, 1877. Iako Zimmermann svoj nalaz navodi pod imenom *debile*, na osnovu toga što je svrstava kao podvrstu od *caespitum* i što navodi Emery-a kao autora, zaključujemo da se njegov nalaz odnosi na *T. debilis*, mlađi sinonim od *T. taueret*.

Subfamilia DOLICHODERINAE Forel, 1878

Dolichoderinae Forel, 1878: 364.

Typus subfamiliae *Dolichoderus* Lund, 1831

Genus BOTRIOMYRMEX Emery, 1869

Bothriomyrmex Emery, 1869b: 117.

Typus generis: *Bothriomyrmex costae* Emery, 1869; po monotipiji.

Bothriomyrmex adriacus Santschi, 1922

Bothriomyrmex meridionalis var. *Adriaca* Santschi, 1922: 66 (locus typicus: Lissa, Ita-lija).

Bothriomyrmex adriacus Emery, 1925b: 15; Agosti & Collingwood, 1987a: 57.

Bothriomyrmex meridionalis Müller, 1923: 110; Zimmermann, 1934: 41; Petrov, 1993: 7P; Petrov, 1995: 153; Karaman, M., 1999: 101, fig. 9.

PROUČAVANI MATERIJAL: Kamenari, rt Pajovica, gnijezdo na litici u pukotini stene, 11. 06. 1998, 1r. (leg. Karaman, M.); Velji Zalazi, gnijezdo ispod kamena, na ka-menitoj padini sa oskudnom vegetacijom, 23. 10. 1998, 18r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Krstac, borova šuma, gnijezdo ispod kamena, 17. 05. 2000, 4r. (leg. Kara-man, M.); Lovćen, Krstac, kamenita livada, gnijezdo ispod kamena, 17. 05. 2000, 6r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Veliki Bostur, proplanak, gnijezdo ispod kamena, 10. 09. 1998, 30r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, gnijezdo ispod kamena na kamenitoj livadi sa oskudnom vegetacijom, 14. 06. 2002, 36r. (leg. Karaman, M.); Rumija, Sustaš, gnijezdo ispod kamena u mješovitoj šumi hrasta i graba, 10. 10. 2001, 39r., 2m. (leg. Karaman, M.); Vrsuta, prevoj Sutorman, kamenita livada, is-pod kamena, 02. 04. 2003, 25r. (leg. Karaman, M.); Vrsuta, selo Sozina, livada, gnijezdo ispod kamena, 18. 03. 2002, 42r. (leg. Karaman, M.); Rumija, Lonac, bu-kova šuma, gnijezdo ispod kamena u zemlji, 28. 07. 2002, 1ž., 3m., 54r. (leg. Karaman, M.); Ulcinjska solana, gnijezdo na nasipu između bazena, ispod kamena u zemlji, 04. 09. 1996, 61r. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Zimmermann, 1934: Topla; Kotor.

Petrov, 1993: Bar (kao *B. meridionalis*).

Petrov, 1995: Budva; Ulcinj (kao *B. meridionalis*).

NADMORSKA VISINA: 1.5–1300 mm.

NAPOMENA: Sestrinska je vrsta sa *B. meridionalis* (Roger, 1836) koja naseljava zapadni Mediteran. Müller (1923) i Soudek (1925) navode za Dalmaciju vrstu *B. meridionalis*. Zimmermann (1934) je izvršio reviziju Müller-ove kolekcije i ustanovio da se pod *B. meridionalis* podrazumijeva vrsta *B. adriacus*. Agosti & Collingwood (1987a) ovu činjenicu nisu uzeli u obzir u svom radu. Smatramo da se svi navodi *B. meridionalis* za Dalmaciju i crnogorsko primorje (vjerovatno i šire na Balkanu) odnose na vrstu *B. adriacus*. U Bugarskoj je registrovana i *B. communista* Santschi, 1925. Morfološke razlike između ove tri vrste su, uglavnom, jasne:

- kod *B. adriacus* epinotum radnika je odvojen jasnom meso-epinotalnom brazdom. Radnik *B. communista* nema meso-epinotalno udubljenje, a kod *B. meridionalis* je udubljenje slabo izraženo;
- boja tijela radnika *B. meridionalis*: vrh glave i abdomen su braon, toraks je žut;
- boja tijela radnika *B. communista*: glava, toraks, petiolus i ekstremiteti su žuti, abdomen je malo tamniji;
- boja tijela radnika *B. adriacus*: glava, često i grudi su braon.

Bothriomyrmex gibbus Soudek, 1925

Bothriomyrmex meridionalis subsp. *gibbus* Soudek, 1925: 216, figs. 1–10 (locus typicus: Češka).

Bothriomyrmex gibbus Emery, 1925b: 14, figs. A12, B6, C7; Agosti & Collingwood, 1987a: 57; Petrov, 2008: 249.

NAPOMENA: Petrov (2008) navodi ovu vrstu za Crnu Goru, bez tačnog lokaliteta i drugih podataka.

Bothriomyrmex syrius Forel, 1910

Bothriomyrmex meridionalis var. *syria* Forel, 1910a: 13 (locus typicus: Douummar, Sirija).

Bothriomyrmex syrius Emery, 1925b: 11, fig. A3; Agosti & Collingwood, 1987b: 279; Petrov, 2008: 249.

NAPOMENA: Petrov (2008) navodi ovu vrstu za Crnu Goru, bez tačnog lokaliteta i drugih podataka.

Genus DOLICHODERUS Lund, 1831

Dolichoderus Lund, 1831: 130.

Typus generis: *Formica attelaboides* (Fabricius, 1775), po monotipiji.

Dolichoderus quadripunctatus (Linnaeus, 1771)

Formica 4punctata Linnaeus, 1771: 541 (locus typicus: Njemačka).

Hypoclinea quadripunctata Baroni Urbani, 1971: 157; Atanassov & Dlusskii, 1992: 185, fig. 54;

Dolichoderus quadripunctatus Müller, 1923: 108; Soudek, 1925: 15; Zimmermann, 1934: 40; Agosti & Collingwood, 1987: 57; 1987a: 278; Bolton et al., 2006; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 99.

PROUČAVANI MATERIJAL: Lepetani, 11. 08. 1988, 2r. (leg. Karaman, G.); Lepetani, 10. 08. 1989, 2r. (leg. Karaman, G.); Lepetani, 17. 07. 1990, 1ž. (leg. Karaman, G.); Činovica, 18. 08. 1985, 2r., 1ž. (leg. Karaman, G.); Gornji Stoliv, u kestenovoj šumi na opalom lišću, 21. 08. 1987, 1r. (leg. Karaman, G.); Vrmac, ispred ulaza u Vilinu pećinu, gariga, 28. 07. 1989, 3r. (leg. Karaman, M.); Vrsuta, bukova šuma, 21. 03. 2002, 1r. (leg. Karaman, M.); Ulcinj, borova šuma uz obalu, sakupljeni na zemlji, 08. 05. 1998, 11r. (leg. Karaman, M.); Zapadno ušće rijeke Bojane, mješovita šuma, na drveću, 01. 09. 2003, 3r. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Soudek, 1925: Savina.

Zimmermann, 1934: Sv. Ana; Manastir Savina; između Sutorine i Igala. Karaman, G. & Karaman, M., 2006: Podgorica; Glava Zete; Grahovo.

NADMORSKA VISINA: 1–900 mm.

Genus LIOMETOPUM Mayr, 1861

Liometopum Mayr, 1861: 38.

Typus generis: *Formica microcephala* (Panzer, 1798); po monotipiji.

Liometopum microcephalum (Panzer, 1798)

Formica microcephala Panzer, 1798: 1652 (locus typicus: Austrija).

Formica austriaca Mayr, 1853a: 144.

Liometopum microcephalum Mayr, 1861: 39; Müller, 1923: 109; Zimmermann, 1934: 41; Agosti & Collingwood, 1987a: 57.

PROUČAVANI MATERIJAL: Vranjina; Livari; Sutomore.

LITERATURNI PODACI: Soudek, 1925: Savina.

Zimmermann, 1934: Sv. Ana.

NADMORSKA VISINA: 20–420 mm.

Genus *TAPINOMA* Förster, 1850

Tapinoma Förster, 1850: 43.

Typus generis: *Tapinoma collina* Förster, 1850 (mladi sinonim od *Tapinoma erraticum*); po monotipiji.

Tapinoma ambiguum Emery, 1925

Tapinoma erraticum ambiguum Emery, 1925a: 57, fig. 9 (locus typicus: Drôme, Francuska).

Tapinoma ambiguum Kutter, 1977: 181; Seifert, 1984: 151, figs. 2, 5; Petrov, 2008: 249.

PROUČAVANI MATERIJAL: Orjen, Vrbanje, ivica bukove šume, gnijezdo ispod kamena, 13. 07. 2007, 1ž., 11r. (leg. Karaman, M.); Rumija, Lonac, kamenita livada, gnijezdo ispod kamena, 28. 07. 2002, 1ž., 38r. (leg. Karaman, M.); Gornji Štoj, u gnijezdu *Tetramorium* sp., 02. 09. 1997, 2r. (leg. Karaman, M.).

NADMORSKA VISINA: 1 -1009 mnm.

Tapinoma erraticum (Latreille, 1798)

Formica erratica Latreille, 1798: 44 (locus typicus: Brive, Francuska).

Tapinoma erraticum Müller, 1923: 111; Finzi, 1927a: 10; Zimmermann, 1934: 43; Vojgrin 1955: 18; Seifert, 1984: 151, figs. 2, 3; Petrov, 1995: 153; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 56; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 99.

PROUČAVANI MATERIJAL: Luštica, Pržno, u zemlji uz plažu, 24. 06. 1995, 9r. (leg. Karaman, M.); Lepetani, u zemlji pored puta, 30. 04. 1994, 24r. (leg. Karaman, M.); Tivat, 26. 03. 1991, 71r. (leg. Karaman, G.); Gornji Stoliv, livada, 26. 06. 1995, 1r. (leg. Karaman, M.); Kotor, 23. 08. 1992, 1r. (leg. Karaman, G.); Lovćen, Velji Zalazi, kamenita padina, gnijezdo ispod kamena, 23. 10. 1998, 6r. (leg. Karaman, M.); sa istog lokaliteta, iz drugog gnijezda sakupljen 21r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Krstac, kameniti proplanak na vrhu brda, 17. 05. 2000, 18r., 1ž., 4m. (leg. Karaman, M.); Njeguši, Vratnica, 17. 05. 2000, 1r. (leg. Karaman, M.); Jaz, livada, ispod kamena, 05. 04. 2006, 44r., 1ž. (leg. Karaman, M.); Rijeka Crnojevića, obala rijeke Obod, livada, ispod kamena, 13. 05. 1999, 1r. (leg. Karaman, M.); Rijeka Crnojevića, livada, ispod kamena, 13. 05. 1999, 11r. (leg. Karaman, M.); Crmnica, Boljevići, livada, sakupljeni na cvijeću na kom su tretirali biljne vaši, 01. 04. 2002, 8r. (leg. Karaman, M.); Vrsuta, Sozina, suva, kamenita, travnata livada ispod vrha Vr-

sute, 18. 03. 2002, 13r. (leg. Karaman, M.); Vrsuta, Sozina, suva travnata livada, ispod kamena, 18.03 2003, 1ž., 7r. (leg. Karaman, M.); Vrsuta, Sutorman, pored puta, livada, ispod kamena, 21. 03. 2002, 2ž., 8r. (leg. Karaman, M.); Rumija, Lonac, gnijezdo u panju na livadi, 28. 07. 2002, 14r. (leg. Karaman, M.); Rumija, Lonac, livada, gnijezdo ispod kamena, 28. 07. 2002, 50r. (leg. Karaman, M.); Rumija, Lonac, gnijezdo na ivici grabove šume, ispod kamena, 28. 07. 2002, 21r. (leg. Karaman, M.); Stari Bar, 01. 04. 1994, 1r. (leg. Karaman, G.); Valdanos, maslinjak, gnijezdo nije nađeno, 03. 09. 1997, 19r. (leg. Karaman, M.); Valdanos, gnijezdo ispod kamena u podnožju masline, 03. 09. 1997, 1ž., 12r. (leg. Karaman, M.); Ulcinj, borova šuma uz obalu, 08. 05. 1998, 4r. (leg. Karaman, M.); Gornji Štoj, gnijezdo u pijesku, na livadi, 02. 06. 2000, 5r. (leg. Karaman, M.); Gornji Štoj, pješčana livada, gnijezdo u pjeskovitoj zemlji, 01. 06. 2006, 12r. (leg. Karaman, M.); Ulcinj, 2009 (Bračko, pers. com.).

LITERATURNI PODACI: Zimmermann, 1934: Topla; Trebesin; Kameno; Manastir Savina; Zelenika; Sutorina; Herceg Novi; Kotor.

Petrov, 1995: Budva.

Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Aluge.

Karaman, G. & Karaman, M., 2006: Piperi; Parci; Rijeka Crnojevića; Podgorica; Golubovci; Dahna; Zlatica; Medun (Kuči); Virpazar.

NADMORSKA VISINA: 0.5-1300 mnm.

Tapinoma nigerrimum (Nylander, 1856)

Formica nigerrima Nylander 1856: 71 (locus typicus: Monspelium, Francuska).

Tapinoma nigerrimum Zimmermann, 1934: 43; Bernard, 1968: 258; Seifert, 1984: 153, figs. 8, 9; Petrov, 1993: 7P.

PROUČAVANI MATERIJAL: Opatovo, 22. 06. 1996, 4r. (leg. G. Karaman); Tivat, 20. 03. 1991, 1ž., 42r. (leg. G. Karaman); Vrmac, Šipilje, livada, gnijezdo ispod kamena. Ispod istog kamena i gnijezdo *Camponotus aethiops*, ali se nisu miješali međusobno, 30. 04. 1994, 41r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Velji Zalazi, kamenita livada, ispod kamena, 23. 10. 1998, 30r. (leg. Karaman, M.); Budva, Jaz, ivica plaže, u podnožju žbuna, gnijezdo u pijesku, 12. 05. 2004, 19r. (leg. Karaman, M.); Budva, Jaz, ivica makije, ispod kamena, 05. 04. 2006, 45r. (leg. Karaman, M.); Budva, Jaz, livada, ispod kamena, 05. 04. 2006, 1ž., 44r. (leg. Karaman, M.); Skadarsko jezero, u čamcu, 04. 06. 1999, 1r. (leg. Karaman, M.); Virpazar, ivica čempresove šume, ispod kamena, 02. 04. 2003, 17r. (leg. Karaman, M.); Bar, Tomba, gnijezdo ispod kamena, na livadi uz potok Rikavac. Ispod istog kamena i gnijezdo *Tetramorium*

semilaeve. Pri podizanju kamena, radnici su se izmiješali, ali se nisu napadali međusobno, niti su odnosili tuđa jaja, već su isključivo spašavali svoja, 08. 05. 1998, 12r. (leg. Karaman, M.); Ulcinjska Solana, na nasipu, gnijezdo ispod kamena, 21. 04. 2006, 19r. (leg. Karaman, M.); Gornji Štoj, pješčana livada okružena žbunjem, gnijezdo u pijesku, 20. 04. 1997, 21r. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Zimmermann, 1934: Sutorina; Crkvice; Kotor; Budva. Petrov, 1993: Bar.

NADMORSKA VISINA: 0.5–820 mm.

NAPOMENA: Dok neki autori navode *T. nigerrimum* kao validnu vrstu (Bernard, 1968; Seifert, 1984), neki je smatraju mlađim sinonimom od *T. erraticum* (Baroni Urbani, 1971; Bolton, 1995; Bolton et al., 2006). Međutim, postoje jasne morfološke razlike kopulacionog aparata kod mužjaka, a prilično jasne kod klipeusa ženki. Upoređujući samo radnike, može doći do netačne determinacije. U sakupljenom materijalu ženke *T. erraticum* i *T. nigerrimum* se međusobno jasno razlikuju po urezu klipeusa. Upoređujući radnike iz kolonija u kojima smo našli i ženke, uočava se da se i oni, u dobroj mjeri, mogu razlikovati po sledećim karakteristikama:

T. erraticum – klipealno udubljenje je uglavnom jednake dubine i širine, mada postoje i jedinke kod kojih je dubina veća od širine. Pretposlednja tri segmenta funikule su jasno duža od širine, ali nikad više od 1.5x. Između epinotuma i mesonotuma je jasno udubljenje u vidu rova duž mesta spajanja ova dva segmenta.

T. nigerrimum – udubljenje klipeusa kod svih radnika je dublje od širine. Pretposlednja tri segmenta funikule jedva primetno duža od širine. Kao i kod *erraticum*, između epi i mesonotuma je jasna brazda. Radnike treće slične vrste, *T. simrothi*, razlikujemo po odsustvu ove brazde, prelaz između epi- i mesonotuma je blag, bez udubljenja, a pretposlednja tri članka funikule su, kao kod *erraticum*, jasno duža od širine, dok je urez klipeusa kao kod *T. nigerrimum*. Kasta radnika *T. nigerrimum* pokazuje veći stepen polimorfnosti nego ista kod *erraticum*. Mogu se naći radnici sa glavom nesrazmerno većom, tzv. ratnici, kojih kod *erraticum* i *simrothi* nema.

Ukoliko postoji jasna morfološka razlika u kopulatornom aparatu mužjaka, kao što je slučaj između *erraticum* i *nigerrimum*, zaključuje se da su ovo dve validne vrste.

Tapinoma simrothi Krausse, 1911

Tapinoma erraticum var. *simrothi* Krausse, 1911: 18 (locus typicus: Sardinija).

Tapinoma simrothi Seifert, 1984: 153, fig. 6; Agosti & Collingwood, 1987a: 57.

PROUČAVANI MATERIJAL: Donji Stoliv, 27. 03. 1993, 1ž., 18r. (leg. Karaman, G.); Trojica, makija, gnijezdo ispod kamena, 10. 09. 1998 (još dvije vrste imaju gnijezda

ispod istog kamena: *Solenopsis fugax* i *Lasius* sp.), 5ž., 17r. (leg. Karaman, M.); Rumija, Sustaš, ispod kamena u grabovoj šumi, 10. 10. 2001, 21r. (leg. Karaman, M.); Ulcinjska Solana, gnijezdo na nasipu između bazena, ispod kamena, 21. 04. 2006, 22r. (leg. Karaman, M.).

NADMORSKA VISINA: 0.5–230 mm.

NAPOMENA: Nova vrsta za faunu Crne Gore.

Subfamilia FORMICINAE Latreille, 1809

Formicinae Latreille, 1809: 124.

Typus subfamiliae: *Formica* Linnaeus, 1758

Genus CAMPONOTUS Mayr, 1861

Camponotus Mayr, 1861: 35;

Typus generis: *Formica ligniperda* (Latreille, 1802); na osnovu Bingham, 1903: 347

Camponotus aethiops (Latreille, 1798)

Formica Aethiops Latreille, 1798: 55 (locus typicus: Brive, Francuska).

Camponotus maculatus subsp. *aethiops* Emery, 1916: 224, fig. 71.

Camponotus aethiops aethiops Müller, 1923: 154; Zimmermann, 1934: 56.

Camponotus lateralis aethiops var. *marginata* Soudek, 1925: 16.

Camponotus aethiops Finzi, 1927a: 10; Vogrin, 1955: 15; Petrov, 1993: 7P; Petrov, 2008: 250; Radchenko, 1997a: 806; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 99.

Camponotus aethiops marginatus Zimmermann, 1934: 57.

Camponotus aethiops silvaticoides (sic!) Zimmermann, 1934: 57.

Camponotus aethiops concavus Zimmermann, 1934: 57.

Camponotus oertzeni Karaman, M., 1999: 102.

PROUČAVANI MATERIJAL: Kamenari, 09. 08. 1988, 1r. (leg. Karaman, G. & V. Karaman); Verige, 30. 04. 1994, 4r. (leg. Karaman, M.); Lepetani, jul 1988, 1r. (leg. Karaman, G.); Lepetani, Činovica, 15. 08. 1988, 8r. (leg. Karaman, G.); Lepetani, Činovica, gnijezdo u zemlji, 05. 07. 1989, 23r. (leg. Karaman, G.); Lepetani, 13. 07. 1992, 1r. (leg. Karaman, G.); Lepetani, 20. 08. 1994, 1ž. (leg. Karaman, G.); Lepetani, 16. 08. 1995, 1r. (leg. Karaman, G.); Lepetani, sakupljen na plaži, 20. 08. 1996, 1r. (leg. Karaman, M.); Tivat, 26. 03. 1991, 3r. (leg. Karaman, G.); Boka Kotorska, Krašići, makija, 09. 06. 1996, 31r. (leg. Karaman, M.); Trsteno, makija, gni-

jezdo ispod kamena u zemlji, 12. 05. 2004, 9r. (leg. Karaman, M.); Vrmac, Špilje, livada ispod kamena, ispod istog kamena je i gniazdo *Tapinoma nigerrimum*, 30. 04. 1994, 18r. (leg. Karaman, M.); Trojica, borova šuma, gniazdo ispod kamena, 10. 09. 1998, 2r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Bogetići, šuma graba, gniazdo ispod kamena, 30. 04. 2002, 10r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Bogetići, gniazdo na livadi, ulaz uzdignut nekoliko centimetara, građen od mrvica zemlje, sa travom na njemu, mrvavi veoma agresivni, 30. 04. 2002, 11r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Veliki Bostur, na livadi, radnici vrste *Formica pratensis* su uginulu ženku nosili u svoje gniazdo, 04. 10. 2002, 1ž. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, gniazdo ispod kamena na proplanku u bukovoj šumi, 14. 06. 2002, 10r. (leg. Karaman, M.); put Brajići-Budva, u šumi, pored izvora, sakupljeni među opalim lišćem, 01. 05. 1992, 1r. (leg. Karaman, G.); Sveti Stefan, ivica borove šume na litici iznad obale mora, sakupljen van gniazda na zemlji, 09. 06. 1999, 1r. (leg. Karaman, M.); Miločer, livada, gniazdo u zemlji, ulaz uzdignut, građen od mrvica zemlje, ulaz je zatvoren, 14. 09. 2003, 4r. (leg. Karaman, M.); Rijeka Crnojevića, šuma graba, ispod kamena, 13. 05. 1999, 9r. (leg. Karaman, M.); Skadarsko jezero, Mala Čakovica, kamenjar, 04. 06. 1999, 6r. (leg. Karaman, M.); Crmnica, Limljani, kamenita livada, gniazdo ispod kamena, 10. 10. 2001, 1r. (leg. Karaman, M.); Crmnica, Limljani, ivica livade, ispod kamena, 01. 04. 2002, 4r. (leg. Karaman, M.); Skadarsko jezero, Seoce, stjenovita padina, gniazdo u zemlji nakupljenoj u neravninama stijene, 05. 05. 2003, 10r. (leg. Karaman, M.); Vrsuta, Sozina, gniazdo na ivici šume, ispod kamena, 18. 03. 2002, 4r. (leg. Karaman, M.); Vrsuta, Sozina, gniazdo na livadi, ulaz uzdignut od mrvica zemlje. Spolja gniazdo nije aktivno, razmicanjem površinskog sloja ustanovili smo da su mrvavi u unutrašnjosti veoma aktivni, ispod tankog sloja zemlje grijali su larve i lutke, 18. 03. 2002, 11r. (leg. Karaman, M.); Vrsuta, Sutorina, gniazdo na ivici livade ispod kamena, 02. 04. 2003, 16r. (leg. Karaman, M.); Rumija, Lonac, ivica bukove šume, ispod kamena, 28. 07. 2002, 8r., 1ž., 11m. (leg. Karaman, M.); Stari Bar, 15. 05. 1993, 2r. (leg. Karaman, G.); Bar, Tomba, livada pored potoka, gniazdo nije nađeno, 08. 05. 1998, 3r. (leg. Karaman, M.); Ulcinj, proređena borova šuma, gniazdo u zemlji u podnožju bora, 08. 05. 1998, 12r. (leg. Karaman, M.); Ulcinjsko polje, Crveni briješ, hrastova šuma, gniazdo u zemlji, 12. 06. 2002, 7r. (leg. Karaman, M.); Ulcinjska solana, gniazdo na nasipu ispod kamena u zemlji, 21. 04. 2006, 6r. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Müller, 1923: Oko.

Soudek, 1925: Zelenika.

Zimmermann, 1934: Sutorina; Igalo; Topla; Trebesin; Manastir Savina; Zelenika; Kotor; Budva.

Petrov, 1993: Sutomore; Ulcinj.

Karaman, G. & Karaman, M., 2006: Rijeka Crnojevića; Manastir Ostrog; pored puta Nikšić-Šavnik; Ledenice; Cetinje; Podgorica; Gornja Gorica; Medun (Kuči).

NADMORSKA VISINA: 0.5–1300 mm.

Camponotus dalmaticus (Nylander, 1848)

Formica dalmatica Nylander, 1848: 37 (locus typicus: Lastovo, Dalmacija).

Camponotus lateralis var. *dalmaticus* Emery, 1916: 226; Müller, 1923: 164; Vogrin, 1955: 15.

Camponotus dalmaticus Zimmermann, 1934: 60; Baroni Urbani, 1971: 189; Agosti & Collingwood, 1987a: 58; 1987b: 283; Petrov, 2008: 250.

PROUČAVANI MATERIJAL: Kamenari, na hrastu, 09. 08. 1988, 2r. (leg. Karaman, G. & V. Karaman); Kamenari, na žbunu lovora (*Laurus* sp.), 09. 08. 1988, 3r. (leg. Karaman, G. & V. Karaman); Kamenari, u podnožju čempresa, 10. 08. 1998, 1r. (leg. Karaman, M.); Verige, 30. 04. 1994, 2r. (leg. Karaman, M.); Lepetani, u zemlji, 16. 08. 1987, 20r. (leg. Karaman, G.); Lepetani, Činovica, prorijeđena hrastova šuma, gniazdo ispod kamena, 20. 05. 1989, 16r. (leg. Karaman, M.); Lepetani, 20. 08. 1994, 1r. (leg. Karaman, G.); Lepetani, Činovica, hrastova šuma, gniazdo ispod kamena, mart 2001, 23r., 4ž., 5m. (leg. Karaman, M.); Trojica, 10. 07. 1998, 1r. (leg. Karaman, M.); Trsteno, na drvetu, ivica makije, 05. 04. 2006, 1r. (leg. Karaman, M.); Budva, Prijedor, mješovita šuma sa elementima makije, ispod opalog lišća, 30. 04. 2002, 1r. (leg. Karaman, M.); put Brajići-Budva, u šumi, pored izvora, sakupljeni među opalim lišćem, 01. 05. 1992, 28r., 1ž. (leg. Karaman, G.); Crmnica, Boljevići, u humusu uz ivicu puta, 07. 09. 2001, 4r. (leg. Karaman, M.); Skadarsko jezero, Seoce, sakupljen na opalom lišću na livadi uz hrastovu šumu, 30. 04. 2001, 1r. (leg. Karaman, M.); Skadarsko jezero, Seoca, kod ulaza u Ivaninu spilu, gniazdo ispod mahovine, 05. 05. 2003, 10r. (leg. Karaman, M.); Ulcinjsko polje, Crveni briješ, u hrastovoj šumi, gniazdo nije nađeno, 12. 06. 2002, 4r. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Müller, 1923: Herceg Novi; Risan.

Zimmermann, 1934: Manastir Savina; šetalište od Sutorine ka Igalu; Kotor.

NADMORSKA VISINA: 1–500 mm.

Camponotus fallax (Nylander, 1856)

Formica fallax Nylander, 1856: 57 (locus typicus: Montpellier, Francuska).

Camponotus fallax Emery, 1916: 226; Müller, 1923: 160; Soudek, 1925: 15; Zimmermann, 1934: 58; Baroni Urbani, 1971: 190; Agosti & Collingwood, 1987b: 283; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 99.

PROUČAVANI MATERIJAL: Opatovo, na hrastu, u prorijeđenoj hrastovoj šumi, 09. 08. 1992, 2r. (leg. Karaman, M.); Tivat, 15. 08. 1996, 1r. (leg. Karaman, G.); Rijeka Crnojevića, kamenita livada, oplođena ženka je počela da gradi gnijezdo, 13. 05. 1999, 1ž. (leg. Karaman, M.); Vrsuta, sjeverne padine, bukova šuma, gnijezdo u panju, 07. 09. 2001, 24r., 10ž., 7m., larve, (leg. Karaman, M.); ibid., u drugom panju, 07. 09. 2001, 4r., 1ž. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Soudek, 1925: Igalo.

Zimmermann, 1934: Savina.

Karaman, G. & Karaman, M., 2006: Dahna; Nikšić.

NADMORSKA VISINA: 15–700 mm.

Camponotus herculeanus (Linnaeus, 1758)

Formica herculeana Linnaeus, 1758: 579 (locus typicus: Evropa).

Camponotus herculeanus Forel, 1914: 259; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 58.

LITERATURNI PODACI: Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Zminje jezero; Vrela; Žabljak.

NADMORSKA VISINA: 1250–1450 mm.

Camponotus lateralis (Olivier, 1792)

Formica lateralis Olivier, 1792: 497 (locus typicus: Provenza, Francuska).

Camponotus lateralis subsp. *lateralis*, forma tipica Emery, 1916: 225.

Camponotus lateralis f. typ. (*bicolor*) Müller, 1923: 163.

Camponotus lateralis Finzi, 1927a: 10; Zimmermann, 1934: 59; Vogrin, 1955: 15; Bernard, 1968: 343, figs. 355, 356; Baroni Urbani, 1971: 191; Agosti & Collingwood, 1987b: 283; Petrov, 1993: 7P; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 100.

PROUČAVANI MATERIJAL: Kamenari, 12. 08. 1988, 2r. (leg. Karaman, G. & V. Karaman); Kamenari, Rt Sveta Nedelja, gnijezdo u zemlji, u podnožju betonskog zida, 10. 06. 1998, 1r. (leg. Karaman, M.); Opatovo, 05. 07. 1989, 1ž. (leg. Karaman, G.); Lepetani, 18. 08. 1985, 37r., 3ž., 24m. (leg. Karaman, G.); Lepetani, 10. 08. 1988, 1r. (leg. Karaman, G.); Donji Stoliv, 27. 03. 1991, 1r. (leg. Karaman, G.); Luštica, Pržno, 24. 06. 1995, 1r. (leg. Karaman, M.); Sveti Stefan, mješovita šuma hrasta,

109
bora i masline, sakupljeni na zemlji i kamenom zidu, 09. 06. 1999, 3r. (leg. Karaman, M.); Skadarasko jezero, Mala Čakovica, na stijenama, 14. 06. 1999, 3r. (leg. Karaman, M.); Ulcinjsko polje, Crveni brije, u hrastovoj šumi, gnijezdo nije nađeno, 12. 06. 2002, 1r. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Müller, 1923: Herceg Novi; Tivat.

Zimmermann, 1934: Topla; Trebesin; Manastir Savina; Zelenika; Kotor; Budva.

Petrov, 1993: Sutomore; Budva; Ulcinj.

Karaman, G. & Karaman, M., 2006: Podgorica; Ledenice.

NADMORSKA VISINA: 0.5–250 mm.

Camponotus ligniperdus (Latreille, 1802)

Formica ligniperda Latreille, 1802a: 88, pl. 1, figs. A-N (locus typicus: Brive, Francuska).

Camponotus herculeanus ligniperda Emery, 1916: 225.

Camponotus herculeanus ligniperdus Zimmermann, 1934: 58.

Camponotus ligniperdus Mayr, 1861: 36; Agosti & Collingwood, 1987a: 58; Bolton et al.: 2006.

Camponotus ligniperda Atanassov & Dlusskii, 1992: 212, fig. 62; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 58; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 100.

PROUČAVANI MATERIJAL: Orjen, Crkvice, gnijezdo u stablu *Fraxinus* sp. (jasen), 19. 07. 2001, 11r. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Mojkovačka Bistrica; Đurđevića Tara; Crno jezero; Vrela; Aluge; Splavište; Šljivanski potok.

Karaman, G. & Karaman, M., 2006: put Nikšić-Šavnik.

NADMORSKA VISINA: 600–1320 mm.

(?) *Camponotus oertzeni* Forel, 1888

Camponotus rubripes r. *oertzeni* Forel, 1888: 263 (locus typicus: Samos Symi, Grčka).

Camponotus oertzeni Agosti & Collingwood, 1987a: 59; Petrov, 1993: 7P; Petrov, 1995: 153; Petrov, 2008: 250.

LITERATURNI PODACI: Petrov, 1993: Budva.

Petrov, 1995: Sutomore, Budva.

NAPOMENA: U materijalu sa brda Vrmac, naišli smo na jednog radnika, sakupljenog van gnijezda, koji bi, na osnovu ključa Agosti & Collingwood (1987b), odgovarao opisu *Camponotus oertzeni*. Kasnije smo u više gnijezda vrste *C. aethiops* nailazili na takve radnike. Radi se o varijabilnosti u boji tijela kod radnika *C. aethiops*. Do ovakve greške u determinaciji može doći ukoliko se sakupe samo radnici *C. aethiops*, koji imaju riđi toraks i ako se determinacija vrši samo na osnovu ključa u Agosti & Collingwood (1987b).

Vrsta je do sada nalažena u Grčkoj, ostrvima Egejskog mora, Maloj Aziji, Zakavkazju i Iranu. Uzimajući u obzir do sada poznati areal vrste *C. oertzeni*, prepostavljamo da je kod Petrov (1993, 1995, 2008) došlo do greške u determinaciji.

Camponotus piceus (Leach, 1825)

Formica picea Leach, 1825: 292 (locus typicus: Nice, Francuska).

Camponotus lateralis subsp. *merula* Emery, 1916: 226.

Camponotus merula Müller, 1923: 162; Bernard, 1968: 344, fig. 357.

Camponotus picea Finzi, 1927a: 10.

Camponotus piceus ssp. *picea* Baroni Urbani, 1971: 193.

Camponotus piceus Zimmermann, 1934: 58; Agosti & Collingwood, 1987a: 59; Petrov, 1993: 7P; Petrov, 2008: 250; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 58; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 100.

Camponotus silvaticus var. *piceus* Vogrin, 1955: 15.

PROUČAVANI MATERIJAL: Orjen, Vrbanj, u podnožju žbuna, ispod kamena, pored puta, 13. 07. 2007, 10r. (leg. Karaman, M.); Orjen, Podi, ivica šume, 19. 07. 2001, 1r. (leg. Karaman, M.); Bijela, uz ivicu puta, sakupljena dok je tražila mjesto za zasnivanje nove kolonije, 10. 06. 1998, 1ž. (leg. Karaman, M.); Kamenari, Jeremijino brdo, pored puta, juli 1986, 1r. (leg. Karaman, G.); Kamenari, na drvetu hrasta, 09. 08. 1988, 7r. (leg. Karaman, G. & V. Karaman); Kamenari, 09. 08. 1988, 23r. (leg. Karaman, G.); Kamenari, 12. 08. 1988, 16r. (leg. Karaman, G.); Kamenari, Rt Sveta Nedjelja, ivica čempresove šume, 10. 06. 1998, 2r. (leg. Karaman, M.); Kamenari, Rt Sv. Nedjelja, ivica čempresove šume, gnijezdo u pukotini stijene, 10. 06. 1998, 12r. (leg. Karaman, M.); Cuce, Trešnjevik, sakupljeni pored puta na stijenama, 26. 05. 2005, 3r. (leg. Karaman, M.); Opatovo, datum nepoznat, 52r., 19ž., 16m. (leg. Karaman, G.); Lepetani, 11. 08. 1988, 5r. (leg. Karaman, G.); Lepetani, 20. 08. 1994, 2r. (leg. Karaman, G.); Opatovo, na obali mora, 20. 08. 1994, 7r. (leg. Karaman, G.); Lepetani, Činovica, sakupljen na zidu kuće, 03. 08. 1998, 1r. (leg. Karaman, M.); Tivat, 06. 07. 1991, 4r. (leg. Karaman, G.); Tivatsko polje, šikara, na *Paliurus spina-christi*, jun 1994, 10r. (leg. Karaman, M.); Tivatsko polje, Žeko-

va glava, livada uz obalu vještačkog jezera, gnijezdo u zemlji, 27. 10. 2005, 3r. (leg. Karaman, M.); Gornji Stoliv, livada iznad naselja, 26. 06. 1995, 10r. (leg. Karaman, M.); Kotor, 23. 08. 1992, 13r. (leg. Karaman, G.); Trojica, borova šuma, gnijezdo ispod kamena, 10. 09. 1998, 1r. (leg. Karaman, M.); Jaz, livada, na ivici plavnog područja, ispod kamena, 05. 04. 2006, 5r. (leg. Karaman, M.); Njeguši, na ulazu u pećinu Vilošticu, 17. 05. 2000, 1r. (leg. Karaman, M.); Njeguši, Krstac, sakupljeni na kamenitoj livadi, 17. 05. 2000, 3r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Bogetići, sakupljeni na šljunkovitom putu, 30. 04. 2002, 2r. (leg. Karaman, M.); Skadarsko jezero, Seoce, gnijezdo na livadi uz hrastovu šumu, ispod kamena, 30. 04. 2001, 2r. (leg. Karaman, M.); Skadarsko jezero, Seoca, gnijezdo u zemlji nakupljenoj u pukotinama stijene, uz ivicu livade, 05. 05. 2003, 1r. (leg. Karaman, M.); Skadarsko jezero, Seoca, ispred ulaza Ivanine spile, mješovita šuma, sakupljeni na kamenju, 05. 05. 2003, 8r. (leg. Karaman, M.); Vrsuta, Sutorman, pored puta, ispod kamena, 21. 03. 2002, 22r. (leg. Karaman, M.); Vrsuta, Sutorman, bukova šuma, gnijezdo nije nađeno, 09. 07. 2001, 2r. (leg. Karaman, M.); Vrsuta, Sutorman, prorijedena bukova šuma, gnijezdo nije nađeno, 07. 09. 2001, 1r. (leg. Karaman, M.); Rumija, Lonac, proplanak u grabovoj šumi, ispod kamena, 28. 07. 2002, 10r., 4m. (leg. Karaman, M.); Rumija, Sustaš, obala Crnog potoka, gnijezdo ispod kamena u podnožju graba, 10. 10. 2001, 19r., 1ž. (leg. Karaman, M.); Rumija, Sustaš, šuma graba i hrasta, ispod kamena, 10. 10. 2001, 6r., 1ž. (leg. Karaman, M.); Šasko jezero, sakupljen na betonskoj stazi oko motela, 26. 08. 2001, 1r. (leg. Karaman, M.); Šasko jezero, stijena na ivici livade, u sloju humusa nakupljenog u pukotini stijene, 01. 06. 2006, 1ž. (leg. Karaman, M.); Ulcinjsko polje, Crveni brije, u hrastovoj šumi, gnijezdo nije nađeno, 12. 06. 2002, 7r. (leg. Karaman, M.); Ulcinj, 2009 (Bračko, pers. com.).

LITERATURNI PODACI: Müller, 1923: Herceg Novi; Risan.

Zimmermann, 1934: Sutorina; Igalo; Trebesin; Savina; Zelenika; Kotor; Budva.

Petrov, 1993: Bar; Budva; Ulcinj.

Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Bistrica.

Karaman, G. & Karaman, M., 2006: Fundina (Kuči); Medun (Kuči); Grahovo; Nikšić; Podgorica; Bioče; Krivošije; Manastir Dajbabe; Golubovci; Danilovgrad.

NADMORSKA VISINA: 0.5–1010 mm.

Camponotus truncatus (Spinola, 1808)

Formica truncata Spinola, 1808: 244 (locus typicus: Italija).

Colobopsis truncata Bondroit, 1918: 66, fig. 28; Zimmermann, 1934: 60; Vogrin, 1955: 15.

Camponotus truncatus Müller, 1923: 165; Baroni Urbani, 1971: 197; Agosti & Collingwood, 1987b: 282; Radchenko, 1996b: 1195, fig. 1 (a, b); Petrov, 2008: 250. *Colobopsis truncatus* Soudek, 1925: 15.

PROUČAVANI MATERIJAL: Lepetani, 14. 08. 1991, 1ž. (leg. Karaman, G.); Vrsuta, Sutorman, mješovita šuma bukve i hrasta, dio kolonije u šišarcu gali, 29. 04. 2002, 76r., 15rt. (leg. Karaman, M.); Ulcinjsko polje, Crveni brije, u hrastovoj šumi, gnijezdo nije nađeno, 12. 06. 2002, 1r. (leg. Karaman, M.); Zapadno ušće rijeke Bojane, mješovita šuma, gnijezdo nije nađeno, 24. 06. 2003, 1r. (leg. Karaman, M.); Zapadno ušće rijeke Bojane, mješovita šuma, gnijezdo u palom deblu, 01. 09. 2003, 1r., 1rt. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Soudek, 1925: Savina.

Zimmermann, 1934: Herceg Novi.

NADMORSKA VISINA: 0.5–1000 mm.

Camponotus vagus (Scopoli, 1763)

Formica Vaga Scopoli, 1763: 812 (locus typicus: Carniola, Austrija).

Camponotus vagus Müller, 1923: 158; Finzi, 1927a: 10; Zimmermann, 1934: 57; Vo-
grin, 1955: 15; Baroni Urbani, 1971: 179; Petrov, 1995: 153; Radchenko, 1997b:
558; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 59; Karaman, G. & Karaman, M., 2006:
100.

PROUČAVANI MATERIJAL: Orjen, Crkvica, ivica borove šume, gnijezdo nije nađeno,
19. 07. 2001, 3r. (leg. Karaman, M.); Lepetani, Činovica, gnijezdo u truljoj dasci,
02. 05. 1994, 15r., 17m. (leg. Karaman, M.); Gornji Stoliv, 10. 05. 1989, 8r. (leg.
Karaman, G.); Gornji Stoliv, kestenova šuma, sakupljeni na drvetu kestena, 30.
04. 1994, 10r. (leg. Karaman, M.); Jaz, sakupljen na pješčanoj stazi, 12. 05. 2004,
1r. (leg. Karaman, M.); Rijeka Crnojevića, Obodska pećina, sakupljeni na obali ri-
jeke, 19. 08. 1982, 5r. (leg. Karaman, G.); Rijeka Crnojevića, gnijezdo u podnož-
ju izgorelog drveta, 25. 04. 1996, 8r. (leg. Karaman, M.); Skadarsko jezero, Dodo-
ši, na plavnoj livadi traži mjesto za zasnivanje gnezda, 18. 05. 2002, 1ž. (leg. Ka-
raman, M.); Virpazar, sakupljeni na drvetu vrbe, 26. 08. 1983, 6r. (leg. Karaman,
G.); Crmnica, Boljevići, gnijezdo u panju, na ivici plavne livade, 01. 04. 2002, 2r.
(leg. Karaman, M.); Crmnica, Boljevići, plavna livada, sakupljeni na dasci-mostu
preko potoka, 01. 04. 2002, 2r. (leg. Karaman, M.); Crmnica, Brčeli, gnijezdo u
trulom deblu višnje, 20. 02. 1997, 16r., 15ž. (leg. M. Iličković); Skadarsko jezero,
Godinje, makija, gnijezdo u zemlji, 25. 08. 1979, 12r. (leg. Karaman, G.); Rumija,
Lonac, pored puta, u panju, 28. 07. 2002, 4r. (leg. Karaman, M.); Donji Štoj, 14.

05. 1993, 4r. (leg. Karaman, G.); Gornji Štoj, Špatula, 04. 09. 1997, 53r., 5ž., 13m.
(leg. Karaman, M.); Šasko jezero, sakupljen na betonskoj stazi oko motela, 26. 08.
2001, 1r. (leg. Karaman, M.); Zapadno ušće rijeke Bojane, mješovita šuma, gni-
jezdo u dasci. Tretiraju biljne vaši, aktivni su cijelu noć, 24. 06. 2003, 8r., 1 lutka
(leg. Karaman, M.); Zapadno ušće rijeke Bojane, u truloj dasci, 02. 08. 2004, 2r.,
2ž. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Müller, 1923: Herceg Novi.

Zimmermann, 1934: Manastir Savina; Kotor; Budva.

Petrov, 1995: Ulcinj; Durmitor.

Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Mojkovačka Bistrica; put Aluge-Đurđevića Tara.

Karaman, G. & Karaman, M., 2006: Rijeka Crnojevića.

NADMORSKA VISINA: 0.5–1100 mm.

Genus *CATAGLYPHIS* Förster, 1850

Cataglyphis Förster, 1850: 493.

Typus generis: *Cataglyphis fairmairei* Förster, 1850 (mladi sinonim od *Formica bicolor* Fabricius, 1793); na osnovu monotipije.

Cataglyphis nodus Brullé, 1833

Formica nodus Brullé, 1833: 326, pl. 48, fig. 1 (locus typicus: Grčka).

Cataglyphis bicolor Müller, 1923: 149.

Cataglyphis bicolor var. *nodus* Soudek, 1925: 15.

Cataglyphis bicolor nodus Zimmermann, 1934: 54.

Cataglyphis nodus Agosti & Collingwood, 1987a: 59; 1987b: 284; Petrov, 1993: 7P;
Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 100.

PROUČAVANI MATERIJAL: Kamenari, Jeremijino brdo, šljunkovita livada, jul 1986,
9r. (leg. Karaman, G.); Tivat, 06. 07. 1991, 4r. (leg. Karaman, G.); Vrmac, Kuk, li-
vada, sakupljeni na pjeskovitom dijelu livade, 30. 06. 1994, 8r. (leg. Karaman,
M.); Rijeka Crnojevića, na šljunkovitoj zemlji u naselju, 26. 06. 1996, 1r. (leg. Ka-
raman, M.); Rumija, Taraboš, na šljunku pored puta, 24. 06. 2003, 1r. (leg. Ka-
raman, M.); Ulcinj, Port Milena, sakupljeni na šljunkovitoj stazi, 12. 06. 2002, 4r.
(leg. Karaman, M.); Ulcinjska Solana, gnijezdo na nasipu između bazena, 04. 09.
1996, 2r. (leg. Karaman, M.); Velika plaža, pješčana livada, sakupljena je uginula
i oštećena ženka koju je jedan radnik iste vrste iznio iz gnijezda i ostavio na oko
1m od ulaza, 14. 07. 2004, 1ž. (leg. Karaman, M.); Gornji Štoj, pjeskovita livada,

13. 07. 2004, 1r., 1ž. (leg. Karaman, M.); Gornji Štoj, Špatula, gnijezdo u pijesku u podnožju žbuna, 15. 07. 2004, 1r., 3ž. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Vogrin, 1955: Kotor; Budva.

Petrov, 1993: Bar; Tivat; Budva; Ulcinj.

Karaman, G. & Karaman, M., 2006: Rijeka Crnojevića; Podgorica; Aluminijumski kombinat Podgorica; Manastir Dajbabe.

NADMORSKA VISINA: 1–490 mnm.

Cataglyphis viaticus Fabricius, 1787

Formica viatica Fabricius, 1787: 308 (locus typicus: Španija).

Monocombus viaticus Mayr, 1855: 382.

Cataglyphis viaticus Mayr, 1861: 45; Agosti, 1990: 1490; Tinaut, 1990: 50; Vogrin, 1955: 16.

LITERATURNI PODACI: Vogrin, 1955: Tivat; Budva.

NADMORSKA VISINA: 0–50 mnm.

Genus FORMICA Linnaeus, 1758

Formica Linnaeus, 1758: 579.

Typus generis: *Formica rufa* Linnaeus, 1761, na osnovu Curtis, 1839: 752.

Subgenus: *Serviformica* Forel, 1913

Serviformica Forel, 1913b: 361.

Typus subgeneris: *Formica fusca* Linnaeus, 1758.

Formica (Serviformica) balcanina Petrov & Collingwood, 1993

Formica balcanina Petrov & Collingwood, 1993 (locus typicus: Deliblatska peščara, Srbija): 349, figs. 1–5; Petrov, 1995: 153; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 59; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 59.

Formica cinerea Seifert, 2002: 251.

LITERATURNI PODACI: Petrov, 1995: Durmitor.

Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Lever Tara; Bistrica.

Karaman, G. & Karaman, M., 2006: Šavnik; Pljevlja.

NADMORSKA VISINA: 800–1500 mnm.

NAPOMENA: Seifert (2002) smatra da je *F. balcanina* geografska forma vrste *F. cineraria*, a ne zasebna vrsta. Radnici *F. balcanina* imaju brojnije sete na obrazima u odnosu na radnike centralnoevropske vrste *F. cineraria*. Diskriminacionom analizom Seifert (2002) je dokazao visoku učestalost intermedijarnih formi u kontaktnoj zoni (od sjeverne Italije do Rumunije). Posmatrajući na ovaj način, *F. balcanina* je mladi sinonim od *F. cineraria*. Svi naši nalazi korespondiraju sa opisom *F. balcanina* datim u Petrov & Collingwood (1993) i mije, za sada, tretiramo kao validnu vrstu.

Formica (Serviformica) cunicularia Latreille, 1798

Formica cunicularia Latreille, 1798: 40 (locus typicus: Francuska); Dlusskii, 1967: 73; Agosti & Collingwood, 1987b: 286.

Formica fusca var. *fusco-rufibarbis* Forel, 1874: 54.

Formica fusca fusca var. *rubescens* Soudek, 1925: 15.

Formica glauca Ruzskii, 1896: 70; Agosti & Collingwood 1987b: 286; Petrov, 1993: 7P; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 59; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 101.

PROUČAVANI MATERIJAL: Virpazar, gnijezdo nije nađeno, sakupljeni na cesti, 05. 06. 1997, 5r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, Presjeka, kamenita livada, gnijezdo ispod kamena, 19. 09. 2002, 5r. (leg. Karaman, M.), Ulcinj, 2009 (Bračko, pers.com.).

LITERATURNI PODACI: Soudek, 1925: Radoštak.

Petrov, 1993: Bar; Ulcinj.

Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Pošćenje.

Karaman, G. & Karaman, M., 2006: Podgorica; Krnovo; Zabjelo; Tuzi; Golubovci; Dahna; Nikšić.

NADMORSKA VISINA: 10–1262 mnm.

Formica (Serviformica) fusca Linnaeus, 1758

Formica fusca Linnaeus, 1758: 580 (locus typicus: Evropa); Dlusskii, 1967: 58; Agosti & Collingwood, 1987b: 287; Petrov, 1995: 153; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 59; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 101.

Formica fusca fusca Müller, 1923: 138; Soudek, 1925: 15; Zimmermann, 1934: 53.

PROUČAVANI MATERIJAL: Orjen, Sedlo, kamenita padina, gnijezdo u podnožju bora, ispod kamena, 14. 07. 2007, 18r. (leg. Karaman, M.); Orjen, Crkvica, Poljana, livada, 19. 07. 2001, 1r. (leg. Karaman, M.); Orjen, Crkvica, livada u bukovoj šumi, 19. 07. 2001, 9r. (leg. Karaman, M.); Orjen, Poda, ivica bukove šume (zajednica sa *Ostria* sp.), 19. 07. 2001, 1r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Dolovi, padina pored pu-

ta, gnijezdo ispod kamena, 19. 09. 2002, 15r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Veliki Bostur, šumarak, gnijezdo ispod kamena, 10. 09. 1998, 29r. (leg. Karaman, M.); Njeguši, gnijezdo ispod kamena u podnožju bora u borovoj šumi, 23. 10. 1998, 1ž., 11r. (leg. Karaman, M.); Njeguši, Vratnica, borova šuma, gnijezdo ispod kamena, 17. 05. 2000, 21r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Jezero, na proplanaku u mješovitoj listopadnoj šumi, 16. 05. 2000, 1r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Jezero, ivica bukove šume, 16. 06. 2000, 1r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Jezero, proplanak u šumi, gnijezdo nije nađeno, 31. 05. 2001, 4r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Jezerski vrh, gnijezdo nije nađeno, sakupljeni na stazi, 16. 05. 2000, 2r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Jezerski vrh, nađeni na kamenju pored staze, 16. 05. 2000, 5r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Međuvršje, ivica livade, gnijezdo ispod kamena, 18. 05. 2000, 1ž., 7r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Međuvršje, gnijezdo na livadi, ispod oborenog drveta, 18. 05. 2000, 2ž., 14r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, Blatište, gnijezdo ispod kamena, na ivici livade uz borovu šumu, 15. 05. 2000, 18r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, Presjeka, kamenita padina, gnijezdo ispod kamena, 17. 05. 2000, 14r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, Rupe, gnijezdo na ivici livade u podnožju žbuna, u humusu, 18. 05. 2000, 1r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, Rupe, kamenita padina, gnijezdo ispod kamena, 27. 05. 2001, 21r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, Glade, proplanak u bukovoj šumi, ispod kamena, 19. 09. 2002, 6r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, proplanak u bukovoj šumi, ispod kamena, 19. 09. 2002, 1ž., 4r. (leg. Karaman, M.); Crmnica, Boljevići, livada pored puta, 10. 04. 2002, 4r. (leg. Karaman, M.); Rumija, Lonac, ivica grabove šume, kamenita livada, gnijezdo ispod kamena, 28. 07. 2002, 7r. (leg. Karaman, M.); Gorњi Štoj, na pjeskovitoj livadi sa žbunastom vegetacijom, gnijezdo nije nađeno, 14. 07. 2004, 5r. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Soudek, 1925: Radoštak.

Petrov, 1995: Ulcinj.

Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Bobotov Kuk; Aluge; Vrela; Bistrica; Žabljak; Durmitor; Radovan Luka; Aluge- Đurđevića Tara; Brštanovica; Splavište.

Karaman, G. & Karaman, M., 2006: Aluminijumski kombinat Podgorica; Ledenice; Grafovsko polje; Beri; Tološko polje.

NADMORSKA VISINA: 0.5–1657 mm.

Formica (Serviformica) gagates Latreille, 1798

Formica Gagates Latreille, 1798: 36 (locus typicus: Brive, Francuska).

Formica fusca var. *fusco-gagates* Forel, 1874: 54.

Formica gagates Müller, 1923: 137; Soudek, 1925: 15; Zimmermann, 1934: 53; Vogrin, 1955: 16; Dlusskii, 1967: 79; Baroni Urbani, 1971: 237; Agosti & Collingwood, 1987b: 287; Petrov, 2008: 250; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 102.

PROUČAVANI MATERIJAL: Lepetani, gnijezdo u zemlji, 16. 08. 1987, 2r. (leg. Karaman, G.); Opatovo, hrastova šuma, gnijezdo ispod kamena, mješovito gnijezdo sa robovlasničkom vrstom *Polyergus rufescens*, 01. 05. 2001, 9r. (leg. Karaman, M.); Tivat, u zemlji, 26. 03. 1991, 14r. (leg. Karaman, G.); Tivat, 02. 05. 1991, 15r. (leg. Karaman, G. & V. Karaman); Ivanova korita, borova šuma, 17. 05. 2000, 1r. (leg. Karaman, M.); Rumija, Sutorman, bukova šuma, gnijezdo ispod kamena, 30. 04. 2001, 19r. (leg. Karaman, M.); Vrsuta, sjeverna padina, bukova šuma, gnijezdo ispod kamena, 07. 09. 2001, 8r. (leg. Karaman, M.); Rumija, Sutorman, mješovita šuma bukve i hrasta, sakupljeni na opalom lišću, 21. 03. 2002, 6r. (leg. Karaman, M.); Rumija, Sutorman, mješovita šuma bukve i hrasta, gnijezdo ispod kamena, pored staze, 21. 03. 2002, 14r. (leg. Karaman, M.); Rumija, Ostros, ivica livade, gnijezdo ispod kamena, 22. 10. 2004, 5r. (leg. Karaman, M.); Rumija, Mali Mikulići, livada u grabovoј šumi, gnijezdo nije nađeno, 25. 04. 2006, 7r. (leg. Karaman, M.); Rumija, Ostros, kestenova šuma, sakupljeni na opalom lišću, 08. 05. 2007, 8r. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Soudek, 1925: Savina.

Zimmermann, 1934: Sv. Ana; Herceg Novi.

Karaman, G. & Karaman, M., 2006: Vidrovan; Premiči (Kuči); Fundina (Kuči).

NADMORSKA VISINA: 20–1100 mm.

Formica (Serviformica) gagatoides Ruzskii, 1904

Formica fusca var. *gagatoides* Ruzskii, 1904: 289 (locus typicus: Rusija).

Formica gagatoides Agosti & Collingwood, 1987b: 287; Petrov, 2008: 250.

NAPOMENA: Petrov (2008) navodi ovu vrstu za Crnu Goru, bez tačnog lokaliteta i drugih podataka.

Formica (Serviformica) lemani Bondroit, 1917

Formica lemani Bondroit, 1917: 186 (locus typicus: Francuska); Dlusskii, 1967: 60;

Agosti & Collingwood, 1987a: 59; Petrov, 1995: 153; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 60.

Formica fusca lemani Zimmermann, 1934: 54.

LITERATURNI PODACI: Petrov, 1995: Durmitor, Ulcinj (?).

Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Bobotov Kuk.

NADMORSKA VISINA: 1500–2500mm. Ovo je tipična borealna vrsta. Zato, u određivanju amplitude nadmorske visine nismo uzeli u obzir nalaz iz Petrov (1995) u mediteranskom području Crne Gore, u Ulcinju.

Formica (Serviformica) lusatica Seifert, 1997

Formica lusatica Seifert, 1997: 13, figs. 2, 6 (locus typicus: Niesky, Njemačka); Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 60.

Formica rufibarbis x cunicularia Seifert, 1994: 37.

Formica glauca Seifert, 1996: 208, fig. A254.

LITERATURNI PODACI: Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Vrela.

NADMORSKA VISINA: 1300 mm.

NAPOMENA: Ovu vrstu je Seifert (1997) opisao kao simpatričku sestrinsku vrstu od *Formica cunicularia* i *Formica rufibarbis*, navodeći da je *Formica glauca* mlađi sinonim od *Formica lusatica*.

Formica (Serviformica) rufibarbis Fabricius, 1793

Formica rufibarbis Fabricius, 1793: 355 (locus typicus: Gallia, Francuska); Agosti & Collingwood, 1987a: 59; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 61; Petrov, 2008: 250.

Formica fusca var. *cinereo-rufibarbis* Forel, 1874: 55.

Formica fusca rufibarbis Emery, 1909b: 197.

PROUČAVANI MATERIJAL: Orjen, Vuči do, livada, gnijezdo ispod kamena, 19. 07. 2001, 1ž., 22r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Jezero, livada na obali, gnijezdo između kamenja, otvor gnijezda uzdignut od zrnaca zemlje, visine 5 cm, 16. 05. 2000, 9r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Jezero, kamera padina u bukovoj šumi, gnijezdo u zemlji, 16. 05. 2001, 4r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, livada, gnijezdo ispod kamena, 26. 04. 1996, 27r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, Rupe, na stijeni ispod drveta, 17. 05. 2000, 1r. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Durmitor; Pošćenje; Tepca.

NADMORSKA VISINA: 1000–1400 mm.

Subgenus Formica s. str. Linnaeus, 1758

Formica Linnaeus, 1758

Typus subgeneris: *Formica rufa* na osnovu Curtis, 1839: 752.

Formica (Formica) polyctena Förster, 1850

Formica polyctena Förster, 1850: 15 (locus typicus: Stollberg, Njemačka); Dlusskii, 1967: 93; Agosti & Collingwood, 1987a: 59; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 60.

Formica rufa rufo-pratensis minor Gösswald, 1951: 436.

PROUČAVANI MATERIJAL: Orjen, Crkvice, livada, ivica bukove šume, na kamenu, 19. 07. 2001, 1r. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Durmitor.

NADMORSKA VISINA: 1100–1420 mm.

Formica (Formica) pratensis Retzius, 1783

Formica pratensis Retzius, 1783: 75 (locus typicus: nije naznačen); André, 1882: 184; Müller, 1923: 142; Dlusskii, 1967: 84; Agosti & Collingwood, 1987a: 59; Atanassov & Dlusskii, 1992: 272, fig. 77a; Petrov, 1995: 153; Petrov, 2008: 250; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 60; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 102.

Formica rufa pratensis var. *nigricans* Emery, 1909b: 187.

Formica rufa pratensis Zimmermann, 1934: 54.

Formica nigricans Agosti & Collingwood, 1987a: 59; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 60.

Formica pratensis r. „*nigricans*” Dlusskii, 1967: 84.

PROUČAVANI MATERIJAL: Orjen, Zubački Kabao, prorijeđena borova šuma, kupa gnijezda građena od iglica i grančica, prečnika i visine oko 35 cm, 14. 07. 2007, 10r. (forma *nigricans*), (leg. Karaman, M.); Orjen, Crkvice, livada, kupa gnijezda izgrađena od djelova biljaka i zemlje, visine 25 cm, prečnika 50 cm, 19. 07. 2001, 14r. (leg. Karaman, M.); Orjen, Poda, ivica bukove šume (zajednica sa *Ostrion* sp.), 19. 07. 2001, 7r. (leg. Karaman, M.); Njeguši, kupa gnijezda sagrađena od grančica i suve trave, prečnika 50 cm, visine 30 cm, uz žbun, na livadi, 27. 04. 1998, 24r. (leg. Karaman, M.); Njeguši, Vratnica, gnijezdo na livadi u podnožju bora, kupa prečnika 70 cm, visine 40 cm, 17. 05. 2000, 9r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Veliki Bostur, livada, kupa gnijezda građena od biljnih ostataka, prečnika 38 cm, vi-

sine 20 cm, 10. 09. 1998, 1r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Jezero, na livadi na obali jezera, kupa prečnika 60 cm, visine 35 cm, 31. 05. 2001, 5r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Međuvršje, sakupljeni samo radnici tragači, na livadi uz ivicu šume, 27. 06. 2001, 6r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, Blatište, gnijezdo na ivici livađe, kupa izgrađena od biljnih ostataka, prečnika 70 cm, a visine oko 30 cm, 15. 05. 2000, 19r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, Blatište, gnijezdo na ivici livađe, udaljen od otvora susednog gnijezda iste vrste 20 metara, kupa izgrađena od biljnih ostataka, prečnika 70 cm, visine oko 30 cm, 15. 05. 2000, 15r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, Blatište, gnijezdo u podnožju drveta, pored potoka, nepravilog kupastog oblika prečnika od 60 do 80 cm, visine 35 do 45 cm, 15. 05. 2000, 17r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, livada, gnijezdo nije nađeno, 18. 05. 2000, 4r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, Rupe, gnijezdo na livadi, kupa izgrađena od biljnih ostataka, visine 60 cm, prečnika 35 cm, 18. 05. 2000, 5r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, Presjeka, borova šuma, kupa od djelova biljaka, prečnika 100 cm, visine 50 cm, 22. 04. 2002, 18r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Bostur, livada, radnici su nosili uginule radnike iste vrste u svoje gnijezdo. Takođe, nosili su i uginulu ženku vrste *Camponotus aethiops*. Otvor gnijezda uzdignut oko 10 cm, građen od zemlje i biljnih ostataka, 04. 10. 2002, 8r. (forma *nigricans*), (leg. Karaman, M.); Lovćen, Dubovik, ivica bukove šume, kupa gnijezda od dijelova trave i grančica, visine oko 40 cm i prečnika oko 45 cm, 15. 03. 2002, 18r. (forma *nigricans*), (leg. Karaman, M.); Lovćen, Dubovik, ivica bukove šume, proplanak, kupa gnijezda od trave i grančica, prečnika 70 cm, visine 30 cm, 15. 03. 2002, 18r. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Müller, 1923: Krivošije.

Zimmermann, 1934: Crkvice.

Petrov, 1995: Ulcinj (?).

Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Vrela; Šavnik.

Karaman, G. & Karaman, M., 2006: Grahovo.

NADMORSKA VISINA: 850–1700 mm. Pri određivanju amplitude nadmorske visine podatak da je *F. pratensis* sakupljena u Ulcinju (Petrov, 1995), nismo uzeli kao validan jer ova vrsta u mediteranskom području nikad ne formira kolonije na tako malim nadmorskim visinama; u ovim istraživanjima je, duž cijelog crnogorskog primorja i primorskih planina, nalažena isključivo iznad 850 mm.

NAPOMENA: Položaj taksona *Formica nigricans* Emery, 1909 još nije jasan. Neki autori (Atanasov & Dlusskii, 1992; Bolton, 1995; Seifert, 1996;) smatraju da je ovaj takson mlađi sinonim od *Formica pratensis* Retzius, 1783 (tj. njegov ekomorf).

Drugi autori (Collingwood, 1979; Agosti & Collingwood, 1987a; Sommer & Cagniant, 1988; Petrov, 2000) je smatraju validnom vrstom.

Formica (Formica) rufa Linnaeus, 1761

Formica rufa Linnaeus, 1761: 426 (locus typicus: Evropa); Dlusskii, 1967: 93; Agosti & Collingwood, 1987a: 59; Petrov, 1995: 153; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 61.

LITERATURNI PODACI: Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Vrela; Aluge. Petrov, 1995: Ulcinj (?).

NADMORSKA VISINA: 1290–1320 mm. *Formica rufa* ne formira kolonije u primorskim mediteranskim habitatima, tako da podatak iz Petrov (1995), gdje autor sakuplja ovu vrstu u Ulcinju, nismo uzeli u obzir prilikom određivanja vrijednosti amplitude nadmorske visine.

Subgenus: Coptoformica Müller, 1923

Coptoformica Müller, 1923: 133.

Typus subgeneris: *Formica execta* Nylander, 1846

Formica (Coptoformica) bruni Kutter, 1967

Formica bruni Kutter, 1967: 229, figs. 1–14 (locus typicus: Zermatt, Švajcarska); Schultz & Seifert, 2007: 12.

NAPOMENA: Schultz & Seifert (2007) navode ovu vrstu za „Montenegro”. Tačan lokitet, broj sakupljenih jedinki i legator nisu navedeni.

Formica (Coptoformica) exsecta Nylander, 1846

Formica exsecta Nylander, 1846: 909, pl. 18, fig. 20 (locus typicus: Helsinki, Finska); Müller, 1923: 146; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 59; Seifert, 2000: 525.

LITERATURNI PODACI: Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Barno jezero.

NADMORSKA VISINA: 1490 mm.

Subgenus: Raptiformica Forel, 1913

Raptiformica Forel, 1913b: 361.

Typus sugeneris: *Formica sanguinea* Latreille, 1798

***Formica (Raptiformica)sanguinea* Latreille, 1798**

Formica sanguinea Latreille, 1798: 37 (locus typicus: Tulle, Francuska); Dlusskii, 1967: 97; Petrov, 1995: 153; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 61.

Formica (Raptiformica) sanguinea Forel, 1913b: 361.

LITERATURNI PODACI: Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Tepca; Poščenje.

Petrov, 1995: Ulcinj (?).

NADMORSKA VISINA: 750–1490 mm.

NAPOMENA: Vrsta nastanjuje čitavu Evroaziju, ali u regionu Mediterana nikad ne formira kolonije na malim nadmorskim visinama. Nalaz u području Ulcinja (Petrov, 1995) se vjerovatno odnosi na neku drugu vrstu i nije uzet u obzir prilikom određivanja vrijednosti amplitude nadmorske visine.

Genus LASIUS Fabricius, 1804

Lasius Fabricius, 1804: 164.

Typus generis: *Formica nigra* Linnaeus, 1758, na osnovu Bingham, 1903: 338.

Subgenus *Dendrolasius* Ruzskii, 1912

Dendrolasius Ruzskii, 1912: 630.

Typus subgeneris: *Formica fuliginosa* (Latreille, 1798) na osnovu monotipije.

***Lasius (Dendrolasius) fuliginosus* (Latreille, 1798)**

Formica fuliginosa Latreille, 1798: 36 (locus typicus: Brive, Francuska).

Formicina fuliginosa Emery, 1916: 242.

Dendrolasius fuliginosus Zimmermann, 1934: 53.

Lasius fuliginosus Müller, 1923: 132; Bernard, 1968: 366; Atanassov & Dlusskii, 1992: 243, fig. 71; Petrov, 2008: 249.

PROUČAVANI MATERIJAL: Crnica, Boljevići, plavna livada, na panju, gnijezdo nije nađeno, 01. 04. 2002, 1r. (leg. Karaman, M.); Gornji Štoj, pješčana livada, gnijezdo u zemlji, 02. 09. 1997, 22r. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Zimmermann, 1934: Kotor.

NADMORSKA VISINA: 0.5–4 mm.

Subgenus *Lasius* s. str. Fabricius, 1804

Lasius Fabricius, 1804: 415.

Typus subgeneris: *Formica nigra* (Linnaeus) na osnovu Bingham, 1903: 338.

***Lasius (Lasius) brunneus* (Latreille, 1798)**

Formica brunnea Latreille, 1798: 41 (locus typicus: Brive, Francuska).

Formicina brunnea Bondroit, 1918: 26.

Lasius brunneus Mayr, 1861: 50; Wilson, 1955: 47; Seifert, 1992: 6, fig. 7; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 57.

LITERATURNI PODACI: Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Poščenje; kanjon rijeke Tare.

NADMORSKA VISINA: 610–1490 mm.

***Lasius (Lasius) lasiooides* (Emery, 1869)**

Prenolepis lasiooides Emery, 1869a: 6 (locus typicus: Napoli, Italija).

Formicina nigra subsp. *lasiooides* Emery, 1916: 241.

Lasius niger lasiooides Soudek, 1925: 15.

Lasius alienus lasiooides Zimmermann, 1934: 49.

Lasius lasiooides Seifert, 1992: 8, fig. 8; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 102; Petrov, 2008: 249.

PROUČAVANI MATERIJAL: Kamenari, 09. 08. 1988, 12r. (leg. Karaman, G.); Činovica, hrastova šuma, 11. 08. 1988, 39r. (leg. Karaman, G. & V. Karaman); Gornji Stoliv, kestenova šuma, u trulom drvetu, 26. 06. 1995, 7r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Ivanova korita, bukova šuma, u opalom lišću, 15. 05. 2000, 1r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Ivanova korita, bukova šuma, gnijezdo nije nađeno, 15. 05. 2000, 1r. (leg. Karaman, M.); Vrsuta, bukova šuma na sjevernim padinama, gnijezdo ispod kamena, 07. 09. 2001, 4r. (leg. Karaman, M.); Virpazar, na drvetu vrbe, 26. 08. 1983, 2r. (leg. Karaman, G.); Ulcinj, borova šuma, gnijezdo u podnožju drveta, u zemlji među kamenjem, 09. 05. 2000, 11r. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Soudek, 1925: Savina.

Karaman, G. & Karaman, M., 2006: Zlatica; Podgorica; Gornja Gorica; Premići (Kuči).

NADMORSKA VISINA: 30–1300 mm.

***Lasius (Lasius) alienus* (Förster, 1850)**

Formica aliena Förster, 1850: 36 (locus typicus: Lousberg, Njemačka).
Formicina nigra subsp. *aliena* Emery, 1916: 240.
Formicina aliena Bondroit, 1918: 25.
Lasius alienus f. typ., *L. alieno-niger* Müller, 1923: 125.
Lasius niger alienus, *Lasius niger alienus* var. *alieno-nigra* Soudek, 1925: 16.
Lasius alienus alienus, *L. alienus alieno-niger*, *L. alienus* subspec Zimmermann, 1934: 48.
Lasius alienus Finzi, 1927a: 10; Vogrin, 1955: 17; Kutter, 1977: 227, figs. 445, 450–451, 453–454; Agosti & Collingwood, 1987a: 58; 1987b: 282; Seifert, 1992: 13; Petrov, 1993: 7P; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 56; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 102.

PROUČAVANI MATERIJAL: Orjen, Poljana, livada, 19. 07. 2001, 1r. (leg. Karaman, M.); Orjen, Crkvica, ivica bukove šume, gnijezdo ispod kamena, 19. 07. 2001, 13r. (leg. Karaman, M.); Kamenari, Jeremijino brdo, 07.1986, 1m. (leg. Karaman, G. & V. Karaman); Lepetani, 18. 08. 1985, 11r. (leg. Karaman, G. & V. Karaman); Činovica, na plaži, 17. 07. 1990, 1m. (leg. Karaman, M.); Gornji Stoliv, u kestenovoj šumi, 21. 08. 1987, 15r., 1ž., 10m. (leg. Karaman, G.); ibid., 59r., 9ž., 48m. (leg. Karaman, G.); Trojica, makija, ispod kamena u zemlji, 10. 09. 1998, 23r. (leg. Karaman, M.); Trojica, pored puta u trulom lišću, 10. 09. 1998, 1r. (leg. Karaman, M.); Velji Zalazi, gnijezdo ispod kamena u zemlji, pored staze, 23. 10. 1998, 31r. (leg. Karaman, M.); Velji Zalazi, gnijezdo ispod kamena u zemlji, na kamenitoj livadi, 23. 10. 1998, 40r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Dolovi, livada, ispod kamena, 19. 09. 2002, 1r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Međuvršje, livada, gnijezdo ispod kamena, 18. 05. 2000, 11r. (leg. Karaman, M.); Vrsuta, sjeverne padine, proplanak u mješovitoj šumi bukve i hrasta, 21. 03. 2002, 15r. (leg. Karaman, M.); Rumija, Lonac, livada, ispod kamena, 28. 07. 2002, 21r., 2ž., 15m. (leg. Karaman, M.); Rumija, Lonac, livada, ispod kamena, 28. 07. 2002, 7r., 21m. (leg. Karaman, M.); Rumija, Lonac, pored puta, gnijezdo u zemlji, 28. 07. 2002, 8r. (leg. Karaman, M.); Rumija, Lonac, kserotermna livada pored puta, gnijezdo u zemlji, 28. 07. 2002, 8r., 2m. (leg. Karaman, M.); Rumija, Lonac, kserotermna livada, gnijezdo ispod kamena, 28. 07. 2002, 22r., 3ž., 7m. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Müller, 1923: Risan.

Soudek, 1925: Zelenika; Radoštak.

Zimmermann, 1934: Sv. Ana; Manastir Savina; Kamenko.

Petrov, 1993: Bar.

Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Vrela.

Karaman, G. & Karaman, M., 2006: Podgorica; Cetinje.

NADMORSKA VISINA: 0.5–1445 mm.

***Lasius (Lasius) paralienus* Seifert, 1992**

Lasius paralienus Seifert, 1992: 16, figs. 5, 6, 12 (locus typicus: Kr. Bautzen, Njemačka); Karaman, M., 1999: 101, fig. 11a-c; Karaman, M., 2000: 74; Bračko, 2006: 150; Petrov, 2008: 250; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 57; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 103.

PROUČAVANI MATERIJAL: Orjen, Sedlo, kamenita livada, gnijezdo u zemlji ispod kamena, 14. 07. 2007, 39r. (leg. Karaman, M.); Orjen, Crkvica, livada, gnijezdo ispod kamena, 19. 07. 2001, 15r. (leg. Karaman, M.); Kamenari, na lovoru (*Laurus* sp.), 09. 08. 1988, 2r. (leg. Karaman, G. & V. Karaman); Činovica, sakupljeni noću oko izvora svetlosti, 05. 08. 1990, 6ž., 36m. (leg. Karaman, M.); Tivat, 26. 03. 1991, 66r. (leg. Karaman, G.); Lepetani, 07.1991, 1m. (leg. Karaman, G.); Gornja Lastva, pored puta, gnijezdo nije nađeno, jun 1994, 18r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Krstac, ivica kamenite livade, u humusu ispod žbuna, 17. 05. 2000, 17r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Jezero, obala, kamenita livada, ispod kamena, 16. 05. 2000, 3r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Jezero, bukova šuma iznad jezera, ispod kamena u zemlji, 16. 05. 2000, 8r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Jezero, livada na obali jezera, ispod kamena, 16. 05. 2000, 5r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Jezero, ivica bukove šume, gnijezdo ispod kamena u zemlji, 16. 05. 2001, 1ž., 29r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Jezero, bukova šuma iznad jezera, gnijezdo ispod kamena, 30. 04. 2001, 4r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Međuvršje, ivica livade, u humusu ispod žbuna, 18. 05. 2000, 7r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Međuvršje, livada, gnijezdo ispod kamena, 18. 05. 2000, 3r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, livada, gnijezdo ispod kamena, 25. 04. 1996, 19r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, bukova šuma, gnijezdo nije nađeno, 15. 05. 2000, 1r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, Blatište, ivica livade uz borovu šumu, ispod kamena, 15. 05. 2000, 6r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, Blatište, livada, ispod kamena, 15. 05. 2000, 41r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, proplanak u bukovoj šumi, 16. 05. 2000, 1r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, Duge Njive, borova šuma, sakupljeni na boru, gnijezdo nije nađeno, 18. 05. 2000, 1r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, Duge Njive, kamenita livada, gnijezdo ispod kamena, 19. 09. 2002, 4m. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Dubovik, kamenita padina, ispod kamena, 30. 04. 2002, 71r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Dolovi, livada, ispod kamena, 19. 09. 2002, 12r., 1m. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Veliki Bostur, pored puta, gnijezdo ispod kamena, radnici su čuvali i korijenske vaši na korijenu obližnje trave, 04. 10. 2002, 11r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Koložun, livada, gnijezdo ispod kamena, 15. 03. 2002, 48r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Koložun, gnijezdo ispod kamena, 15. 03. 2002, 36r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Prijeradi, livada, gnijezdo ispod kamena, 30. 04. 2002, 8r.

(leg. Karaman, M.); Vrsuta, Sozina, livada, gnijezdo ispod kamena, 18. 03. 2002, 25r., 6ž. (leg. Karaman, M.); Donji Štoj, 15. 05. 1993, 17r. (leg. Karaman, G.); Uvala Utjeha, Ulcinj, 2009 (Bračko, pers. com.).

LITERATURNI PODACI: Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Tušinja; Žabljak; Vrela. Karaman, G. & Karaman, M., 2006: pored puta Nikšić-Šavnik; Manastir Ostrog; Biće; Masline (Podgorica); Danilovgrad; Manastir Dajbabe.

NADMORSKA VISINA: 0.5–1630 mm.

Lasius (Lasius) niger (Linnaeus, 1758)

Formica nigra Linnaeus, 1758: 580 (locus typicus: Evropa).

Lasius niger Müller, 1923: 124; Zimmermann, 1934: 47; Vogrin, 1955: 17; Kutter, 1977: 227, figs. 440–442, 444, 447–449; Agosti & Collingwood, 1987a: 58; 1987b: 282; Seifert, 1992: 27, fig. 21; Petrov, 2008: 250; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 57; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 103.

L. niger niger Soudek, 1925: 16.

PROUČAVANI MATERIJAL: Kamenari, Rt Sveta Nedjelja, gnijezdo ispod kamena, u podnožju kamenog zida, 10. 06. 1998, 1r. (leg. Karaman, M.); Zapadno ušće rijeke Bojane, pješčana livada, 17. 06. 2003, 8r. (leg. Karaman, M.); Zapadno ušće rijeke Bojane, ivica šume graba, vrbe i tamarisa, gnijezdo u panju, 13. 07. 2004, 9r. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Soudek, 1925: Zelenika.

Zimmermann, 1934: Sveta Ana; Manastir Savina.

Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Tušinja; Tepca; Šljivanski potok; Splavište.

Karaman, G. & Karaman, M., 2006: Podgorica; Selišta; Navotino; Pljevlja; Aluminijumski kombinat Podgorica; Han; Ledenice; Belvedere; Manastir Dajbabe.

NADMORSKA VISINA: 0.5–20 mm.

Lasius (Lasius) platythorax Seifert, 1991

Lasius platythorax Seifert, 1991: 73, figs. 3, 6, 7 (locus typicus: Oberlausitz, Njemačka); Karaman, M., 2004: 89; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 57; Bračko, 2006: 150.

PROUČAVANI MATERIJAL: Lovćen, Jezero, proplanak u bukovoј šumi, gnijezdo ispod kamena, 15. 05. 2000, 17r. (leg. Karaman, M.); Šasko jezero, gnijezdo u podnožju drvoreda uz ivicu vlažne livade, 01. 06. 2006, 6r. (leg. Karaman, M.); Šasko je-

zero, plavna livada, gnijezdo u drvetu na ivici livade, 01. 06. 2006, 7r. (leg. Karaman, M.); Šasko jezero, ivica livade, 17. 09. 2007, 29r. (leg. Karaman, M.); Gornji Štoj, šumarak na pješčanoj podlozi, 02. 09. 1997, 2r. (leg. Karaman, M.); zapadno ušće rijeke Bojane, šuma graba i vrbe, gnijezdo ispod trule daske, 18. 06. 2003, 6r. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Aluge; Žabljak; Pošćenje.

NADMORSKA VISINA: 0.5–1330 mm.

NAPOMENA: Jedina je vrsta mrava nađena na vlažnim livadama oko Šaskog jezera,

Lasius (Lasius) emarginatus (Olivier, 1792)

Formica emarginata Olivier, 1792: 494 (locus typicus: Provence, Francuska).

Lasius emarginatus Müller, 1923: 123; Zimmermann, 1934: 47; Bernard, 1968: 357; Baroni Urbani, 1971: 203; Seifert, 1992: 34, fig. 26; Petrov, 2008: 249; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 57.

Lasius alienus illyricus Zimmermann 1934: 50 (locus typicus: Dubrovnik, Hrvatska).

PROUČAVANI MATERIJAL: Orjen, Vrbanje, gnijezdo pored puta, ulaz od zrnaca zemlje, uzdignut oko 10 cm, 13. 07. 2007, 15r. (leg. Karaman, M.); Orjen, Crkvica, livada, gnijezdo nije nađeno, 19. 07. 2001, 3r. (leg. Karaman, M.); Orjen, Crkvica, ivica bukove šume, u humusu, 19. 07. 2001, 1r. (leg. Karaman, M.); Kamenari, na hrastu, 09. 08. 1988, 32r. (leg. Karaman, G.); Lepetani, 18. 08. 1985, 4r. (leg. Karaman, G. & V. Karaman); Lepetani, 11. 08. 1988, 38r. (leg. Karaman, G.); Lepetani, 14. 08. 1991, 8ž, 50m. (leg. Karaman, G.); Činovica, hrastova šuma, 09. 07. 1992, 11r. (leg. Karaman, G.); Tivat, 26. 03. 1991, 4r. (leg. Karaman, G.); Tivat, 02. 05. 1991, 20r. (leg. Karaman, G.); Donja Lastva, pored kamenite staze na ivici makije, gnijezdo nije nađeno, 30. 06. 1994, 18r. (leg. Karaman, M.); Donji Stoliv, gnijezdo između kamenja, 26. 06. 1995, 9r. (leg. Karaman, M.); Trojica, gnijezdo ispod kamena u zemlji, makija, 10. 09. 1998, 3r. (leg. Karaman, M.); Trojica, borova šuma, 10. 09. 1998, 1r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Veliki Bostur, šumarak, ispod kamena u zemlji, 10. 09. 1998, 1ž., 1m., 25r. (leg. Karaman, M.); Njeguši, ulaz u pećinu Viloštica, gnijezdo nije nađeno, 17. 05. 2000, 7r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Jezerski vrh, sakupljeni na kamenitoj livadi, gnijezdo nije nađeno, 16. 05. 2000, 5r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Međuvršje, ivica livade, na kamenju u podnožju drveta, 18. 05. 2000, 2r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, Blatište, livada, gnijezdo ispod kamena, u zemlji, 15. 05. 2000, 12r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Jezerski vrh, sakupljeni na stazi i okolnom kamenju, 16. 05. 2000, 6r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Dubovik, kamenita padina, gnijezdo ispod kamena, 15. 03.

2002, 6r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Zabrdje, u kući, 17. 05. 2003, 8r. (leg. G. Karaman); Budva, Prijedor, makija, gnijezdo u zemlji, 15. 03. 2002, 12r. (leg. Karaman, M.); Budva, Spas, šuma, u humusu, 30. 04. 2002, 48r. (leg. Karaman, M.); Budva, Spas, makija, gnijezdo u zemlji, 15. 03. 2002, 8r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Koložun, livada, ispod kamena, 15. 03. 2002, 60r. (leg. Karaman, M.); Trsteno, pored puta, ispod kamena u zemlji, ivica makije, 15. 07. 2003, 6r. (leg. Karaman, M.); Trsteno, tretiraju biljne vaši na žbunju, pored puta, 15. 07. 2003, 5r. (leg. Karaman, M.); Bečići, šuma blizu morske obale, gnijezdo u zemlji, 02. 05. 1982, 33r. (leg. Karaman, G.); Budva, Reževići, gnijezdo pored puta, ispod kamena (ispod istog kamena i gnijezdo *Plagiolepis* sp.), 20. 04. 1997, 12r. (leg. Karaman, M.); Rijeka Crnojevića, šetaliste, gnijezdo nije nađeno, 25. 04. 1996, 13r. (leg. Karaman, M.); Rijeka Crnojevića, Očevići, pored puta, gnijezdo ispod kamena, u zemlji, 13. 05. 1999, 8r. (leg. Karaman, M.); Rijeka Crnojevića, Očevići, pored puta, gnijezdo ispod kamena, u zemlji, 13. 05. 1999, 7r. (leg. Karaman, M.); Virpazar, Zabes, gnijezdo u zemlji pored staze, 01. 04. 2002, 5r. (leg. Karaman, M.); Crmnica, Limljani, grabova šuma, gnijezdo između korijenja drveta, 01. 04. 2002, 24r. (leg. Karaman, M.); Sveti Stefan, ivica borove šume, veoma brojno gnijezdo u pukotini stijene ispunjene zemljom, 09. 06. 1999, 15r. (leg. Karaman, M.); Sveti Stefan, litica iznad mora, u pukotini stijene ispunjene zemljom, 09. 06. 1999, 7r. (leg. Karaman, M.); Rumija, Sutorman, prorijedena bukova šuma, gnijezdo u podnožju bukve, ispod kamena, 07. 09. 2001, 15r. (leg. Karaman, M.); Vrsuta, južne padine, proplanak, gnijezdo u truloj grani i panju, 18. 03. 2002, 16r. (leg. Karaman, M.); Sutomore, južne padine Vrsute, mješovita šuma graba i hrasta, gnijezdo ispod kamena, 18. 03. 2002, 7r. (leg. Karaman, M.); Vrsuta, južne padine, mješovita šuma graba i hrasta, gnijezdo u podnožju drveta, 18. 03. 2002, 12r. (leg. Karaman, M.); Vrsuta, sjeverne padine, bukova šuma, gnijezdo u panju, 21. 03. 2002, 4r. (leg. Karaman, M.); Rumija, Sutorman, mješovita šuma hrasta i bukve, gnijezdo između korijena u podnožju hrasta, 21. 03. 2002, 7r. (leg. Karaman, M.); Vrsuta, sjeverne padine, mješovita šuma bukve i hrasta, gnijezdo ispod kamena, 21. 03. 2002, 11r. (leg. Karaman, M.); Skadarsko jezero, Rajca, gusta žbunasta vegetacija, gnijezdo ispod kamena, 30. 04. 2001, 6r. (leg. Karaman, M.); Skadarsko jezero, Seoce, ivica livade uz hrastovu šumu, u opalom lišću, 30. 04. 2001, 6r. (leg. Karaman, M.); Skadarsko jezero, Rajca, padina sa gustom žbunastom vegetacijom, gnijezdo ispod kamena, 05. 05. 2003, 9r. (leg. Karaman, M.); južna obala Skadarskog jezera, Rajca, padina sa gustom žbunastom vegetacijom, gnijezdo ispod kamena, 05. 05. 2003, 6r. (leg. Karaman, M.); Stari Bar, 01. 04. 1994, 8r. (leg. Karaman, G.); Petrovac, u zemlji u podnožju drveta u dvorištu, sakupljeni u toku „svadbenog leta“ u 20h, 30. 06. 2003, 10ž., 7r. (leg. Karaman, M.); Petrovac, 50m od prethodnog uzorka, 12ž.,

1m. (leg. Karaman, M.); Ulcinjsko polje, Crveni brije, na betonskom zidu bašte, gnijezdo nije nađeno, 12. 06. 2002, 4r. (leg. Karaman, M.); Šasko jezero, na betonskoj stazi i žbunu kupine na kojoj tretiraju biljne vaši, 26. 08. 2001, 13r. (leg. Karaman, M.); Šasko jezero, sakupljeni na stijenama na ivici livade, 01. 06. 2006, 7r. (leg. Karaman, M.); Zapadno ušće rijeke Bojane, šuma graba i vrbe, na lišću, gnijezdo nije nađeno, 16. 06. 2003, 1r., 1ž. (leg. Karaman, M.); Zapadno ušće rijeke Bojane, šuma graba i vrbe, na listu, gnijezdo nije nađeno, 01. 09. 2003, 1r. (leg. Karaman, M.); Uvala Utjeha, Ulcinj, 2009 (Bračko, pers. com.).

LITERATURNI PODACI: Müller, 1923: Herceg Novi.

Zimmermann, 1934: Sutorina; Topla; Sv. Ana; Manastir Savina; Zelenika; Kotor; Budva.

Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Pošćenje; Radovan Luka.

NADMORSKA VISINA: 0.5–1657 mm.

NAPOMENA: Wilson (1955) smatra da je *Lasius alienus illyricus* mlađi sinonim od *L. alienus*. Nasuprot njemu Seifert (1992) sinonimizira *Lasius alienus illyricus* sa *L. emarginatus*. Na osnovu istraživanja Karaman, M. (ne publikовано) potvrđeno je da je *Lasius alienus illyricus* mlađi sinonim od *L. emarginatus*.

Subgenus Cautolasius Wilson, 1955

Cautolasius Wilson, 1955: 13.

Typus subgeneris: *Formica flava* (Fabricius, 1781).

Lasius (Cautolasius) flavus (Fabricius, 1781)

Formica flava Fabricius, 1781: 491 (locus typicus: Evropa).

Formicina flava Bondroit, 1918: 27.

Lasius flavus flava Müller, 1923: 128; Zimmermann, 1934: 52.

Lasius flavus Mayr, 1861: 50; Seifert, 1983: 3; Agosti & Collingwood, 1987a: 58; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 57.

PROUČAVANI MATERIJAL: Lovćen, Međuvršje, livada, gnijezdo ispod kamena, 18. 05. 2000, 11r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Koložun, gnijezdo u mahovini u podnožju žbuna, 15. 03. 2002, 11r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, bukova šuma, gnijezdo ispod kamena u zemlji, 16. 05. 2000, 25r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, bukova šuma, ivica proplanka, ispod kamena u zemlji, 16. 05. 2000, 2r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, Blatište, livada, ispod kamena, 15. 05. 2000, 11r.

(leg. Karaman, M.); Ivanova korita, Blatište, livada, u zemlji, 18. 05. 2000, 4r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, Ljubin potok, kamenita padina, ispod kamena, 22. 04. 2002, 10r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, bukova šuma, ispod kamena, 14. 06. 2002, 1ž., 66r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, livada sa kamenjem, gnijezdo ispod kamena, 19. 09. 2002, 46r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, Duće Njive, livada sa kamenjem, ispod kamena, 19. 09. 2002, 6r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Dolovi, livada, ispod kamena, 19. 09. 2002, 1r. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Barno jezero; staza Žabljak – Bobotov Kuk.

NADMORSKA VISINA: 1240–1400 mnm, izuzev lokaliteta Koložun, 980 mnm.

Lasius (Cautolasius) myops (Forel, 1894)

Lasius flavus r. myops Forel, 1894: 12 (locus typicus: Terni, Alžir).

Formicina myops Bondroit, 1918: 29.

Lasius flavus myops Müller, 1923: 128; Soudek, 1925: 16; Zimmermann, 1934: 52.

Lasius myops Kutter, 1977: 229, fig. 468; Agosti & Collingwood, 1987b: 282; Seifert, 1983: 2; Petrov, 2008: 249.

PROUČAVANI MATERIJAL: Donji Stoliv, 27. 03. 1991, 26r. (leg. Karaman, G.); Ivanova korita, travnata padina, ispod kamena, 17. 05. 2000, 12r. (leg. Karaman, M.); Ivanova korita, kamenita padina, ispod kamena, 17. 05. 2000, 10r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Bojetići, ivica grabove šume, ispod kamena, 30. 04. 2002, 1r. (leg. Karaman, M.); Crmnica, Limljani, kamenita livada na trasi nekadašnje pruge, ispod kamena, 10. 10. 2001, 1r. (leg. Karaman, M.).

NADMORSKA VISINA: 20–1280 mnm.

Subgenus *Chthonolasius* Ruzskii, 1912

Chthonolasius Ruzskii, 1912: 630.

Typus subgeneris: *Formica umbrata* (Nylander, 1846) na osnovu Emery, 1925c: 232.

Lasius (Chthonolasius) citrinus (Emery, 1922)

Lasius bicornis var. *citrina* Emery, 1922: 12 (locus typicus: Napoli, Italija).

Formica affinis Schenck, 1852: 62 (locus typicus: Njemačka).

Formicina affinis Bondroit, 1918: 31.

Lasius affinis Seifert, 1988: 163, figs. 8, 18, 27, 36.

Lasius citrinus Seifert, 1990: 7; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 57.

LITERATURNI PODACI: Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Aluge, Žabljak.

NADMORSKA VISINA: 1280–1450 mnm.

Lasius (Chthonolasius) distinguendus (Emery, 1916)

Formicina umbrata subsp. *distinguenda* Emery, 1916: 64 (locus typicus: Bologna, Italija).

Lasius umbratus var. *distinguenda* Emery, 1922: 13.

Lasius distinguendus Müller, 1923: 130; Zimmermann, 1934: 52; Seifert, 1988b: 149, figs. 5, 15, 24, 34, 43, 53, 54; Petrov, 1995: 153; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 102.

PROUČAVANI MATERIJAL: Budva, Spas, livada, gnijezdo ispod kamena, 31. 03. 2008, 6r. (leg. Karaman, M.); Ulcinjsko polje, Crveni brije, otvor gnijezda izgrađen od zrnaca zemlje, uz žbun, 12. 06. 2002, 13r. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Zimmermann, 1934: Budva.

Petrov, 1995: Bar; Ulcinj.

Karaman, G. & Karaman, M., 2006: Navotino; Tološko polje.

NADMORSKA VISINA: 20–60 mnm.

Lasius (Chthonolasius) jensi Seifert, 1982

Lasius jensi Seifert, 1982: 85, figs. 1–6, 9, 12, 15, 17, 18–21 (locus typicus: Weddersleben, Njemačka); Seifert, 1988b: 155, figs. 11, 21, 30, 39, 44, 55.

PROUČAVANI MATERIJAL: Rumija, Sutorman, u humusu na ivici šume, 05. 05. 2003, 1r. (leg. Karaman, M.).

NADMORSKA VISINA: 820 mnm.

NAPOMENA: Nova vrsta za faunu Crne Gore.

Lasius (Chthonolasius) umbratus (Nylander, 1846)

Formica umbrata Nylander, 1846: 1048 (locus typicus: Helsinki, Finska).

Formicina umbrata Bondroit, 1918: 29, fig. 18.

Lasius umbratus Wilson, 1955: 150; Seifert, 1988b: 150, figs. 6, 16, 25, 33, 53; Petrov, 1995: 153; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 58.

LITERATURNI PODACI: Petrov, 1995: Ulcinj.

Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Aluge.

NADMORSKA VISINA: 1–1300 mm.

Genus LEPISIOTA Santschi, 1926

Acantholepis Mayr, 1861: 42.

Acantholepis subgenus *Lepisiota* n. subg. Santschi, 1926: 15.

Typus generis: *Plagiolepis rothneyi* Forel, 1894.

Lepisiota frauenfeldi Mayr, 1855

Hypoclinea frauenfeldi Mayr, 1855: 378 (locus typicus: Sinj, Hrvatska).

Acantholepis frauenfeldi Agosti & Collingwood, 1987b: 281.

Lepisiota frauenfeldi Bolton et al., 2006; Petrov, 2008: 249.

NAPOMENA: Petrov (2008) navodi ovu vrstu za Crnu Goru, bez tačnog lokaliteta i drugih podataka.

Lepisiota nigra (Dalla Tore, 1893)

Acantholepis Frauenfeldi Mayr, var. di colore nero Emery, 1878: 46 (locus typicus: ostrvo Kapri, Italija).

Acantholepis Frauenfeldi var. *nigra* Dalla Tore, 1893: 171 (locus typicus: Italija); Emery, 1916: 221; Müller, 1923: 115; Soudek, 1925: 16.

Acantholepis nigra Zimmermann, 1934: 45; Baroni Urbani, 1971: 175; Agosti & Collingwood, 1987b: 281.

Lepisiota nigra Bolton, 1995: 228; Bolton et al., 2006.

PROUČAVANI MATERIJAL: Kamenari, Jeremijino brdo, 12. 08. 1988, 80r. (leg. Karaman, G.); Luštica, Oblatno, makija, 17. 08. 1998, 1r. (leg. Karaman, M.); Trojica, Goražda, sakupljeni na kamenom zidu, 10. 09. 1998, 4r. (leg. Karaman, M.); Miločer, na kamenoj ogradi, 14. 09. 2003, 2r. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Soudek, 1925: Herceg Novi.

Zimmermann, 1934: Igalo; Herceg Novi; Zelenika; Kamenari; Kotor; Budva.

NADMORSKA VISINA: 15–420 mm.

Genus PLAGIOLEPIS Mayr, 1861

Plagiolepis Mayr, 1861: 42.

Typus generis: *Formica pygmaea* Latreille, 1798, na osnovu monotipije.

Plagiolepis pygmaea (Latreille, 1798)

Formica pygmaea Latreille, 1798: 45 (locus typicus: Brive, Francuska).

Plagiolepis pygmaea Müller, 1923: 116; Soudek, 1925: 16; Finzi, 1927a: 10; Zimmermann, 1934: 34; Vogrin, 1955: 17; Agosti & Collingwood, 1987a: 57; 1987b: 280; Petrov, 1995: 153; Karaman, M., 2002: 56; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 103.

PROUČAVANI MATERIJAL: Orjen, Podi, ivica šume, ispod kamena, 19. 07. 2001, 7r., 3m. (leg. Karaman, M.); Orjen, Crkvice, bukova šuma, ispod kamena, 19. 07. 2001, 17r. (leg. Karaman, M.); Kamenari, 09. 08. 1988, 2r. (leg. Karaman, G.); Opatovo, plaža, 13. 07. 1991, 1ž. (leg. Karaman, G.); Lepetani, juli 1986, 2r., 1m. (leg. Karaman, G.); Lepetani, u zemlji, 16. 08. 1987, 52r., 1ž. (leg. Karaman, G.); Lepetani, grijezdo u zemlji, ispod kamena, 16. 08. 1987, 6r., 1m. (leg. Karaman, G.); Gornji Stoliv, u šumi kestena, 21. 08. 1987, 11r., 1ž. U grijezdu su nađeni i 50ž. i 9m. parazitske vrste *Plagiolepis xene*, (leg. Karaman, G.); Gornji Stoliv, u kestenovoj šumi, 21. 08. 1987, 1r. (leg. Karaman, G.); Tivat, 06. 07. 1991, 10r., 31m., (leg. Karaman, G.); Tivat, 06. 07. 1991, 7r., 3m., (leg. Karaman, G.); Žekova glava, livada na obali vještačkog jezera, grijezdo u zemlji, 27. 10. 2005, 195r., 4ž. (leg. Karaman, M.); Trsteno, grijezdo nije nađeno, sakupljen na putu, 15. 07. 2003, 1r. (leg. Karaman, M.); Trsteno, makija, grijezdo ispod kamena, u zemlji, 12. 05. 2004, 1r., 2ž. (leg. Karaman, M.); Trsteno, ivica makije, ispod kamena, u zemlji, 05. 04. 2006, 24r., 5ž. (leg. Karaman, M.); Jaz, sakupljeni u humusu na ivici livade, uz betonski zid, 12. 05. 2004, 8r., 2ž. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Dubovik, kamenita padina, grijezdo ispod kamena, 30. 04. 2002, 138r., 17ž. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Dubovik, kamenita livada, grijezdo ispod kamena u zemlji, 26. 05. 2005, 39r., 3ž. (leg. Karaman, M.); Bećići, 21. 07. 1997, 1r. (leg. Č. Ivanović); Reževići, pored puta, grijezdo ispod kamena, 20. 04. 1997, 69r. (leg. Karaman, M.); Sveti Stefan, mješovita šuma bora, hrasta i masline, grijezdo u pukotini stijene, 09. 06. 1999, 10r. (leg. Karaman, M.); Skadarsko jezero, Mala Čakovica, kamenjar, 04. 06. 2000, 2r. (leg. Karaman, M.); Rijeka Crnojevića, grabova šuma, grijezdo ispod kamena u zemlji. Ispod istog kamena je i grijezdo vrste *Camponotus aethiops*. Nakon podizanja kamena jedinke su se izmiješale i međusobno napadale, 13. 05. 1999, 17r., 4ž. (leg. Karaman, M.); Virpazar, ivica livade uz čempresovu šumu, ispod kamena, 02. 04. 2003, 31r. (leg. Karaman, M.); Crmnica, Gornji Limljani, kamenita livada, grijez-

do uz ivicu šumarka ispod kamena, 10. 10. 2001, 7r. (leg. Karaman, M.); Crmnica, Limljani, grabova šuma, ispod kamena, 01. 04. 2002, 52r. (leg. Karaman, M.); Crmnica, Limljani, gnijezdo ispod kamena, pored puta, 02. 04. 2003, 49r., 6ž. (leg. Karaman, M.); Rumija, Sutorman, bukova šuma, gnijezdo ispod kamena, 07. 09. 2001, 9r. (leg. Karaman, M.); Sutorman, šumarak, ispod kamena, 02. 04. 2003, 27r. (leg. Karaman, M.); Skadarsko jezero, Seoca, ivica livade, ispod mahovine u zemlji, 05. 05. 2003, 6r. (leg. Karaman, M.); Miločer, prorijedena hrastova šuma, ispod kamena, 15. 09. 2003, 21r. (leg. Karaman, M.); Ulcinj, borova šuma na litici iznad mora, ispod kamena u zemlji, 08. 05. 1998, 68r., 3ž. (leg. Karaman, M.); Ulcinj, borova šuma, gnijezdo ispod kamena, 09. 05. 2000, 38r. (leg. Karaman, M.); uvala Utjeha, Ulcinj, 2009 (Bračko, pers. com.).

LITERATURNI PODACI: Müller, 1923: Herceg Novi; Tivat.

Soudek, 1925: Savina.

Zimmermann, 1934: Sutorina; Igalo; Topla; Trebesin; Kameno; Manastir Savina; Zelenika; Kotor; Budva.

Petrov, 1995: Ulcinj.

Karaman, G. & Karaman, M., 2006: put Podgorica – Medun; ušće rijeke Zete; Beri; Malo Brdo; Podgorica; Navotino; Manastir Ostrog; Fundina (Kuči); Aluminijumski kombinat Podgorica; Ledenice; pored puta Han-Crkvice; Cetinje; Šavnik; Manastir Dajbabe; Dajbabska gora; Ljubović; Virpazar; Medun (Kuči); Tuzi.

NADMORSKA VISINA: 10–930 mm.

Plagiolepis taurica Santschi, 1920

Plagiolepis maura var. *taurica* Santschi, 1920: 171 (locus typicus: Krim, Ukrayina).

Plagiolepis vindobonensis Lomnicki, 1925: 77 (locus typicus: Austrija); Baroni Urbani, 1971: 172; Collingwood, 1979: 110; Kutter, 1977: 189; Atanassov & Dlusskii, 1992: 203, fig: 59e; Petrov, 1993: 7P; Karaman, M., 1999: 101, fig. 10; Karaman, M., 2004: 88; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 104.

Plagiolepis tauricus Radchenko 1989: 155 stat. n.; Radchenko 1996a: 185.

Plagiolepis taurica Bolton et al., 2006.

PROUČAVANI MATERIJAL: Tivatsko polje, gnijezdo ispod kamena, na obali, 06.1994, 23r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Krstac, borova šuma, gnijezdo ispod kamena, 30. 04. 2002, 23r., 4ž. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Jezerski vrh, sakupljeni na kamenju, 16. 05. 2000, 2r. (leg. Karaman, M.); Lovćen, Dubovik, kamenita padina, ispod kamena, 15. 03. 2002, 61r. (leg. Karaman, M.); Vrsuta, vrh, kameniti plato,

gnijezdo ispod kamena, 21. 03. 2002, 62r. (leg. Karaman, M.); Gornji Štoj, gnijezdo u pjeskovitoj zemlji, 20. 04. 1997, 12r. (leg. Karaman, M.).

LITERATURNI PODACI: Petrov, 1993: Budva.

Karaman, G. & Karaman, M., 2006: Podgorica; Dahna.

NADMORSKA VISINA: 0.5–1600 mm.

Plagiolepis xene Stärcke, 1936

Plagiolepis xene Stärcke, 1936: 279 (locus typicus: Italija); Kutter, 1952: 61 (opis mužjaka); Espadaler & Cagniant, 1991: 351.

PROUČAVANI MATERIJAL: Gornji Stoliv, u šumi kestena, u gnijezdu vrste domaćina *Plagiolepis pygmaea*, 21. 08. 1987, 50ž., 9m. (leg. Karaman, G.).

LITERATURNI PODACI: Petrov, 1993: Budva.

NADMORSKA VISINA: 10–270 mm.

Genus POLYERGUS Latreille, 1804

Polyergus Latreille, 1804: 179.

Typus generis: *Formica rufescens* (Latreille, 1798).

Polyergus rufescens (Latreille, 1798)

Formica rufescens Latreille, 1798: 44 (locus typicus: Brive, Francuska).

Polyergus rufescens Latreille, 1804: 179; Karaman, G. & Karaman, M., 2005: 61.

LITERATURNI PODACI: Karaman, G. & Karaman, M., 2005: Vrela.

NADMORSKA VISINA: 1310 mm.

Genus PRENOLEPIS Mayr, 1861

Prenolepis Mayr, 1861: 52;

Typus generis: *Tapinoma nitens* Mayr, 1853, na osnovu Bigham, 1903: 325.

Prenolepis nitens (Mayr, 1853)

Tapinoma nitens Mayr, 1853: 144 (locus typicus: Laibach [=Ljubljana], Slovenija).

Prenolepis nitens Müller, 1923: 117; Zimmermann, 1934: 46; Baroni Urbani, 1971: 198; Karaman, G. & Karaman, M., 2006: 104.

PROUČAVANI MATERIJAL: Donji Stoliv, 27. 03. 1991, 9r. (leg. Karaman, G.); Gornji Stoliv, 10. 05. 1989, 8r. (leg. Karaman, G.); Lovćen, Kaluđerovići, gnijezdo ispod kamena na kamenitoj livadi. Ispod istog kamena je i gnijezdo *Aphaenogaster finzi*, 15. 03. 2002, 6r. (leg. Karaman, M.); Budva, Spas, u makiji, gnijezdo nije nađeno 15. 03. 2002, 7r. (leg. Karaman, M.); Crmnica, Gornji Limljani, grabova šuma, u humusu, 10. 10. 2001, 12r. (leg. Karaman, M.); Crmnica, Gornji Limljani, mješovita listopadna šuma, na drvetu, 01. 04. 2002, 9r. (leg. Karaman, M.); Skadar-sko jezero, Seoca, Rajca, žbunasta gusta vegetacija na krečnjačkim stijenama, gnijezdo nije nađeno, 05. 05. 2003, 2r. (leg. Karaman, M.); Rumija, Mali Mikulići, livada, gnijezdo između korijena trave, 25. 04. 2006, 6r. (leg. Karaman, M.); Rumija, Ostros, kestenova šuma, među opalim lišćem, 08. 05. 2007, 1r. (leg. Karaman, M.); Ulcinj, rijetka borova šuma na stijenama iznad obale mora, 08. 05. 1998, 1r. (leg. Karaman, M.); Uvala Utjeha, Ulcinj, 2009 (Bračko, pers. com.).

LITERATURNI PODACI: Zimmermann, 1934: Kotor.

Karaman, G. & Karaman, M., 2006: brdo Selišta; Fundina (Kuči); Medun (Kuči).

NADMORSKA VISINA: 15–400 mm.

PROBLEMATIČNI I SPORNI TAKSONI

Postoji niz taksona citiranih za teritoriju Crne Gore, a koje nismo uključili u katalog vrsta iz različitih razloga.

Cardiocondyla dalmatica Soudek, 1925

Cardiocondyla elegans var. *dalmatica* Soudek, 1925: 34 (locus typicus: Herceg Novi, Crna Gora); Zimmermann, 1934: 20.

LITERATURNI PODACI: Soudek, 1925: Herceg-Novi.

NAPOMENA: *Cardiocondyla dalmatica* je mlađi sinonim od *C. elegans* Emery, 1869, na osnovu Radchenko (1995), Seifert (2003) i Bolton et al. (2006).

Crematogaster scutellaris (Olivier, 1792)

Formica scutellaris Olivier, 1792: 497 (locus typicus: Francuska).

Crematogaster scutellaris Petrov, 2008: 248.

NAPOMENA: Na osnovu Karaman, M. (in press) Crnu Goru nastanjuje isključivo *C. schmidti*.

Crematogaster sordidula mayri (Mayr, 1853)

Acrocoelia mayri Mayr, 1853: 114 (locus typicus: Zadar).

Crematogaster sordidula mayri Zimmermann, 1934: 26; Karaman, M., 1999: 96.

PROUČAVANI MATERIJAL: Šipije, Vrmac, 30. 04. 1994, 15r. (leg. Karaman, M.); Morinj, 11. 06. 1998, 1r. (leg. Karaman, M.);

LITERATURNI PODACI: Zimmermann, 1934: Sutorina; Topla; Trebesin; Savina; Zeleznika; Kotor; Budva.

NAPOMENA: *Crematogaster sordidula mayri* je mlađi sinonim od *C. sordidula sordidula*, na osnovu Bolton et al. (2006) i Karaman, M. (in press).

Temnothorax carinthiacus (Bernard, 1957)

Leptothorax carinthiacus Bernard, 1957: 46 (locus typicus: Austrija); Karaman, M., 2004: 86; Petrov, 2008: 248.

NAPOMENA: *Temnothorax carinthiacus* je mlađi sinonim od *Temnothorax sordidulus sordidulus* (Müller, 1923), na osnovu Bolton et al. (2006).

Temnothorax rogeri (Emery, 1869)

Temnothorax rogeri Emery, 1869a: 18 (locus typicus: Grčka).

Temnothorax recedens rogeri Zimmermann, 1934: 29.

Leptothorax rogeri Petrov, 2008: 248.

LITERATURNI PODACI: Zimmermann, 1934: Savina; Petrov, 2008.

NAPOMENA: *Temnothorax rogeri* je mlađi sinonim od *T. recedens*, na osnovu Bolton et al. (2006).

Temnothorax kraussei (Emery, 1916)

Leptothorax angustulus var. *kraussei* Emery, 1916: 175 (locus typicus: Sardinia).

Leptothorax kraussei Karaman, M. et al., 1998: 47; Karaman, M., 2004: 86; Petrov, 2008: 248.

PROUČAVANI MATERIJAL: Verige, 25. 06. 1995, 1r. (leg. Karaman, M.).

NAPOMENA: Vidjeti u taksonomskom dijelu pod *Temnothorax* sp.

Temnothorax nylanderi (Foerster, 1850)

Myrmica nylanderi Foerster, 1850: 53 (locus typicus: Njemačka).

Leptothorax nylanderi Petrov, 1995: 153; 2008: 248; Karaman, M., 1999: 97.

NAPOMENA: Nalazi *Leptothorax nylanderi* u Crnoj Gori (Petrov, 1995; 2000; Karaman, M., 1999) i Balkanu uopšte, odnose se na vrstu *T. crassispinus* (Karavaiev, 1926). Vidjeti napomene pod *Temnothorax crassispinus*.

Messor meridionalis (André, 1883)

Aphaenogaster barbara var. *meridionalis* André, 1883: 355 (locus typicus: Grčka).

Messor meridionalis Müller, 1923: 64; Petrov, 1993: 7P.

NAPOMENA: Na osnovu opisa ove vrste u Müller (1923) njegovi uzorci odgovaraju radnicima vrste *M. wasmanni* Krause, 1910. Vidjeti napomene za vrstu *Messor wasmanni*.

Messor mutica (Nylander, 1849)

Myrmica mutica Nylander, 1849: 39 (locus typicus: južna Rusija).

LITERATURNI PODACI: Petrov, 1993: Budva.

NAPOMENA: *M. mutica* je mlađi sinonim od *M. structor* (vidjeti napomene o statusu taksona *mutica* i *structor* pod *Messor structor*).

Myrmoxenus microcelatus (Soudek, 1925)

Myrmetaerus microcellatus Soudek, 1925: 14 (locus typicus: Savina, Crna Gora); Zimmermann, 1934: 35.

Epymirma microcelatus Petrov, 2008: 248.

NAPOMENA: *Myrmoxenus microcelatus* je mlađi sinonim od *Myrmoxenus gordiagini* Ruzskii, 1902, na osnovu Bolton et al. (2006).

Tetramorium debilis Emery, 1924

Tetramorium caespitum var. *debilis* Emery, 1924: 276 (locus typicus: Egypt).

Tetramorium caespitum debile Zimmermann, 1934: 37.

NAPOMENA: *T. debilis* je mlađi sinonim od *T. taueret* Bolton, 1995, na osnovu Bolton et al. (2006).

Bothriomyrmex meridionalis (Roger, 1863)

Tapinoma meridionale Roger, 1863: 165.

Bothriomyrmex meridionalis Karaman, M., 1999: 101.

NAPOMENA: Nalaz ove vrste u Karaman (1999) odnosi se na sestrinsku vrstu *B. adriacus*. Smatramo da se i ostali navodi *B. meridionalis* za Crnu Goru (Müller, 1923; Zimmermann, 1934; Petrov, 1993, 1995, 2008) odnose na vrstu *B. adriacus*.

Linepithema humile Mayr, 1868

Hypoclinea humilis Mayr, 1868: 164 (locus typicus: Argentina).
nec *Linepithema humile* Karaman, M. et al., 1998: 48.

Camponotus pilicornis Roger, 1859

Formica marginata var. *pilicornis* Roger, 1859: 228 (locus typicus: Španija).
nec *Camponotus pilicornis* Karaman, M., 1999: 103. [= *Camponotus aethiops*]

PROUČAVANI MATERIJAL: Činovica, avgust 1988, 1r. (leg. Karaman, G.); Lepetani, 16. 08. 1995, 1r. (leg. Karaman, M.).

Lepisiota caucasica (Santschi, 1917)

Acantholepis frauenfeldi var. *caucasica* Santschi, 1917: 43 (locus typicus: Kavkaz).
Lepisiota caucasica Petrov, 2008: 249.

LITERATURNI PODACI: Petrov, 2008: lokalitet, datum, legator nepoznati.

NAPOMENA: *L. caucasica* je mlađi sinonim od *L. frauenfeldi* (Mayr, 1855), na osnovu Bolton et al. (2006).

ZAKLJUČAK

Istraživanja faune mrava Crne Gore rade na crnogorskom primorju. Samo tri rada (Petrov, 1995; Karaman, G. & Karaman, M., 2005; Karaman, M. & Karaman, G., 2006) sadrže podatke istraživanja iz centralnog i sjevernog dijela Crne Gore. Rezultat toga je mnogo veći broj registrovanih vrsta u južnom dijelu Crne Gore (97 vrsta), u odnosu na sjeverni (48 vrsta) i centralni dio (51 vrsta). Za neke vrste [*Aphaenogaster gibbosa*, *Aphaenogaster sicula*, *Aphaenogaster subterraneoides*, *Crematogaster loretii*, *Leptothorax muscorum*, *Messor ebeninus*, *Messor minor*, *Myrmica speciooides*, *Myrmica sulcinodis*, *Pheidole megacephala*, *Solenopsis latro*, *Tetramorium bicarinatum*, *Tetramorium lucidulum*, *Tetramorium moravicum*, *Bothriomyrmex gibbus*, *Bothriomyrmex syrius*, *Formica gagatoides*, *Formica bruni*, *Lepisiota frauenfeldi*] koji se navode u Petrov (2000; 2008) i Schultz & Seifert (2007) lokalitet je nepoznat.

Katalog sadrži 140 vrsta do sada registrovanih na teritoriji Crne Gore. Po prvi put se 9 vrsta navodi za faunu mrava Crne Gore: *Proceratium melinum* (Roger, 1860); *Aphaenogaster sangiorgii* Emery, 1901; *Temnothorax nigriceps* Mayr, 1855; *Temnothorax saxonicus* (Seifert, 1995); *Temnothorax tuberum* (Fabricius, 1775); *Messor aralocaspicus* (Ruzsky, 1902); *Solenopsis banyulensis* Bernard, 1950; *Tapinoma simrothi* Krausse, 1911 i *Lasius jensi* Seifert, 1982. U nove za faunu ne uključujemo, nedeterminisane do nivoa vrste, uzorke *Temnothorax* sp.

Na osnovu sopstvenih istraživanja potvrdili smo validnost sinonimizacije *Lasius alienus illyricus* Zimmermann, 1934 sa *Lasius emarginatus* (Olivier, 1792). Do sada su je drugi autori sinonimizirali ili sa *L. alienus* ili *L. emarginatus*. Takođe, našim istraživanjima utvrdili smo da se *Messor muticus* ne može izdvojiti kao posebna vrsta, već je mlađi sinonim od *Messor structor*. Potvrdili smo da se takson tretiran kao podvrsta *Crematogaster sordidula mayri* morfološki ne razlikuje od tipske vrste i da je mlađi sinonim od *Crematogaster sordidula sordidula*.

Do sada su na teritoriji Slovenije nađene 132 vrste (Bračko, 2007), Hrvatske 140 (Bračko, 2006), Srbije 141 (Petrov, 2004), Makedonije 78 (Karaman, M., 2009), Bugarske 108 (Atanassov & Dlusskii, 1992), Grčke 257 (Legakis, pers. comm.), Bosne i Hercegovine 74 (Vesnić & Lelo, 2008) Albanije 29 vrsta (Agosti & Collingwood, 1987a). Analizirajući diverzitet faune mrava okolnih područja, možemo očekivati oko 180 vrsta u Crnoj Gori.

CONCLUSION

The fauna of Formicidae (Insecta: Hymenoptera) in Crna Gora (Montenegro) has been investigated only partially, and mainly the localities from the Adriatic coast were mentioned. Three papers only (Petrov, 1995; Karaman, G. & Karaman, M., 2005; Karaman, M. & Karaman, G., 2006) include data about ant fauna from central and northern part of Crna Gora. As a result more species are recorded in southern part (97 species) in compare with central (51 species) and northern (48 species) part of Crna Gora. Data about some species [*Aphaenogaster gibbosa*, *Aphaenogaster sicula*, *Aphaenogaster subterraneoides*, *Crematogaster lorteti*, *Leptothorax muscorum*, *Messor ebeinus*, *Messor minor*, *Myrmica specioides*, *Myrmica sulcinodis*, *Pheidole megacephala*, *Solenopsis latro*, *Tetramorium bicarinatum*, *Tetramorium lucidulum*, *Tetramorium moravicum*, *Bothriomyrmex gibbus*, *Bothriomyrmex syrius*, *Formica gagatoides*, *Formica bruni*, *Lepisiota frauenfeldii*], mentioned in Petrov (2000; 2008) and Schultz & Seifert (2007), did not include names of localities.

A total of 140 species, belonging to four subfamilies (Ponerinae, Myrmicinae, Dolichoderinae and Formicinae) is documented to date in Crna Gora (Montenegro). Among them, 9 species are new for the fauna of Crna Gora: *Proceratium melinum* (Roger, 1860); *Aphaenogaster sangiorgii* Emery, 1901; *Temnothorax nigriceps* Mayr, 1855; *Temnothorax saxonicus* (Seifert, 1995); *Temnothorax tuberum* (Fabricius, 1775); *Messor aralocaspicus* (Ruzsky, 1902); *Solenopsis banyulensis* Bernard, 1950; *Tapinoma simrothi* Krausse, 1911 and *Lasius jensi* Seifert, 1982.

Our investigation confirms validity of synonymisation of *Lasius alienus illyricus* Zimmermann, 1934 with *Lasius emarginatus* (Olivier, 1792). Some authors synonymised it with *Lasius alienus*, or with *Lasius emarginatus*. Our investigation confirms that *Messor muticus* (Nylander, 1849) is not distinct species, but junior synonym of *Messor structor* Latreille, 1798. The taxon treated as subspecies *Crematogaster sordidula mayri* Zimmermann, 1934 has not morphological differences in compare with the type species and it is a junior synonym of *Crematogaster sordidula sordidula* (Nylander, 1849).

The number of ant species recorded for the territories of adjacent countries is: Albania 29 (Agosti & Collingwood, 1987a), Bosnia & Herzegovina 74 (Vesnić & Lelo, 2008), Bulgaria 108 (Atanassov & Dlusskii, 1992), Croatia 140 (Bračko, 2006), Greece 257 (Legakis, pers. comm.), Macedonia 78 (Karaman, M., 2009), Serbia 141 (Petrov, 2004) and Slovenia 132 (Bračko, 2007). Assaying the diversity of ant fauna of adjacent regions, we expect on the territory of Crna Gora (Montenegro) the presence of about 180 ant species.

ZAHVALNOST

Ovaj katalog je realizovan zahvaljujući sredstvima odobrenim od Crnogorske akademije nauka i umjetnosti, Odjeljenje prirodnih nauka. Akademiku Prof. Dr. Karaman Gordanu dugujem zahvalnost i zbog ustupanja svoje kolekcije mrava, čime je u velikoj mjeri doprinio da ovaj katalog bude potpuniji. Zahvaljujem se i Gregoru Bračku (Ljubljana, Slovenija) na ustupljenim rezultatima istraživanja mrava slovenačkih studenata na crnogorskem primorju, tokom proljeća 2009.

LITERATURA

- AGOSTI, D. & COLLINGWOOD, C. A. 1987a: A provisional list of the Balkan ants (Hym., Formicidae) and the key to the worker caste. I. Synonomic list. – *Bulletin de la Société Entomologique Suisse*, **60**: 51–62.
- AGOSTI, D. & COLLINGWOOD, C. A. 1987b: A provisional list of the Balkan ants (Hym., Formicidae) with a key to the worker caste. II. Key to the worker caste, including the European species without the Iberian. – *Bulletin de la Société Entomologique Suisse*, **60**: 261–293.
- ALONSO, L. E. & AGOSTI, D. 2000: Biodiversity studies, monitoring, and ants: an overview. Pages 1–8 In: Agosti, D., J. D. Majer, L. E. Alonso & Schultz, T. R. Ants: standard methods for measuring and monitoring biodiversity. – *Smithsonian Institution Press*, Washington, DC. 280 pp.
- ANDRÈ, E. 1882: Les fourmis. [part]. Pp. 153–232 in: André, Edm. 1881–1886. Species des Hyménoptères d'Europe et d'Algérie. Tome Deuxième. Beaune: Edmond André, 919 + 48 pp.
- ANDRÈ, E. 1883: Les fourmis. [part]. Pp. 281–344 in: André, Edm. 1881–1886. Species des Hyménoptères d'Europe et d'Algérie. Tome Deuxième. Beaune: Edmond André, 919 + 48 pp.
- ARNOLDI, K. 1976: Obzor roda *Aphaenogaster* (Hymenoptera, Formicidae) SSSR. – *Zoologicheskii Zhurnal*, **55** (7): 1019–1025.
- ARNOLDI, K. V. 1977: Obzor muravev roda *Messor* (Hymenoptera, Formicidae) fauni SSSR. – *Zoologicheskii Zhurnal*, **56** (11): 1637–1648.
- ATANASSOV, N. & DLUSSKII, G. M. 1992: Fauna Bulgarica (Hymenoptera, Formicidae). – *Aebidus Academiae Scientiarum Bulgaricae*, Sofia, **22**: 1–311.
- BARONI URBANI, C. 1964: Studi sulla mirmecofauna d'Italia II. Formiche di Sicilia. – *Atti della Accademia Gioenia di Scienze Naturali in Catania*, **16** (6): 25–66.

- BARONI URBANI, C. 1971: Catalogo delle specie fi Formicidae d'Italia. (Studi sulla Mirmecofauna d'Italia. X). – *Memorie della Societa Entomologica Italiana*, **50**: 5–287.
- BEATTIE, A. J. 1985: The Evolutionary Ecology of Ant-plant Mutualisms. – *Cambridge University Press*, New York, 177pp.
- BERNARD, F. 1950: Notes sur les Fourmis de France. II. Peuplement des montagnes meridionales. – *Annales de la Societi Entomologique de France*, **115**: 1–36.
- BERNARD, F. 1957: Note sur quelques Leptothorax d'Europe centrale avec description de *L. carinthiacus*, sp. (Hym., Formicidae). – *Bulletin de la Societi Entomologique de France*, **62**: 46–53.
- BERNARD, F. 1968: Faune de l'Europe et du bassin Mediterraneen 3. Les fourmis (Hymenoptera Formicidae) d'Europe occidentale et septentrionale. – *Masson et Cie*, Paris. 411 pp.
- BERNARD, F. 1977: Revision des *Diplorhoptrum* de France, fourmis plus differentiees par l'ecologie que par leurs formes (Hymenoptera, Formicidae). – *Annales de la Societi Entomologique de France* (N. S.), **13**: 543–577.
- BERNARD, F. 1979: *Messor carthagiensis* n. sp., de Tunis, et revision des *Messor* du groupe *Barbara*. – *Bulletin de la Societe entomologique de France*, **84**: 265–269.
- BEŠIĆ, Z. 1975: Geologija Crne Gore. Stratifikacija i facijalni sastav Crne Gore. – *Društvo za nauku i umjetn. Crne Gore*, posebna izdanja, knj. 2, *Odjeljenje prirodnih nauka*, knj. 2, **1** (1): 195–220.
- BINGHAM, C. T. 1903: The fauna of British India, including Ceylon and Burma. Hymenoptera, Vol. II. Ants and Cuckoo-wasps. – *London: Taylor and Francis*, 506 pp.
- BOLTON, B. 1987: A revision of the *Solenopsis* genus-group and revision of Afrotropical *Monomorium* Mayr ((Hymenoptera, Formicidae). – *Bulletin of the British Museum (Natural History) Entomology*, **54** (3): 236–452.
- BOLTON, B. 1995: A New General Catalogue of the Ants of the World. – *Harward University Press*, Cambridge, Mass., London, 504 pp.
- BOLTON, B. 1999: Ant genera of the tribe Dacetonini (Hymenoptera: Formicidae). – *Journal of Natural History*, **33**: 1639–1689.
- BOLTON, B. 2003: Synopsis and classification of Formicidae. – *Memoirs of the American Entomological Institute*, **71**: 1–370.

- BOLTON, B., ALPERT, G., WARD, P. S. & NASKRECKI, P. 2006: Bolton's Catalogue of Ants of the World: 1758–2005. – *Harvard University Press*, Cambridge, Massachusetts, London. Database available on CD-ROM.
- BONDROIT, J. 1917: Diagnoses de trois nouveaux Formica d'Europe. – *Bulletin de la Societé Entomologique de France*, **1917**: 186–188.
- BONDROIT, C. 1918: Les Fourmis de France et de Belgique. – *Annales de la Société Entomologique de France*, **87**: 1–174.
- BONDROIT, C. 1920: Notes diverses sur les fourmis d'Europe. – *Annales de la Société Entomologique de Belgique*, **59**: 143–158.
- BRAČKO, G. 2003: New species for the ant fauna of Slovenia (Hymenoptera: Formicidae). – *Natura Sloveniae*, Ljubljana, **5** (1): 17–25.
- BRAČKO, G. 2006: Review of the ant fauna (Hymenoptera: Formicidae) of Croatia. – *Acta Entomologica Slovenica*, Ljubljana, **14** (2): 131–156.
- BRAČKO, G. 2007: Checklist of the ants of Slovenia (Hymenoptera: Formicidae). – *Natura Sloveniae*, Ljubljana, **9** (1): 15–24.
- BROWN, W. L. 1953: Revisionary studies in the ant tribe Dacetini. – *American Midland Naturalist*, **50**: 1–137.
- BROWN, W. L. 1958: Contributions toward a reclassification of the Formicidae. II. Tribe Ectatommini (Hymenoptera). – *Bulletin of the Museum of Comparative Zoology of Harvard College*, **118** (5): 175–362.
- BUSCHINGER, A., WINTER, U. & FABER, W. 1983: The biology of *Myrmoxenus gordiagini* Ruzsky, a slave-making ant (Hymenoptera, Formicidae). – *Psyche*, **90** (4): 335–342.
- CAGNIANT, H. 1962: Etude de quelques fourmis marocaines. Statistique provisoire des Formicidae du Maroc. – *Bulletin de la Societi d'Histoire Naturelle de l'Afrique du Nord*, **53**: 83–118.
- CASEVITZ-WEULERSSE, J. 1990: Etude systematique de la myrmecofaune corse (hymenoptera, Formicidae) (Deuxieme partie). – *Bulletin du Muséum National d'Histoire Naturelle. Section A, Zoologie, biologie et écologie animales*, Paris, **4** (12), sec. A (2): 415–442.
- COBELLI, R. 1906: Le formiche del Promontorio di Sezza (Istria). – *Verhandlungen der Kaiserlich-Königlichen Zoologisch-Botanischen Gesellschaft in Wien*, **56**: 477–480.

- COLLINGWOOD, C. A. & YARROW, H. H. 1969: A survey of Iberian Formicidae. – *EOS Revista Española de Entomología*, **44**: 53–101.
- COLLINGWOOD, C. A. 1978: A provisional list of Iberian Formicidae with a key to the worker caste (Hym., Form.). – *EOS Revista Española de Entomología*, **52**: 65–95 (1976).
- COLLINGWOOD, C. A. 1979: The Formicidae (Hymenoptera) of Fennoscandinavia and Danmark. – *Fauna Entomologica Scandinavica*, **8**: 1–268.
- COLLINGWOOD, C. A. 1993: A comparative study of the ant fauna of five Greek island. – *Biologia Gallo-hellenica*, **20** (1): 191–197.
- COLLINGWOOD, C. A. & AGOSTI, D. 1996: Formicidae (Insecta: Hymenoptera) of Saudi Arabia (Part 2). – *Fauna of Saudi Arabia*, **15**: 300–385.
- Csősz, S. & SEIFERT, B. 2003: *Ponera testacea* Emery, 1895 stat. n. – a sister species of *P. coarctata* (Latreille, 1802) (Hymenoptera, Formicidae). – *Acta Zoologica Academiae Scientiarum Hungaricae*, **49** (3): 211–223.
- Csosz, S. & MARKO, B. 2004: Redescription of *Tetramorium hungaricum* Roszler, 1935, a related species of *T. caespitum* (Linnaeus, 1758) (Hymenoptera: Formicidae). – *Myrmecologische Nachrichten*, Vienna, **6**: 49–59.
- CURTIS, J. 1829: British entomology; being illustrations and descriptions of the genera of insects found in Great Britain and Ireland. – E. Ellis and Co., London, **6**: 242–288.
- DALLA TORRE, C. G. 1893: Catalogus Hymenopterum, hucusque descriptorum systematicus et synonymicus. – *Lipsiae*, **7**: 1–289.
- DLUSSKII, G. M. 1967: Ants of the genus *Formica* (=Muravi roda *Formica*). Biology, practical significance and utilization, tables for determination. – Institut Morfoložii Zhivotnyh, Akademiya Nauk SSSR, Moscow, 236 pp.
- DLUSSKII, G. M. & SOYUNOV, O. S. 1988: Muravi roda *Temnothorax* Mayr SSSR. – *Izvestia Akademii Nauk Turkmenskoj SSR, Seria Biologicheskikh Nauk*, 1–504.
- DUBOIS, M. 1998: A Revision of the Ant Genus *Stenamma* in the Palaearctic and Oriental regions. – *Sociobiology*, **32** (2): 193–403.
- EMERY, C. 1869a: Enumerazione dei Formicidi che rinvengansi nei contorni di Napoli. – *Annali dell'Accademia degli Aspiranti Naturalisti*, **2** (2): 1–26.
- EMERY, C. 1869b: Descrizione di una nuova formica italiana. – *Annuario del Museo Zootecnico della R. Università di Napoli*, **5**: 117–118.

- EMERY, C. 1870: Studi mirmecologici. – *Bollettino della Società Entomologica Italiana*, **2**: 193–201.
- EMERY, C. 1875: Ueber hypogaeische Ameisen. – *Stettiner Entomologische Zeitung*, **37**: 71–76.
- EMERY, C. 1878: Catalogo delle Formiche. Esistenti nelle collezioni del Museo civico di Genova. II. Formiche dell'Europa e delle regioni limitrofe in Africa e in Asia. – *Annali del Museo Civico di Storia Naturale di Genova*, **12**: 43–59.
- EMERY, C. 1881: Viaggio ad Assab nel Mar Rosso, dei signori G. Doria ed O. Beccari con il R. Avviso (Esploratore) dal 16 Nov 1879 al 26 Feb 1880. I. Formiche. – *Annali del Museo Civico di Storia Naturale di Genova*, **16**: 525–535.
- EMERY, C. 1895a: Sopra alcune formiche della fauna mediterranea. – *Memorie della R. Accademia delle Scienze dell'Istituto di Bologna*, **5** (5): 291–307.
- EMERY, C. 1895b: Beiträge zur Kenntniss der nordamerikanischen Ameisenfauna. (Schluss.) – *Zoologische Jahrbücher Abteilung für Systematik Ökologie und Geographie der Tiere*, **8**: 257–360.
- EMERY, C. 1898: Beiträge zur Kenntnis der paläarktischen Ameisen. – *Öfversigt af Finska Vetenskaps-Societetens Förhandlingar*, **20**: 124–151.
- EMERY, C. 1901: Spicilegio mirmecologico. Formiche raccolte in Cefalonia dal Dott. Domenico Sangiorgi. – *Bullettino della Società Entomologica Italiana*, Firenze, **33**: 57–59.
- EMERY, C. 1908: Beiträge zur Monographie der Formiciden des palearktischen Faunengebietes. I. and II. – *Deutsche Entomologische Zeitschrift*, Berlin, pp. 165–205.
- EMERY, C. 1908a: Beiträge zur Monographie der Formiciden des palearktischen Faunengebietes. III. – *Deutsche Entomologische Zeitschrift*, Berlin, pp. 305–338.
- EMERY, C. 1908b: Beiträge zur Monographie der Formiciden des palearktischen Faunengebietes. Teil. III. – *Deutsche Entomologische Zeitschrift*, Berlin, **4**: 437–465.
- EMERY, C. 1908c: Beiträge zur Monographie der Formiciden des palearktischen Faunengebietes. Teil V. – *Deutsche Entomologische Zeitschrift*, Berlin, pp. 663–686.
- EMERY, C. in Cecconi, G. 1908d: Contributo alla fauna delle Isole Tremiti. – *Bullettino dei Musei di Zoologia ed Anatomia Comparata della R. Università di Torino*, **23** (583): 1–53.

- EMERY, C. 1909a: Beiträge zur Monographie der Formiciden des palearktischen Faunengebietes. Teil VI. *Cardiocondyla. Solenopsis. Oligomyrmex.* – *Deutsche Entomologische Zeitschrift*, Berlin, 2: 19–37.
- EMERY, C. 1909b: Beiträge zur Monographie der Formiciden des paläarktischen Faunengebietes. Teil VII. *Formica.* – *Deutsche Entomologische Zeitschrift*, Berlin, 2: 179–204.
- EMERY, C. 1909c: Beiträge zur Monographie der Formiciden des paläarktischen Faunengebietes. Teil VIII. Ponerinae. – *Deutsche Entomologische Zeitschrift*, Berlin, 7: 355–376.
- EMERY, C. 1909d: Beiträge zur Monographie der Formiciden des paläarktischen Faunengebietes. Teil IX. *Tetramorium.* – *Deutsche Entomologische Zeitschrift*, Berlin, 6: 695–712.
- EMERY, C. 1910: Beiträge zur Monographie der Formiciden des paläarktischen Faunengebietes. Teil X. – *Deutsche Entomologische Zeitschrift*, Berlin, 127–132.
- EMERY, C. 1912: Beiträge zur Monographie der Formiciden des paläarktischen Faunengebietes. Teil 11. – *Deutsche Entomologische Zeitschrift*, Berlin, 1910: 651–672.
- EMERY, C. 1914: Wissenschaftliche Ergebnisse der Bearbeitung von Leonhard's Sammlungen, 5. Südeuropäische Ameisen. – *Entomologische Mitteilungen*, Berlin, 3 (5): 156–159.
- EMERY, C. 1915: Les *Pheidole* du groupe *megacephala* (Formicidae). – *Revue de Zoologie Africaine*, 4 (2): 223–250.
- EMERY, C. 1916: Fauna entomologica italiana. I. Hymenoptera. Formicidae. – *Bullettino della Società Entomologica Italiana*, Firenze, 47: 79–275.
- EMERY, C. 1922: Il genere *Lasius* (F.) Mayr, e particolarmente le forme mediterranee del gruppo *umbratus* Nyl. – *Bullettino della Società Entomologica Italiana*, Firenze, 49 (1): 9–15.
- EMERY, C. 1924: Hymenoptera, Fam. Formicidae, subfam. Myrmicinae. – *Genera Insectorum*, 174C: 207–397.
- EMERY, C. 1925a: Revision des especes palearctiques du genre *Tapinoma*. – *Revue Suisse Zool.* 32 (2): 45–64.
- EMERY, C. 1925b: Les Espèces du Genre *Bothriomyrmex*. – *Bulletin de la Société Vaudoise des Sciences Naturelles*, 56 (216): 5–22.

- EMERY, C. 1925c: Hymenoptera, Fam. Formicidae, Subfam. Formicinae. – *Genera Insectorum*, Bruxelles, 183: 1–302.
- EMERY, C. 1926: Ultime note mirmecologiche. – *Bollettino della Società Entomologica Italiana*, 58 (1): 1–9.
- ESPADALER, X. & CAGNIANT, H. 1991: *Plagiolepis xene* Stärcke, the first inquiline ant from the Balearic Islands, Spain. – *Psyche*, 98 (4): 351–354.
- ESPADALER, X. & COLLINGWOOD, C. 2000: Transferred ants in the Iberian Peninsula (Hymenoptera, Formicidae). – *Nouvelle Revue d'Entomologie*, 17 (3): 257–263.
- FABRICIUS, J. C. 1775: *Systema entomologiae, sistens insectorum classes, ordines, genera, species, adiectis synonymis, locis, descriptionibus, observationibus.* – *Libraria Kortii, Flensburgi et Lipsiae*, 832 pp.
- FABRICIUS, J. C. 1781: *Species insectorum; exhibentes eorum differentias specificas, synonyma, auctorum, loca natalia, metamorphosin edictis observationibus, descriptionibus.* Vol. 1. – *Hamburgi et Kilonii, impensis C. E. Bohnii*, Hamburg, 552 pp.
- FABRICIUS, J. C. 1793: *Entomologia systematica emendata et aucta.* Vol. 2. – *Hafniae: Impensis Christ. Gottl. Proft*, 519 pp.
- FABRICIUS, J. C. 1804: *Systema Piezatorum secundum ordines, genera, species.* – *Carolum Reichard*, Brunsviga, 439 pp.
- FINZI, B. 1921: Primo contributo alla conoscenza della fauna mirmecologica della Venezia Giulia. – *Bollettino della Società Entomologica Italiana*, 53: 118–120.
- FINZI, B. 1922: Note alla fauna mirmecologica della Venezia Giulia. – *Unione zool. Ital. Rendiconto del Convegno in Trieste*, 1921: 29–32.
- FINZI, B. 1923: Risultati scientifici della spedizione Ravasini-Lona in Albania. Formiche. – *Bollettino della Società Entomologica Italiana*, 55 (1): 1–7.
- FINZI, B. 1924: Secondo contributo alla conoscenza della fauna mirmecologica della Venezia Giulia. – *Bollettino della Società Entomologica Italiana*, 56 (8): 120–123.
- FINZI, B. 1926: Le forme europee del genere *Myrmica* Latr. Primo contributo. – *Bollettino della Società Adriatica di Scienze Naturali*, Trieste, 29: 71–119.
- FINZI, B. 1927a: Terzo contributo alla conoscenza della fauna mirmecologica della Venezia Giulia. – *Bollettino della Società Entomologica Italiana*, 59: 7–10.
- FINZI, B. 1927b: Nota sui *Camponotus (Myrmentoma) lateralis, piceus, dalmaticus.* – *Folia Myrmecologica et Termitologica*, 1: 51–52.

- FINZI, B. 1928: Quarto contributo alla conoscenza della fauna mirmecologica della Venezia Giulia. – *Bollettino della Societa Entomologica Italiana*, **60**: 128–130.
- FINZI, B. 1929: Le forme italiane del genere *Messor*. – *Bollettino della Societa Entomologica Italiana*, **61**: 75–94.
- FINZI, B. 1930: Contributo allo studio degli *Aphaenogaster* paleartici. – *Bollettino della Societa Entomologica Italiana*, **62** (8): 151–156.
- FINZI, B. 1940: Formiche della Libia. – *Memorie della Societa Entomologica Italiana*, **18**: 155–166.
- FOREL, A. 1874: Les Fourmis de la Suisse. Systimatique. Notices anatomiques et physiologiques. Architecture. Distribution giographique. Nouvelles expiriences et observations de moeurs. – *Neue Denkschriften der Allgemeinen Schweizerischen Gesellschaft für die gesammten Naturwissenschaften*, **26**: 1–452.
- FOREL, A. 1878: Etudes Myrmecologiques en 1878 (premiere partie). Avec l'anatomie du gesier des fourmis. – *Bulletin de la Société Vaudoise des Sciences Naturelles*, **15** (80): 337–392.
- FOREL, A. 1886: Nouvelles fourmis de Grece ricolties par M. E. von Oertzen. – *Annales de la Societe Entomologique de Belgique, Comptes-rendus des Seances*, **30**: 159–168.
- FOREL, A. 1888: Ameisen gesammelt 1887 von Herrn E. von Oertzen aus den Sporaden, den Cykladen und Griechenland. – *Berliner Entomologische Zeitschrift*, **32** (2): 255–265.
- Forel, A. 1890: Fourmis de Tunisie et d'Algerie orientales recultees et decrites. – *Annales de la Societe Entomologique de Belgique*, **34**: 61–78.
- FOREL, A. 1894: Formicides de la province d'Oran (Algérie). – *Bulletin de la Société Vaudoise des Sciences Naturelles*, **30** (114): 1–45.
- FOREL, A. 1902: Les fourmis du Sahara Algérien. Récoltées par M. le Professeur A. Lameere et le dr A. Diehl. – *Annales de la Societe Entomologique de Belgique*, **46**: 147–158.
- FOREL, A. 1904a: Note sur les Fourmis du Musee Zoologique de l'Academie Imperiale des Sciences a St. Petersbourg. – *Ezhegodnik Zoologicheskago Muzeya*, St. Petersbourg, **8**: 368–389 (1903).
- FOREL, A. 1904b: Miscellanea myrmecologique. – *Revue Suisse de Zoologie*, **12**: 1–52.
- FOREL, A. 1907: Fourmis nouvelles de Kairouan et de l'orient. – *Annales de la Societe Entomologique de Belgique*, **51**: 201–208.

- FOREL, A. 1910a: Glanures myrmecologiques IV, V. – *Annales de la Societe Entomologique de Belgique*, **54**: 6–32.
- FOREL, A. 1910b: Note sur quelques fourmis d'Afrique. – *Annales de la Societe Entomologique de Belgique*, **54**(D): 421–458.
- FOREL, A. 1911: Fourmis nouvelles ou interesantes. – *Bulletin de la Société Vaudouse des Sciences Naturelles*, **47** (173): 331–400.
- FOREL, A. 1913a: Fourmis de la faune mediterraneenne recoltes par MM. U et J. Salberg. – *Revue Suisse de Zoologie*, **21** (13): 427–438.
- Forel, A. 1913b: Notes sur quelques Formica. – *Annales de la Societe Entomologique de Belgique*, **57**: 360–361.
- FOREL, A. 1914: Le genre *Camponotus* Mayr et les genres voisins. – *Revue Suisse de Zoologie*, **22**: 257–276.
- FÖRSTER, A. 1850: Hymenopterologischen Studien. I Heft. Formicariae. – *Aachen Verlag von Ernst Ter Meer*, **1**: 1–74.
- FRAUENFELD, G. 1856: Beitrag zur Fauna Dalmatiens. – *Verhandlungen der Zoologisch-Botanischen Gesellschaft in Wien*, 431–448 pp.
- GASPERINI, R. 1887: Notizie sulla fauna imenotterologica dalmata. II. Formicidae-Chrysidiidae. – *Annuario dalmatico*, 1–20 pp.
- GIRARD, M. 1879: Traité élémentaire d'entomologie. Vol. 2. – *Librairie J.-B. Baillière et Fils*, Paris. 1028 pp.
- GÖSSWALD, K. 1951: Zur Biologie, Ökologie und Morphologie einer neuen Varietät der Kleinen Roten Waldameise *Formica minor pratenoides*. – *Zeitschr. f. angew. Entomologie*, **32** (3): 433–457.
- GÜSTEN, R., SCHULZ, A. & SANETRA, M. 2006: Redescription of *Tetramorium forte* Forel, 1904 (Insecta: Hymenoptera: Formicidae), a western Mediterranean ant species. – *Zootaxa*, **1310**: 1–35.
- JOHNSON, N. 2007: Hymenoptera Name Server, version 1.5. Available from: http://atbi.biosci.ohio-state.edu:210/hymenoptera/nomenclator.home_page (Date of last access: 28.03.2009).
- JURINE, L. 1807: Nouvelle mithode de classer les Hyminophthes et les Dipthres. – *Paschoud*, Geneva, 319 pp.

- KARAMAN, G. S. & KARAMAN M. G. 2005: New data of myrmecofauna (Hymenoptera, Formicidae) from Montenegro (Serbia & Montenegro). – *The Montenegrin Academy of Sciences and Arts, Glasnik of the section of natural sciences*, **16**: 51–68.
- KARAMAN, G. S. & KARAMAN M. G. 2006: Contribution To The Knowledge Of The Ants (Hymenoptera: Formicidae) Of Crna Gora (Montenegro). – *Natura Montenegrina*, Podgorica, **5**: 91–108.
- KARAMAN, M. G. 1998 (1993): Data about investigations on myrmecofauna (Hymenoptera, Formicidae) in Montenegro. – *Glasnik Republičkog Zavoda za Zaštitu Prirode-Prirodno-Prirodnjakog muzeja*, Podgorica, **26**: 55–62.
- KARAMAN, M., KARAMAN, G. & PETROV, I. 1998 (1993): Contribution to the Knowledge of the ants (Hymenoptera, Formicidae) of the Vrmac peninsula, Boka Kotorska (Montenegro). – *Glasnik Republičkog Zavoda za zaštitu prirode-Prirodnjakog muzeja*, Podgorica, **26**: 41–53.
- KARAMAN, M. G. 1999: Contribution to the knowledge of the ants (Hymenoptera, Formicidae) of the Boka Kotorska bay, Montenegro. – *Acta Entomologica Serbica*, Beograd, **4** (1/2): 93–106.
- KARAMAN, M. G. 2000: Contribution to the Knowledge of the Ants (Hymenoptera, Formicidae) of Demir-Kapija Gorge (River Vardar, Macedonia). Second contribution. – *Annual, Biology, Prirodno-matematički fakultet Univerzitet „Sv. Kiril i Metodij“*, Skopje, **53–54**: 71–75.
- KARAMAN, M. G. 2002: Contribution to the Knowledge of the Ants (Hymenoptera, Formicidae) of Demir-Kapija Gorge (River Vardar, Macedonia). – *Protection of Nature*, Beograd, **53** (2): 49–61.
- KARAMAN, M. G. 2004: Checklist of known species of ants (Hymenoptera, Formicidae) in the fauna of Montenegro. – *Natura Montenegrina*, Podgorica, **3**: 82–92.
- KARAMAN, M. G. 2008: Two new species of the *Crematogaster scutellaris* group, *Crematogaster gordani* sp. nov. and *C. montenigrinus* sp. nov. (Insecta: Hymenoptera: Formicidae) from Crna Gora (Montenegro) with the key of this group from southern Europe. – *Natura Montenegrina*, Podgorica, **7** (1): 5–24.
- KARAMAN, M. G. 2009: An introduction to the ant fauna of Macedonia (Balkan Peninsula), a check list (Hymenoptera, Formicidae). – *Natura Montenegrina*, Podgorica, **8** (3): 151–162.

- KARAMAN, M. G. 2010: New data of the genus *Crematogaster* Lund, 1831 (Hymenoptera: Formicidae) in Crna Gora (Montenegro), Part I: *Crematogaster scutellaris* group of species. – *Turkish Journal of Entomology*, **34** (4): 419–434.
- KARAMAN, M. G. (in press.): New data of the genus *Crematogaster* Lund, 1831 (Hymenoptera, Formicidae) in Crna Gora (Montenegro), with description of male of *C. auberti savinae* Zimmermann, 1934. – *Turkish Journal of Entomology*, **34** (4).
- KARAVAIEV, W. 1926a: Myrmekologische Fragmente. – *Memoires de la Classe des Sciences Physiques et Mathematiques de l'Academie des Sciences de l'Ukraine*, **4**: 65–69.
- KARAVAIEV, W. 1926b: Beitrag zur Ameisenfauna des Kaukasus, nebst einigen Bemerkungen über andere palaearktische Formen. – *Konowia*, **5**: 93–109.
- KATURIĆ, M. 1887: Osservazioni biologiche sulle formiche. – *Glasnik hrvatskoga naravoslovnoga drustva*, Zagabria, **2**: 105–110.
- KRATOCHVIL, J. in Novák & Sadil, 1941: Klíč k urcování mravenců střední Evropy se zvláštním zretelem k mravencům zvířene Čech a Moravy. – *Entomologické Práce*, **4**: 65–115.
- KRATOCHVIL, J. 1944: Mravenci mohelenské rezervace. Rozbor taxonomický, faunisticko-oekologický, sociologický a zoogeograficky. In: Kratochvil, J., Novák, V. Šnoflák, J. Mohelno, Soubor prací venovaných studiu významně památky přírody. 5. Hymenoptera – Aculeata. Formicidae – Apidae – Vespidae. – *Archiv Svazu na ochranu přírody a domoviny na Moravě*, Brno, **6**: 9–102.
- KRAUSSE, A. H. 1910: Über Stridulationstone bei Ameisen. – *Zoologischer Anzeiger*, **35**: 523–526.
- KRAUSSE, A. H. 1911: Über *Messor structor* Ltr. und einige andere Ameisen auf Sardinien. – *Bollettino della Società Entomologica Italiana*, **41**: 14–18.
- KUTTER, H. 1952: Ueber *Plagiolepis xene* Staercke (Hym., Formicid.). – *Mitteilungen der Schweizerischen Entomologischen Gesellschaft*, **25**: 57–72.
- KUTTER, H. 1967: Einige Ergebnisse weiterer *Coptoformica*-Studien. – *Insectes Sociaux*, Paris, **13**: 227–240.
- KUTTER, H. 1977: Insecta Helvetica I: Hymenoptera, Formicidae. – *Insecta Helvetica 6, Schweizerischen Entomologischen Gesellschaft*, Zurich, pp. 1–298.
- KUZZNETZOV-UGAMSKIY, N. N. 1927: Vorläufige Uebersicht über die mittelasischen Formen der Gattung *Messor* (Hymenoptera, Formicidae). – *Folia myrmecologica et termitologica*, **1** (7): 89–94.

- LATREILLE, P. A. 1798: Essai sur l'histoire des fourmis de la France. – *F. Bordeaux*, ed., Brive, 50 pp.
- LATREILLE, P. A. 1802a: Histoire naturelle des fourmis, et recueil de memoires et d'observations sur les abeilles, les araignees, les faucheurs, et autres insectes. – Paris, 445 pp.
- LATREILLE, P. A. 1802b: Description d'une nouvelle espece de fourmi. – *Bulletin des Sciences par la Société Philomathique*, **3**: 65–66.
- LATREILLE, P. A. 1804: Tableau mitodique des insectes. Classe huitieme. Insectes, Insecta. – *Nouveau Dictionnaire d'Histoire Naturelle*, **24**: 129–200.
- LATREILLE, P. A. 1810: Considerations generales sur l'ordre naturel des animaux composant les classes des Crustaces, des Arachnides, et des Insectes; avec un tableau méthodique de leurs genres, disposés en familles. – *F. Schoell*, Paris, 444 pp.
- LEACH, W. E. 1825: Descriptions of thirteen species of *Formica* and three species of *Culex*, found in the environs of Nice. – *Zoological Journal*, **2**: 289–293.
- LINNAEUS, C. 1758: *Systema Naturae. Regnum Animale*. – Editio 10. ed. W. Engelmann, *Lipsiae*, 823 pp.
- LINNAEUS, C. 1761: *Fauna suecica sistens animalia Sueciae regni: Mammalia, Aves, Amphibia, Pisces, Insecta, Vermes*. Editio altera, auctior. – *Laurentii Salvii*, Holmiae, 48 + 578 pp.
- LINNAEUS, C. 1771: *Mantissa plantarum altera generum editionis VI & specierum editionis II*. – *Laurentii Salvii*, Holmiae, [6] + 143–587 pp.
- LOMNICKI, J. 1925: *Plagiolepis vindobonensis* n. sp. (Hymenoptera, Formicidae). – *Polskie Pismo Entomologiczne*, **4**: 77–79.
- LUND, M. 1831: Lettre sur les habitudes de quelques fourmis du Bresil, adressie a M. Audouin. – *Annales des Sciences Naturelles*, **23**: 113–138.
- LYFORD, W. H. 1963: Importance of ants to brown podzolic soil genesis in New England. – *Harvard Forest Papers*, **7**: 18 pp.
- MAIDL, F. 1922: Beiträge zur Hymenopteren-Fauna Dalmatiens, Montenegro und Albaniens. – *Annalen des Naturhistorischen Museums in Wien*, **35**: 36–106.
- MARKO, B. & CSOSZ, S. 2002: Die europäischen Ameisenarten (Hymenoptera: Formicidae) des Hermannstadter (Sibiu, Rumanien) Naturkundemuseums I.: Unterfamilien Ponerinae, Myrmicinae und Dolichoderinae. – *Annales historico-naturales musei nationalis Hungarici*, **94**: 109–121.

- MAYR, G. 1853a: Einige neue Ameisen. – *Verhandlungen des Zoologisch-Botanischen Vereins in Wien*, **2**: 143–150.
- MAYR, G. 1853b: Beitrage zur Kenntniss der Ameisen. – *Verhandlungen des Zoologisch-Botanischen Vereins in Wien*, **3**: 101–114.
- MAYR, G. 1855: *Formicina austriaca*. Beschreibung der bisher im oesterreichischen Kaiserstaate aufgefundenen Ameisen nebst Hinzufuegung jener in Deutschland, in der Schweiz und in Italien vorkommenden Ameisen. – *Verhandlungen des Zoologisch-Botanischen Vereins in Wien*, **5**: 273–478.
- MAYR, G. 1861: Die Europaischen Formiciden (Ameisen), Nach der analytische Methode bearbeitet. – *Carl Gerold's Sohn Verlag*, Wien, 80 pp.
- MAYR, G. 1862: Myrmecologische Studien. – *Verhandlungen der Zoologisch-Botanischen Gesellschaft in Wien*, **12**: 649–776.
- MAYR, G. 1870: Neue Formiciden. – *Verhandlungen der Zoologisch-Botanischen Gesellschaft in Wien*, **20**: 973–976.
- MAYR, G. 1886: Die Formiciden der Vereinigten Staaten von Nordamerika. – *Verhandlungen der Zoologisch-Botanischen Gesellschaft in Wien*, **36**: 419–464.
- MEINERT, F. 1861: Bidrag til de danske Myrers Naturhistorie. – *Kongelige Danske Videnskabernes Selskabs Skrifter*, **5**: 275–340.
- MENOZZI, C. 1933: Le formiche della Palestina. – *Memorie della Societa Entomologica Italiana*, **12**: 49–113.
- MÜLLER, G. 1921: Due nuove formiche della regione adriatica. – *Bollettino della Società Adriatica di Scienze Naturali*, Trieste, **27**: 46–49.
- MÜLLER, G. 1923: Le formiche della Venezia Giulia e della Dalmazia. – *Bollettino della Società Adriatica di Scienze Naturali*, Trieste, **28**: 11–180.
- NYLANDER, W. 1846: Adnotationes in monographiam formicarum borealium Europae. – *Acta Societatis Scientiarum Fennicae*, **2**: 875–944.
- NYLANDER, W. 1849 (1948): Additamentum alterum adnotationum in Monographiam formicarum borealium Europae. – *Acta Societatis Scientiarum Fennicae*, **3**: 25–48.
- NYLANDER, W. 1856: Synopsis des Formiciden de France et d'Algérie. – *Annales des Sciences Naturelles (Zoologie)*, **5** (4): 51–109.
- OLIVIER, G. A. 1792: Encyclopedie Methodique. Histoire Naturelle. Insectes. 6. Part. 2. Paris. pp. 369–704.

- PANZER, G. W. F. 1798: Faunae Insectorum Germaniae initia oder Deutschlands Insecten. – *Felseckersche Buchhandlung*, Nürnberg, 24 pp.
- PETROV, I. Z. & COLLINGWOOD, C. A. 1992: Survey of the myrmecofauna (Formicidae, Hymenoptera) of Yugoslavia. – *Archives of Biological Sciences*, Beograd, **44** (1-2): 79–91.
- PETROV, I. Z. 1993: Supplement to the Zimmerman's Contribution to the knowledge of the Myrmecofauna (Formicidae, Hymenoptera) of South Dalmacia (1934). – *Archives of Biological Sciences*, Beograd, **45** (1-2), 7P.
- PETROV, I. Z. & COLLINGWOOD, C. A. 1993: *Formica balcanina* sp. n., a new species related to the *Formica cinerea* group (Hymenoptera, Formicidae). – *European Journal of Entomology*, Ceske Budejovice, **90**: 349–354.
- PETROV, I. Z. 1995: Preliminary data on the Myrmecofauna (Formicidae, Hymenoptera) in Yugoslavia. – *Archives of Biological Sciences*, Beograd, **47** (3-4): 151–156.
- PETROV, I. Z., LEGAKIS, A. 1996: Contribution to the Myrmecofauna (Formicidae, Hymenoptera) of Greece. – *Archives of Biological Sciences*, Beograd, **48** (3-4): 31P–32P.
- PETROV, I. Z. 2000: Checklist of the Myrmecofauna (Formicidae, Hymenoptera) of Yugoslavia. – *Archives of Biological Sciences*, Beograd, 243–249.
- PETROV, I. Z. 2004: A list of currently known ant species (Formicidae, Hymenoptera) of Serbia. – *Archives of Biological Sciences*, Beograd, **56** (3-4): 121–125.
- PETROV, I. Z. 2008: Notes on the currently known ant species (Hymenoptera: Formicidae) of Montenegro. – *Bulletin of the Natural History Museum in Belgrade*, **1**: 243–254.
- POLDI, B., MEI, R. & RIGATO, F. 1995: Hymenoptera Formicidae. pp. 1–10. In: Minelli, A., Ruffo, S. & La Posta, S. (eds.) Checklist delle specie della fauna Italiana. – *Ministero dell'Ambiente e Comitato Scientifico per la Fauna d'Italia*, Calderini, Bologna, **102**: 10 pp.
- RADCHENKO, A. G. 1989: Ants of the *Plagiolepis* genus of the European part of the USSR. – *Zoologicheskiy Zhurnal*, **68**: 153–156.
- RADCHENKO, A. G. 1992a: Ants of the genus *Tetramorium* (Hymenoptera, Formicidae) in the Fauna of the USSR. Part. I. – *Zoologicheskiy Zhurnal*, **71** (8): 39–49.
- RADCHENKO, A. G. 1992b: Ants of the genus *Tetramorium* (Hymenoptera, Formicidae) in the Fauna of the USSR. Part. II. – *Zoologicheskiy Zhurnal*, **71** (8): 50–58.

- RADCHENKO, A. G. 1995: Palaearctic ants of the genus *Cardiocondyla* Emery (Hymenoptera, Formicidae). – *Entomologicheskoe Obozrenie*, **74** (2): 447–455.
- RADCHENKO, A. G. 1996a: Ants of the genus *Plagiolepis* Mayr (Hymenoptera, Formicidae) of Central and Southern Palaearctic. – *Entomologicheskoye Obozreniye*, **75** (1): 178–187.
- RADCHENKO, A. G. 1996b: Opredelitelnaia tablitsa muravjev roda *Camponotus* Mayr (Hymenoptera, Formicidae) aziatskoi chasti Palearktiki. – *Zoologicheskii Zhurnal*, **75** (8): 1195–1203.
- RADCHENKO, A. G. 1997a: Obzor muravjev podrodov *Tanaemyrmex*, *Colobopsis*, *Myrmablis*, *Myrmosericus*, *Orthonotomyrmex* i *Paramyrmablis* roda *Camponotus* (Hymenoptera, Formicidae) aziatskoi chasti Palearktiki. – *Zoologicheskii Zhurnal*, **76** (7): 806–815.
- RADCHENKO, A. G. 1997b: Obzor muravjev roda *Camponotus* (Hymenoptera, Formicidae) Palearktiki. Vvedenie podrod *Camponotus* s. str. – *Zoologicheskii Zhurnal*, **76** (5): 554–564.
- RADCHENKO, A., CZECHOWSKI, W. & CZECHOWSKA, W. 1998: The Genus *Tetramorium* Mayr (Hymenoptera, Formicidae) in Poland – A survey of species and a key for their identification. – *Annales Zoologici*, Warszawa, **48** (1/2): 107–118.
- RADCHENKO, A. G. 2000: What is „*Leptothorax nylanderi*“ (Hymenoptera: Formicidae) in Russian and former Soviet literature? – *Annales Zoologici*, Warszawa, **50** (1): 43–45.
- RADCHENKO, A. G. 2004: A review of the ant genera *Leptothorax* Mayr and *Temnothorax* Mayr (Hymenoptera, Formicidae) of the Eastern Palaearctic. – *Acta Zoologica Academiae Scientiarum Hungaricae*, **50** (2): 109–137.
- RETZIUS, A. G. 1783: Genera et species insectorum. – *Apyd Siegfried Lebreght Crysim*, Lipsiae, 220 pp.
- ROGER, J. 1859: Beiträge zur Kenntnis der Amaisen-Fauna der Mittelmeerländer. – *Deutsche Entomologische Zeitschrift*, Berlin, **3**: 225–259.
- ROGER, J. 1860: Die Ponera-artigen Ameisen. – *Berliner Entomologische Zeitschrift*, **4**: 278–312.
- ROGER, J. 1862: Einige neue exotische Ameisen-Gattungen und Arten. – *Berliner Entomologische Zeitschrift*, **6**: 233–254.
- ROGER, J. 1863: Die neu aufgeführten Gattungen und Arten meines Formiciden Verzeichnisses. – *Berliner Entomologische Zeitschrift*, **7**: 131–214.

- RUZSKII, M. D. 1896: Verzeichniss der Ameisen des ostlichen Russland und des Uralgebirges. – *Berliner Entomologische Zeitschrift*, **41** (1): 67–74.
- RUZSKII, M. D. 1902: Muravi okrestnosti Aralskogo moria. – *Izvestiya Turkestanskogo Otdela Imperatorskago Russkago Geograficheskago Obshchestva*, **3** (1): 1–24.
- RUZSKII, M. D. 1903: Essay on the myrmecofauna of the Kirghiz steppe. – *Trudy Russkogo Entomol. Obshchestva*, **36**: 294–316.
- RUZSKII, M. D. 1904: O muraviakh Arkhangelskoi gubernii. – *Zapiski po Obshchei Geografii Imperatorskago Russkago Geograficheskago Obshchestva*, **41**: 287–294.
- RUZSKII, M. D. 1905: Muravi Rossii. čast I. [Formicarii Imperii Rossici, 1]. – *Trudy Obshchestva Estestvoispytatelei pri Imperatorskom Kazanskom Universitete*, **38**: 1–798.
- SANETRA, M., GUSTEN, R. & SHULZ, A. 1999: On the taxonomy and distribution of Italian *Tetramorium* species and their social parasites. – *Memorie della Societa Entomologica Italiana*, **77**: 317–357.
- SANTSCHI, F. 1920: Cinq nouvelles notes sur les fourmis. – *Bulletin de la Societe Vaudoise des Sciences Naturelles*, **53**: 163–186.
- SANTSCHI, F. 1922: Quelques nouvelles variétés de Fourmis Palearctiques. – *Bulletin de la Société d'Histoire Naturelle de l'Afrique du Nord*, **13**: 66–68.
- SANTSCHI, F. 1926: Trois notes myrmécologiques. – *Annales de la Société Entomologique de France*, **95**: 13–28.
- SANTSCHI, F. 1927: Revision des *Messor* du group *instabilis* Sm. (Hymenopt.). – *Boletín de la Real Sociedad Española de Historia Natural*, **27** (5): 225–250.
- SANTSCHI, F. 1931: Notes sur le genre *Myrmica* (Latreille). – *Revue Suisse de Zoologie*, Geneve, **38**: 335–355.
- SANTSCHI, F. 1934: Fourmis d'une Croisière. – *Bulletin et Annales de la Société Entomologique de Belgique*, Bruxelles, **74**: 273–282.
- SANTSCHI, F. 1937: Contribution à l'étude des *Crematogaster* palearctiques. – *Memories de la Societe Vaudoise des Sciences Naturelles*, **38**, vol. 5(7): 295–317.
- SCHENCK, C. F. 1852: Beschreibung nassauischer Ameisenarten. – *Jahrbücher des Vereins für Naturkunde in Nassau*, **8** (1): 3–149.
- SCHULZ, A. & SANETRA, M. 2002: Notes on the socially parasitic ants of Turkey and synonymy of *Epimyrma* (Hymenoptera, Formicidae). – *Entomofauna, Zeitschrift für entomologie*, **23** (14): 157–172.

- SCHULTZ, R. & SEIFERT, B. 2007: The distribution of the subgenus *Coptoformica* Müller, 1923 (Hymenoptera: Formicidae) in the Palaearctic Region. – *Myrmecological News*, **10**: 11–18.
- SCOPOLI, J. A. 1763: *Entomologia Carniolica Exhibens insecta carnioliae indigena et distributa in ordines, genera, species, varietates. - Methodo Linnaena. - Vindobonae*, 420 pp.
- SCUPOLA, A. 2006: *Ponera coarctata* var. *crassisquama* Emery, 1916 a new synonym of *P. testacea* Emery, 1895 (Hymenoptera, Formicidae). – *Bollettino del Museo Civico di Storia Naturale di Verona*, **30**, 2006 Botanica Zoologia: 161–164.
- SEIFERT, B. 1982: *Lasius (Chthonolasius) jensi* n. sp. – eine neue temporär sozoalparasitische Ameise aus Mitteleuropa. – *Reichenbachia*, **20** (10): 85–96.
- SEIFERT, B. 1983: The taxonomical and ecological status of *Lasius myops* Forel and first description of its males. – *Abhandlungen und Berichte des Naturkundmuseums, Görlitz*, **57** (6): 1–16.
- SEIFERT, B. 1984: A method for differentiation of the female castes of *Tapinoma ambiguum* Emery and *Tapinoma erraticum* (Latr.) and remarks on their distribution in Europe north of the Mediterranean Region. – *Faunistische Abhandlungen Staatsliches Museum für Tierkunde in Dresden*, **11** (11): 151–153.
- SEIFERT, B. 1988a: A taxonomical revision of the *Myrmica* species of Europe, Asia Minor, and Caucasus (Hymenoptera, Formicidae). – *Abhandlungen und Berichte des Naturkundmuseums, Görlitz*, **62** (3): 1–75.
- SEIFERT, B. 1988b: A revision of the European species of the ants subgenus *Chthonolasius* (Insecta, Hymenoptera, Formicidae). – *Entomologische Abhandlungen Staatsliches Museum für Tierkunde, Dresden*, **51** (8): 143–180.
- SEIFERT, B. 1991: *Lasius platythorax* n. sp., a widespread sibling species of *Lasius niger*. – *Entomologia Generalis*, Stuttgart, **16** (1): 69–81.
- SEIFERT, B. 1992: A Taxonomic Revision of the Palearctic Members of the Ant Subgenus *Lasius* s. str. (Hymenoptera: Formicidae). – *Abhandlungen und Berichte des Naturkundemuseum, Görlitz*, **66** (5): 1–66.
- SEIFERT, B. 1994: Die freilebenden Ameisen Deutschlands (Hymenoptera: Formicidae) und Angaben zu deren Taxonomie und Verbreitung. – *Abhandlungen und Berichte des Naturkundemuseum, Görlitz*, **67** (3): 1–44 (1993).

- SEIFERT, B. 1995: Two new Central European subspecies of *Leptothorax nylanderi* (Förster, 1850) and *Leptothorax sordidulus* Müller, 1923 (Hymenoptera, Formicidae). – *Abhandlungen und Berichte des Naturkundemuseums, Görlitz*, **68** (7): 1–18.
- SEIFERT, B. 1996: Ameisen, beobachten, bestimmen. – *Naturbuch-Verlag*, 352 pp.
- SEIFERT, B. 1997: *Formica lusatica* n. sp.- a sympatric sibling species of *Formica cunicularia* and *Formica rufibarbis* (Hymenoptera: Formicidae). – *Abhandlungen und Berichte des Naturkundemuseums, Görlitz* **69** (5): 3–16.
- SEIFERT, B. 2000: A taxonomic revision of the ant subgenus *Coptoformica* Mueller, 1923 (Hymenoptera, Formicidae). – *Zoosystema*, **22** (3): 517–568.
- SEIFERT, B. 2002: A taxonomic revision of the *Formica cinerea* group (Hymenoptera: Formicidae). – *Abhandlungen und Berichte des Naturkundemuseums Görlitz*, **74** (2): 245–272.
- SEIFERT, B. 2003: The ant genus *Cardiocondyla* (Insecta: Hymenoptera: Formicidae) – a taxonomic revision of the *C. elegans*, *C. bulgarica*, *C. batesii*, *C. nuda*, *C. shuckardi*, *C. stambuloffii*, *C. wroughtonii*, *C. emeryi* and *C. minutior* species groups. – *Annalen des Naturhistorischen Museums in Wien*, **104** (B): 203–338.
- SEIFERT, B. 2006: *Temnothorax saxonicus* (Seifert, 1995) stat. n., comb. n. – a parapatric, closely-related species of *T. sordidulus* (Müller, 1923) comb. n. and description of two new closely-related species, *T. schoedli* sp. n. and *T. artvinense* sp. n., from Turkey (Hymenoptera: Formicidae). – *Myrmecologische Nachrichten, Wien*, **8**: 1–12.
- SOMMER, F. & CAGNIANT, H. 1988: Etude des peuplements de fourmis des Alberes orientales (Pyrenees-Orientales, France). II. – *Vie milieu*, **38** (3/4): 321–329.
- SOUDEK, Š. 1925: Dalmatšti mravenci (Formicidae) (Prispevek faunisticky). – *Časopis Československe společnosti entomologicke*, **22** (1–2): 12–17.
- SPINOLA, M. 1808: Insectorum Liguriae species novae aut rariores. – *Genuae*, pp. 1–262.
- STÄRCKE, A. 1936: Retouches sur quelques fourmis d'Europe. 1. *Plagiolepis xene* nov. sp. et *Pl. vindobonensis* Lomnicki. – *Entomologische Berichten, Amsterdam*, **9**: 277–279.
- STITZ, H. 1939: Hautflügler oder Hymenoptera I: Ameisen oder Formicidae. – *Die Tierwelt Deutschlands und der angrenzenden Meeresteile nach ihren Merkmalen und nach ihrer Lebensweise*, **37**: 1–428.
- TARBINSKIJ, Y. S. 1976: The ants of Kirghizia (Hymenoptera, Formicidae). – *Izdatelstvo „ILIM“*, Frunze, 217 pp.

- TAYLOR, R. W. 1967: A monographic revision of the ant genus *Ponera* Latreille (Hymenoptera: Formicidae). – *Pacific Insects Monographs*, **13**: 1–112.
- TOHME, G. & H. TOHME. 1981: Les fourmis du genre *Messor* en Syrie. Position systématique. Description de quelques ails et de formes nouvelles. Ripartition géographique. – *Ecologia Mediterranea*, **7**: 139–153.
- VESNIĆ, A. & LELO, S., 2008: Dopunjeni i korigirani sistematski prijegled mrava Bosne i Hercegovine: 301–303. In: S. Lelo (Ed.), *Fauna Bosne i Hercegovine – Biosistematski pregledi*. 4. izmijenjeno i popravljeno interno izdanje Udruženja za inventarizaciju i zaštitu životinja, Iljaš, Kanton Sarajevo.
- VIERECK, H. L. 1903: Hymenoptera of Beulah, New Mexico. – *Transactions of the American Entomological Society*, **29**: 43–100.
- VOGRIN, V. 1955: Prilog fauni Hymenoptera – Aculeata Jugoslavije. – *Zaštita bilja*, Beograd, **31**: 3–74.
- WESTWOOD, J. O. 1839: An introduction to the modern classification of insects; founded on the natural habits and corresponding organisation of the different families. – *Longman, Orme, Brown, Green, and Longmans*, London. 2 (11): 193–224.
- WESTWOOD, J. O. 1840: Observations on the genus *Typhlopone*, with descriptions of several exotic species of ants. – *Annals and Magazine of Natural History*, **6**: 81–89.
- WHEELER, W. M. 1911: A list of the type species of the genera and subgenera of Formicidae. – *Annals of the New York Academy of Sciences*, **21**: 157–175.
- WHEELER, W. M. & MANN, W. 1916: The Ants of the Phillips expedition to Palestine during 1914. – *Bulletin of the Museum of Comparative Zoology at Harvard College*, **60** (5): 167–174.
- WILSON, E. O. 1955: A monographic revision of the ant genus *Lasius*. – *Bulletin of the Museum of Comparative Zoology of Harvard College*, **113** (1): 1–199.
- WILSON, E. O. 1971: The Insect Societies. – *Belknap Press*, Cambridge, Massachusetts, 548 pp.
- WILSON, E. O. 1987: The arboreal ant fauna of Peruvian Amazon forests: A first assessment. – *Biotropica*, **19**: 245–251.
- WOLF, K. 1915: Studien ueber palaearktische Formiciden. 1. Berichte des Naturwissenschaftlich-Medizinischen Veriens in Innsbruck, **35**: 39–52.
- ZIMMERMAN, S. 1934: Beitrag zur Kenntnis der Ameisenfauna Sudalmatiens. – *Verhandlungen der Zoologisch-Botanischen Gesellschaft, Wien*, **84** (1–4): 1–65.

SPISAK LOKALITETA SA OPISOM POLOŽAJA MANJE POZNATIH LOKALITETA I NADMORSKOM VISINOM*

ADA BOJANA, ostrvo – na ušću rijeke Bojane. Nadmorska visina: 0–2.5 mnm.

ALUGE, selo – Durmitor. Nadmorska visina: 1300 mnm.

ANDRIĆI (BRDO PEČKOVICA) – desna obala tesnaca Verige, Boka Kotorska. Nadmorska visina: 0–50 mnm.

BANOVINA – južna obala Risanskog zaliva, od mjesta Morinj do lijeve obale tesnaca Verige. Boka Kotorska. Nadmorska visina: 0–50 mnm.

BAR – Jadranska obala. Nadmorska visina: 0.5–25 mnm.

BARNO JEZERO – Durmitor. Nadmorska visina: 1490 mnm.

BEĆIĆI – Budva. Nadmorska visina: 0–40 mnm.

BELVEDER, vidikovac – Cetinje. Nadmorska visina: 660 mnm.

BERI, selo – region Podgorice. Nadmorska visina: 30 mnm.

BESAC, brdo – Virpazar. Nadmorska visina: 30–101 mnm.

BIJELA – primorsko mjesto u Boki Kotorskoj. Nadmorska visina: 0–30 mnm.

BIJELA GORA, SELO DUBOVAC – sjevero-zapadne padine planine Orjen. Nadmorska visina: 950 mnm.

BIOČE – naselje u kanjonu Morače, region Podgorice. Nadmorska visina: 90–170 mnm.

BISTRICA, selo – kanjon rijeke Tare. Nadmorska visina: 814 mnm.

BOBIJA, brdo – sjeverni obod Skadarskog jezera. Nadmorska visina 120 mnm.

BOBOTOV KUK, vrh – planinski masiv Durmitor. Nadmorska visina: 2523 mnm.

BOGETIĆI – južne padine planine Lovćen. Nadmorska visina: 300 mnm.

BOLJEVIĆI, selo – Crmnica. Nadmorska visina: 10–180 mnm.

* Označena nadmorska visina predstavlja nadmorskou visinu na kojoj smo sakupljali materijal, a koja se ne poklapa uvijek sa tačnom nadmorskou visinom samog lokaliteta. Nadmorska visina je određena na osnovu topografskih karata Vojnogeografskog instituta, 1980. u razmeri 1:25000.

BRAJIĆI, selo – na istočnoj granici Lovćena, ka Paštovićima. Nadmorska visina: 800 mm.

BRČELI, selo – Crmnica. Nadmorska visina: 300 mm.

BRŠTANOVICA – kanjon rijeke Tare. Nadmorska visina: 540 mm.

BUDVA – Jadranska obala. Nadmorska visina: 0.5–35 mm.

CEROVIK – sjevero-istočne padine planine Orjen, u blizini Crkvica. Nadmorska visina: 650 mm.

CETINJE – Lovćen. Nadmorska visina: 680 mm.

CRKVICE, selo – planina Orjen. Nadmorska visina: 1050–1100 mm.

CRVENI BRIJEG, brdo – Ulcinjsko polje. Nadmorska visina: 10–71 mm.

CUCE – kraško područje sjevero-istočno od Boko Kotorskog zaliva.

ČINOVICA, brdo – Opatovo, Boka Kotorska. Nadmorska visina: 30–80 mm.

DAHNA, selo – region Podgorice. Nadmorska visina: 35 mm.

DAJBABSKA GORA – region Podgorice. Nadmorska visina: 35–172 mm.

DANILOVGRAD – dolina rijeke Zete. Nadmorska visina: 50 mm.

DOBROTA – primorsko mjesto u Boki Kotorskog. Nadmorska visina: 0–40 mm.

DODOŠI, selo – sjevero-zapadni obod Skadarskog jezera. Nadmorska visina: 8–30 mm.

DOLOVI, selo – južne padine Lovćena. Nadmorska visina: 1400 mm.

DONJA LASTVA – primorsko mjesto u Boki Kotorskog. Nadmorska visina: 0–30 mm.

DONJE POLJE, MORINJ – Boka Kotorska. Nadmorska visina: 0–30 mm.

DONJI STOLIV – primorsko mjesto u Boki Kotorskog. Nadmorska visina: 0–100 mm.

DONJI ŠTOJ – naselje u zaleđu Velike Plaže, Ulcinj. Nadmorska visina: 0–5 mm.

DUBOVIK, selo – Lovćen. Nadmorska visina: 930 mm.

ĐURĐEVIĆA TARA – kanjon rijeke Tare. Nadmorska visina: 610–770 mm.

DURMITOR, planinski masiv. Nadmorska visina: 1400–2522 mm.

GLIZICA, selo – region Danilovgrada. Nadmorska visina: 220 mm.

GODINJE, selo – južni obod Skadarskog jezera. Nadmorska visina: 20 mm.

GOLUBOVCI – mjesto u Zetskoj ravnici, južno od Podgorice. Nadmorska visina: 10–13 mm.

GORAŽDA – jugo-zapadne padine Lovćena. Nadmorska visina: 452 mm.

GORNJA ALIŠNICA, selo – planinski masiv Durmitor. Nadmorska visina: 1900–2000 mm.

GORNJA GORICA – predgrađe Podgorice. Nadmorska visina: 39 mm.

GORNJA LASTVA, selo – južne padine Vrmca, Boka Kotorska. Nadmorska visina: 250–350 mm.

GORNJA VRELA – vidjeti pod **VRELA**.

GORNJI STOLIV, selo – sjeverne padine Vrmca, Boka Kotorska. Nadmorska visina: 180–300 mm.

GORNJI ŠTOJ – naselje u zaleđu Velike Plaže, Ulcinj. Nadmorska visina: -0.5–4.4 mm.

GOROVIĆI, selo – južne padine masiva Lovćen. Nadmorska visina: 200 mm.

GRAB, selo – u središnjem dijelu Cuca. Nadmorska visina: 650 mm.

GRAHOVO, GRAHOVSKO POLJE – sjevero-istočna granica masiva Orjen. Nadmorska visina: 689–745 mm.

GRMOŽUR, ostrvo – Skadarsko jezero. Nadmorska visina: 5–8 mm.

HAN, selo – Krivošije, Orjen. Nadmorska visina: 650 mm.

HERCEG NOVI – grad u Boki Kotorskog. Nadmorska visina: 0–120 mm.

IGALO – primorsko mjesto u Boki Kotorskog. Nadmorska visina: 0–50 mm.

IVANINA ŠPILJA – južni obod Skadarskog jezera. Nadmorska visina: 200 mm.

IVANOVA KORITA – Lovćen:

BLATIŠTE – Nadmorska visina: 1240 mm.

IVANOVA KORITA – Nadmorska visina: 1260 mm.

DUGE NJIVE – Nadmorska visina: 1100 mm.

PRESJEKA – Nadmorska visina: 1100 mm.

LJUBIN POTOK – Nadmorska visina: 1270–1290 mm.

GLADE – Nadmorska visina: 1270–1330 mm.

JAZ, uvala – Grbaljsko polje, Budva. Nadmorska visina: 0–30 mm.

GEREMIJINO BRDO – Kamenari, Boka Kotorska. Nadmorska visina: 100–450 mm.

JEZERO – jezero ispod Jezerskog vrha, Lovćen. Nadmorska visina: 1300 mm.

JEZERSKI VRH – planinski masiv Lovćen. Nadmorska visina: 1657 mm.

KALUĐEROVIĆI, selo – Lovćen. Nadmorska visina: 250 mm.

KAMENARI – primorsko mjesto u Boki Kotorskog. Nadmorska visina: 0–400 mm.

KAMENO, selo – planinski masiv Orjen. Nadmorska visina: 450 mm.

KOLAŠIN – grad u dolini rijeke Tare. Nadmorska visina: 950 mm.

KOLOŽUN, selo – južne padine Lovćena. Nadmorska visina: 800–865 mm.

KOMARNO, selo – jugo-zapadni obod Skadarskog jezera. Nadmorska visina: 230 mm.

KOTOR – grad u Boki Kotorskog. Nadmorska visina: 0–100 mm.

KRIVOŠIJE – sjevero-istočni obronci Orjenskog masiva. Nadmorska visina: 700–1200 mm.

KRNOVO – planinsko područje južno od Šavnika. Nadmorska visina: 1450 mm.

KRSTAC, prevoj – Lovćen. Nadmorska visina: 1000 mm.

KUČI – region sjevero-istočno od Podgorice.

selo **FUNDINA**, selo **MEDUN**, selo **PREMIĆI**. Nadmorska visina: 450–650 mm.

KUK, prevoj – Vrmac, Boka Kotorska. Nadmorska visina: 200–450 mm.

LEDENICE – Krivošije, Orjen. Nadmorska visina: 650–760 mm.

LEPETANI – primorsko mjesto u Boki Kotorskoj. Nadmorska visina: 0–40 mm.

LESENDRO, ostrvo – Skadarsko jezero. Nadmorska visina: 5.5–9 mm.

LEVER TARA – kanjon rijeke Tare. Nadmorska visina: 584–860 mm.

LIMLJANI, GORNJI, selo – Crmnica. Nadmorska visina: 400–440 mm.

LIMLJANI, DONJI, selo – Crmnica. Nadmorska visina: 40–180 mm.

LIVARI, selo – Rumija. Nadmorska visina: 427 mm.

LONAC – dio planinskog masiva Rumija. Nadmorska visina: 900–950 mm.

LJUBIN GRAD – Sutorman. Nadmorska visina: 600–700 mm.

LJUBOVIĆ, brdo – Podgorica. Nadmorska visina: 103 mm.

MALA ČAKOVICA, ostrvo – Skadarsko jezero. Nadmorska visina: 4–46 mm.

MALI MIKULIĆI, selo – Rumija. Nadmorska visina: 350–850 mm.

MALO BRDO – brdo u Podgorici. Nadmorska visina: 205 mm.

MALOVIĆI, selo – Bijela, Boka Kotorska. Nadmorska visina: 20–40 mm.

MANASTIR ĆELIJA PIPERSKA – Piperi (region Podgorice). Nadmorska visina: 410 mm.

MANASTIR OSTROG – dolina rijeke Zete. Nadmorska visina: 650–840 mm.

MANASTIR SAVINA – manastirski kompleks u mjestu Savina, Boka Kotorska. Nadmorska visina: 30–50 mm.

MASLINE – predgrađe Podgorice. Nadmorska visina: 40–60 mm.

MATOVINA = KOSTANJICA – primorsko mjesto u Boki Kotorskoj. Nadmorska visina: 0–30 mm.

MEĐUVRŠJE – prevoj u planinskom masivu Lovćen. Nadmorska visina: 1380 mm.

MELJINE – primorsko mjesto kod Herceg Novog, Boka Kotorska. Nadmorska visina: 0–35 mm.

MILOČER – primorsko mjesto kod Budve, Jadranska obala. Nadmorska visina: 0–40 mm.

MILJEVCI, selo – Sutorman. Nadmorska visina: 270–380 mm.

MOJKOVAČKA BISTRICA, selo – dolina rijeke Tare. Nadmorska visina: 800 mm.

MORINJ, DONJI I GORNJI – primorsko mjesto u Boki Kotorskoj. Nadmorska visina: 0–400 mm.

NAVOTINO, selo – region Berana. Nadmorska visina: 690–730 mm.

NIKŠIĆ, grad – centralni dio Crne Gore. Nadmorska visina: 625–700 mm.

NJEGUŠI – polje i naselje u masivu Lovćena. Nadmorska visina: 850–920 mm.

VRH POLJA – uzvišenje u centralnom dijelu Njeguške uvale. Nadmorska visina: 890 mm.

VRATNICA – naselje na zapadnom obodu Njeguškog polja. Nadmorska visina: 900–1020 mm.

OBLATNA – uvala na južnoj obali poluostrva Luštica. Nadmorska visina: 0–30 mm.

OBOD, rijeka – Rijeka Crnojevića. Nadmorska visina: 40 mm.

OKO – uvala na sjevernoj obali poluostrva Luštica, Boka Kotorska. Nadmorska visina: 0–10 mm.

OPATOVO – primorsko naselje u Boki Kotorskoj. Nadmorska visina: 0–80 mm.

ORJEN – planinski masiv na tromeđi Crne Gore, Bosne i Hercegovine i Hrvatske. Nadmorska visina: 0–1895 mm.

OSTROS – naselje na sjevero-istočnoj padini masiva Rumije. Nadmorska visina: 210 mm.

PAJOVICA, rt – Boka Kotorska. Nadmorska visina: 0–4 mm.

PARCI selo, **MARKOVA BARA** – region Podgorice. Nadmorska visina: 220 mm.

PINJEŠ, brdo – Ulcinj. Nadmorska visina: 4–30 mm.

PIPERI – predio sjeverno od Podgorice. Nadmorska visina: 90–250 mm.

PLAVNICA, selo – sjeverni obod Skadarskog jezera. Nadmorska visina: 9 mm.

PLJEVLJA – grad u sjevernom dijelu Crne Gore. Nadmorska visina: 790–840 mm.

PODGORICA – grad u centralnom dijelu Crne Gore. Nadmorska visina: 39–103 mm.

PODI – Crkvica, Orjen. Nadmorska visina: 800–900 mm.

POLJANA – Crkvica, Orjen. Nadmorska visina: 900 mm.

PORT MILENA, kanal – Ulcinjsko polje. Nadmorska visina: 0–2 mm.

POŠČENJE, selo – Durmitor. Nadmorska visina: 1490 mm.

PRIJERADI, selo – Lovćen. Nadmorska visina: 230 mm.

PRIJEVOR, selo – brdo Spas, Budva. Nadmorska visina prevoja: 200 mm.

PRŽNO – uvala na južnoj obali poluostrva Luštica. Nadmorska visina: 0–50 mm.

RADOŠTAK – planinski greben u masivu Orjena. Nadmorska visina: 1445 mm.

RADOVAN LUKA – kanjon rijeke Tare. Nadmorska visina: 550 mm.

RAJCA – južni obod Skadarskog jezera. Nadmorska visina: 6–240 mm.

REŽEVIĆI, selo – Paštrovačka gora. Nadmorska visina: 150 mm.

RIBNICA, rijeka – region Podgorice. Nadmorska visina: 43–50 mm.

RIJEKA CRNOJEVIĆA – mjesto na sjevero-zapadnom obodu Skadarskog jezera. Nadmorska visina: 10–40 mm.

RISAN – primorsko mjesto u Boki Kotorskoj. Nadmorska visina: 0–150 mm.

ROGAMI, selo – region Podgorice. Nadmorska visina: 50–75 mm.

RT SVETA NEĐELJA – na desnoj obali tjesnaca Verige, Boka Kotorska. Nadmorska visina: 0–41 mm.

RT ĐERAN – brdo Pinješ, Ulcinj. Nadmorska visina: 0.5–2 mm.

SAVINA – primorsko mjesto kod Herceg Novog. Nadmorska visina: 0–102 mm.

SEDLO, prevoj – Orjen. Nadmorska visina: 1630 mm.

SELIŠTA, brdo – region Podgorice. Nadmorska visina: 200–257 mm.

SEOCE, selo – južna obala Skadarskog jezera. Nadmorska visina: 160–200 mm.

SOZINA, selo – Sutorman. Nadmorska visina: 550 mm.

SPAS, brdo – Budva. Nadmorska visina: 120–200 mm.

SPLAVIŠTE – kanjon rijeke Tare. Nadmorska visina: 650 mm.

STARI BAR – mjesto na južnim obroncima Rumije, u blizini Bara. Nadmorska visina: 100–250 mm (stari grad na 100–150 mm).

SUSTAŠ, selo – južne padine masiva Rumije. Nadmorska visina: 170–200 mm.

SUTOMORE – mjesto na Jadranskoj obali. Nadmorska visina: 0–150 mm.

SUTORINA – naselje kod Igala, Boka Kotorska. Nadmorska visina: 0–130 mm.

SUTORMAN – dio planinskog masiva Rumija. Nadmorska visina: 800 mm.

SVETA ANA – crkva u Savinskoj Dubravi, Boka Kotorska. Nadmorska visina: 40 mm.

SVETI STEFAN – primorsko mjesto na Jadranskoj obali. Nadmorska visina: 0–50 mm.

SVETI VID – jedan od vrhova poluostrva Vrmac, Boka Kotorska. Nadmorska visina: 440 mm.

ŠASKO JEZERO – Ulcinjsko Polje. Nadmorska visina: 10–20 mm.

ŠAVNIK – grad u sjevernom dijelu Crne Gore. Nadmorska visina: 833 mm.

ŠESTANI – planinski greben na sjevero-istočnom dijelu masiva Rumije. Nadmorska visina: 200–550 mm.

ŠLJIVANSKI POTOK – kanjon rijeke Tare. Nadmorska visina: 1200 mm.

ŠPILJARI – Kotor. Nadmorska visina: 220 mm.

ŠPILJE – Vrmac, Boka Kotorska. Nadmorska visina: 450–500 mm.

TARA, rijeka, kanjon. Nadmorska visina: 477 mm (ušće)–610 mm (Đurđevića Tara).

TARABOŠ – krajnji, istočni obronak Rumije. Nadmorska visina: 490 mm.

TEPCA, selo – kanjon rijeke Tare. Nadmorska visina: 750–850 mm.

TIVAT – grad u Boki Kotorskoj. Nadmorska visina: 0–50 mm.

TIVATSKO POLJE – Tivat, Boka Kotorska. Nadmorska visina: 0.5–40 mm.

TIVATSKA SOLILA – nekadašnja solana u Tivatskom polju. Nadmorska visina: 0–10 mm.

TOLOŠKO POLJE – Podgorica. Nadmorska visina: 35–40 mm.

TOMBA – predgrađe Bara. Nadmorska visina: 40–120 mm.

TOPLA – primorsko mjesto kod Herceg Novog, Boka Kotorska. Nadmorska visina: 0–60 mm.

TREBESIN, selo – obronci Orjena iznad Herceg Novog, Boka Kotorska. Nadmorska visina: 250 mm.

TRNOVO, selo – Skadarsko jezero. Nadmorska visina: 150 mm.

TROJICA – prevoj između Lovćena i brda Vrmac, Boka Kotorska. Nadmorska visina: 230 mm.

TRSTENO – uvala na jugo-istočnoj obali poluostrva Luštice. Nadmorska visina: 0–60 mm.

TUNJEVO, selo – obala rijeke Zete. Nadmorska visina: 44 mm.

TURSKI RT – Verige, Boka Kotorska. Nadmorska visina: 20–27 mm.

TUŠINJA, selo – južni greben planinskog masiva Sinjavina. Nadmorska visina: 1150 mm.

TUZI – mjesto na sjevernom obodu Skadarskog jezera, region Podgorice. Nadmorska visina: 50 mm.

ULCINJ – grad na Jadranskoj obali. Nadmorska visina: 0–100 mm.

ULCINJSKA SOLANA – Ulcinjsko polje. Nadmorska visina: 0–3.5 mm.

ULCINJSKO POLJE – dolina na desnoj obali rijeke Bojane. Nadmorska visina: 2–71 mm.

UTJEHA, uvala – na Jadranskoj obali, između Ulcinja i Bara. Nadmorska visina: 0–80 mm.

VALDANOS, uvala – region Ulcinja. Nadmorska visina: 0–100 mm.

VELIKA ČAKOVICA, ostrvo – Skadarsko jezero. Nadmorska visina: 5.5–52 mm.

VELIKA PLAŽA – region Ulcinja. Nadmorska visina: 0–5 mm.

VELIKI BOSTUR, selo – Lovćen. Nadmorska visina: 1300 mm.

VELJI ZALAZI, selo – Lovćen. Nadmorska visina: 800–850 mm (selo na 780–820 mm).

VERIGE – tjesnac koji spaja Risanski i Kotorski sa Tivatskim zalivom, Boka Kotorska. Nadmorska visina: 0–40 mm.

VIDROVAN – region Nikšića. Nadmorska visina: 650 mm.

VILINA PEĆINA – Vrmac, Boka Kotorska. Nadmorska visina: 450 mm.

VIRPAZAR – mjesto na ostrvu u Skadarskom jezeru. Nadmorska visina: 4–10 mm.

VJEĆE BRDO – Vrmac, Boka Kotorska. Nadmorska visina: 100–250 mm.

VOLUJICA, brdo – region Bara. Nadmorska visina: 0–250 mm.

VRANJINA, ostrvo – Skadarsko jezero. Lokaliteti: **VELJI VRH** (303 mm), **KOSMAČA** (273 mm), **MANASTIR Sv NIKOLA** (50–60 mm).

VRBANJE, selo – planinski masiv Orjen. Nadmorska visina: 1009 mm.

VRELA, selo – Durmitor. Nadmorska visina: 1290–1320 mm.

VRMAC, brdo – Boka Kotorska. Vrh Vrmac [=Sv. Ilija] 768 mm.

VRSUTA – vrh Sutormana (Rumija). Nadmorska visina: 1183 mm.

VUČI DO – Crkvica, Orjen. Nadmorska visina: 1000 mm.

ZABES, selo – obala Skadarskog jezera, kod Virpazara. Nadmorska visina: 40–60 mm.

ZABJELO – predgrađe Podgorice. Nadmorska visina: 45 mm.

ZABRDE, selo – planinski masiv Lovćen. Nadmorska visina: 780 mm.

ZAPADNO UŠĆE RIJEKE BOJANE – Jadranska obala. Nadmorska visina: 0–2 mm.

ZELENIKA – primorsko mjesto u Boki Kotorskoj. Nadmorska visina: 0–20 mm.

ZELENIKA, brdo – između Limljana i Boljevića, Crmnica. Nadmorska visina: 8–50 mm.

ZETA, rijeka – Nadmorska visina: 77 mm [Glava Zete] – 40 mm [ušće u Moraču].

ZLATICA – predgrađe Podgorice. Nadmorska visina: 55 mm.

ZMINJE JEZERO – jezero u masivu Durmitora. Nadmorska visina: 1530 mm.

ZUBAČKI KABAO – najviši vrh planine Orjen. Nadmorska visina: 1894 mm.

ŽABLJAK – grad u masivu Durmitora. Nadmorska visina: 1454 mm.

ŽANJICA – uvala i mjesto na poluostrvu Luštica. Nadmorska visina: 0–100 mm.

ŽEKOV GLAVA – uzvišenje u Tivatskom polju. Nadmorska visina: 10–40 mm.

INDEX

acervorum, *Leptothorax* 27
adriacus, *Bothriomyrmex* 61
aethiops, *Camponotus* 67
affinis, *Temnothorax* 28
alienus, *Lasius* 86
ambiguum, *Tapinoma* 64
Aphaenogaster 16
aralocaspicus, *Messor* 36
auberti savinae, *Crematogaster* 22

balcanina, *Formica* 76
banyulensis, *Solenopsis* 51
baudueri, *Pyramica* 51
bicarinatum, *Tetramorium* 54
biskrense, *Tetramorium* 54
Bothriomyrmex 61
brunneus, *Lasius* 85
bruni, *Formica* 83

caespitum, *Tetramorium* 54
Camponotus 67
capitatus, *Messor* 36
Cardiocondyla 21
Cataglyphis 75
citrinus, *Lasius* 92
coarctata, *Ponera* 14
crassispinus, *Temnothorax* 28

Crematogaster 22
cunicularia, *Formica* 77

dalmaticus, *Camponotus* 69
debile, *Stenamma* 53
denticulatus, *Messor* 37
diomedeum, *Tetramorium* 56
distinguendus, *Lasius* 93
Dolichoderinae 61
Dolichoderus 62

ebeninus, *Messor* 37
eduardi, *Hypoponera* 13
elegans, *Cardiocondyla* 21
emarginatus, *Lasius* 89
epirotes, *Aphaenogaster* 16
erraticum, *Tapinoma* 64
exilis, *Temnothorax* 30
exsecta, *Formica* 83

fallax, *Camponotus* 69
ferox, *Tetramorium* 57
finzii, *Aphaenogaster* 17
flavicornis, *Temnothorax* 30
flavus, *Lasius* 91
Formica 76

Formicinae 67
forte, *Tetramorium* 57
frauenfeldi, *Lepisiota* 94
fugax, *Solenopsis* 52
fuliginosus, *Lasius* 84
fusca, *Formica* 77

gagates, *Formica* 78
gagatoides, *Formica* 79
gibbosa, *Aphaenogaster* 18
gibbus, *Bothriomyrmex* 62
gordani, *Crematogaster* 22
gordiagini, *Myrmoxenus* 48
gredleri, *Leptocephalus* 27
graminicola, *Myrmecina* 43

hellenica, *Myrmica* 44
herculeanus, *Camponotus* 70
Hypoponera 13

impurum, *Tetramorium* 58
interruptus, *Temnothorax* 30
ionia, *Crematogaster* 23

jehovae, *Crematogaster* 23
jensi, *Lasius* 93

lasiooides, *Lasius* 85
Lasius 84
lateralis, *Camponotus* 70
latro, *Solenopsis* 53
lemani, *Formica* 79
Lepisiota 94
Leptocephalus 26
lesbica, *Aphaenogaster* 18

lichtensteinii, *Temnothorax* 30
ligniperdus, *Camponotus* 71
Liometopum 63
lobicornis, *Myrmica* 44
lorteti, *Crematogaster* 23
lucidulum, *Tetramorium* 59
lusatica, *Formica* 80

Manica 35
megacephala, *Pheidole* 48
melanocephalus, *Temnothorax* 31
melinum, *Proceratium* 15
Messor 36
microcephalum, *Liometopum* 63
minor, *Messor* 37
Monomorium 42
monomorium, *Monomorium* 42
montenigrinus, *Crematogaster* 24
moravicum, *Tetramorium* 59
muelleriana, *Aphaenogaster* 18
muscorum, *Leptocephalus* 27
myops, *Lasius* 92
Myrmecina 43
Myrmica 44
Myrmicinae 16
Myrmoxenus 48

niger, *Lasius* 88
nigerrimum, *Tapinoma* 65
nigra, *Lepisiota* 94
nigriceps, *Temnothorax* 31
nitens, *Prenolepis* 97
nodus, *Cataglyphis* 75
obsidiana, *Aphaenogaster* 19
oertzeni, *Camponotus* 71

pallidula, *Pheidole* 49
paralienus, *Lasius* 87
parvulus, *Temnothorax* 32
pharaonis, *Monomorium* 43
Pheidole 48
piceus, *Camponotus* 72
Plagiolepis 95
platycephalus, *Lasius* 88
Polyergus 97
Ponera 14
Ponerinae 13
polyctena, *Formica* 81
pratensis, *Formica* 81
Prenolepis 97
Proceratium 15
pygmaea, *Plagiolepis* 95
Pyramica 51
quadripunctatus, *Dolichoderus* 63
racovitzai, *Temnothorax* 32
recedens, *Temnothorax* 32
rottenbergii, *Temnothorax* 33
rubida, *Manica* 35
rubra, *Myrmica* 45
rufa, *Formica* 83
rufescens, *Polyergus* 97
rufibarbis, *Formica* 80
ruginodis, *Myrmica* 45
rugulosa, *Myrmica* 45
sabuleti, *Myrmica* 45
sangiorgii, *Aphaenogaster* 19
sanguinea, *Formica* 84
saxonicus, *Temnothorax* 33
scabrinodis, *Myrmica* 46
Tapinoma 64
taueret, *Tetramorium* 60
taurica, *Plagiolepis* 96
Temnothorax 28
Tetramorium 54
testacea, *Ponera* 14
truncatus, *Camponotus* 73
tuberum, *Temnothorax* 34
umbratus, *Lasius* 93
unifasciatus, *Temnothorax* 34
vagus, *Camponotus* 74
vandeli, *Myrmica* 48
viaticus, *Cataglyphis* 76
wasmanni, *Messor* 40
xene, *Plagiolepis* 97

CRNOGORSKA AKADEMIJA NAUKA I UMJETNOSTI

Marko G. Karaman

KATALOG FAUNE MRAVA
(HYMENOPTERA, FORMICIDAE) CRNE GORE

Kompjuterska priprema

Bojan R. Popović
Medeon – Podgorica

Tiraž

200 primjeraka

Štampa

Grafo Bale
Podgorica
2011.

CIP – Каталогизација у публикацији
Централна народна библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-86-7215-262-3
COBISS.CG-ID 17225488